

Załącznik do Uchwały Nr VIII/212/15
Sejmiku Województwa Wielkopolskiego
z dnia 29 czerwca 2015 r.

Spis treści

WSTĘP.....	4
1. Sytuacja społeczno-demograficzna województwa wielkopolskiego w ujęciu przestrzennym.....	8
1.1. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej.....	8
1.2. Starzenie się społeczeństwa jako wyzwanie dla współczesnej polityki społecznej.....	9
1.3. Wsparcie seniorów w Wielkopolsce	15
1.4. Infrastruktura społeczna.....	17
1.5. Bezrobocie w województwie wielkopolskim.....	20
2. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia.....	24
2.1. Klienci pomocy społecznej	24
2.2. Osoby i rodziny korzystające z pomocy i wsparcia	25
2.3. Świadczeniobiorcy w systemie pomocy społecznej – profil demograficzny	29
2.4. Świadczeniobiorcy w wielkopolskich subregionach.....	32
2.5. Deprywacja lokalna	32
2.6. Powody udzielenia pomocy i wsparcia	39
2.7. Usługi pomocy społecznej.....	40
2.7.1. Usługi opiekuńcze.....	40
2.7.2. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	43
2.7.3. Wybrane usługi pomocy społecznej	47
3. ZADANIA GMINY – OPS, MOPS, MOPR, GOPS	50
3.1. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	50
3.1.1. Zasiłek stały	51
3.1.2. Zasiłek okresowy	53
3.1.3. Zasiłek celowy.....	54
3.2. Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej	55
3.2.1. Indywidualne Programy Pomocy.....	57
3.2.2. Wspieranie Rodziny i Piecza Zastępcza	58
4. POWIAT - ZADANIA PCPR ORAZ MOPR	62
4.1. Piecza zastępcza	62
4.2. Usamodzielnienie	67
4.3. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	70
5. Inne rodzaje pomocy i wsparcia	73
5.1. Świadczenia rodzinne	73

5.1.1.	Zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego	73
5.1.2.	Świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne i specjalny zasiłek opiekuńczy	74
	Świadczenie pielęgnacyjne	75
5.1.3.	Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka	76
5.2.	<i>Inne rodzaje pomocy i świadczeń</i>	77
6.	Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia	78
7.	Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego	90
7.1.	<i>Wybrane wydatki w obszarze pomocy społecznej</i>	91
8.	Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej	92
8.1.	<i>Struktura kadry</i>	92
8.2.	<i>Dostępność kadry socjalnej</i>	94
8.3.	<i>Zatrudnienie pomocnicze</i>	96
8.4.	<i>Zespoły pracy socjalnej</i>	98
	Aktywność projektowo-konkursowa jednostki organizacyjnej pomocy społecznej	99
8.1.	<i>Udział w projektach współfinansowanych z EFS</i>	99
8.2.	<i>Udział w konkursach ogłaszanych przez MPiPS</i>	101
8.3.	<i>Udział w programach osłonowych</i>	103
9.	Współpraca OPS/PCPR z organizacjami pozarządowymi	106
10.	Wnioski i rekomendacje	111
10.1.	<i>Infrastruktura społeczna</i>	111
10.2.	<i>Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia</i>	112
10.3.	<i>Kadra pomocy społecznej</i>	115
10.4.	<i>Korzystający z pomocy i wsparcia</i>	116

WSTĘP

Nowelizacja *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362, z późn. zm.), zgodnie z art. 16a, wprowadziła obowiązek corocznego przygotowywania przez gminy, powiaty i samorząd województwa oceny zasobów pomocy społecznej.

Ocena zasobów pomocy społecznej zastąpiła od 2012 r. dotychczas przygotowywany przez jednostki samorządu terytorialnego bilans potrzeb pomocy społecznej.

OZPS powinna zostać sporządzona w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej, a zasoby, o których mowa, w szczególności obejmują: infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania z pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący (art. 16a, p.1 i 2 *Ustawy*). Ocena, o której mowa, obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy (art.16a, p.3 *Ustawy o pomocy społecznej*).

Ocena zasobów powinna zostać przedstawiona przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego co roku do dnia 30 kwietnia odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu, a do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa właściwej jednostki samorządu terytorialnego. Ocena wraz z rekomendacjami ma być podstawą do planowania budżetu na rok następny (art.16a, p.4 *Ustawy o pomocy społecznej*).

Następnie, samorząd województwa jest zobligowany do przekazania oceny zasobów pomocy społecznej sporządzonej na podstawie ocen przygotowanych przez gminy i powiaty z obszaru województwa, właściwemu wojewodzie do 31 lipca każdego roku (art. 21 pkt. 8 *Ustawy o pomocy społecznej*).

Instytut Rozwoju Służb Społecznych w Warszawie w ramach projektu systemowego EFS nr 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” przygotował narzędzie umożliwiające ocenę zasobów pomocy społecznej dla gmin i powiatów oraz województw. Narzędzie zostało umieszczone w systemie CAS (Centralna Aplikacja Statystyczna), należącym do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej i składa się z następujących części:

1. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej w gminie i powiecie.
2. Dane o osobach i rodzinach korzystających z pomocy społecznej w gminie i powiecie.
3. Dane o zasobach pomocy społecznej w gminie i powiecie.
4. Wskaźniki oceny dla gminy i powiatu.

Dane potrzebne do uzupełnienia formularza OZPS zostały częściowo zasilone ze sprawozdań resortowych, jednorazowych, zbiorów centralnych oraz systemów innych instytucji. Są to m.in. dane dotyczące jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (SAC-MPiPS 03), świadczeń rodzinnych (MPiPS-DSR), funduszu alimentacyjnego (QuickStat, sFundusz, aplikacje dziedzinowe), dane demograficzne (GUS – Bank Danych Lokalnych), dane Ministerstwa Pracy Polityki Społecznej (dane ze zbiorów centralnych), dane Ministerstwa Edukacji Narodowej (SIO).

Narzędzie zostało po raz pierwszy użyte wiosną 2012 roku w trakcie oceny zasobów pomocy społecznej za rok 2011. Dla jednostek gminnych i powiatowych został przygotowany wspólny formularz, uwzględniający ich odrębne zadania wynikające z *Ustawy o pomocy społecznej* poprzez udostępnienie do edycji komórek właściwych do wypełnienia. Dodatkowo, użytkownicy mają możliwość wyłączenia komórek sprawozdania w sytuacjach, gdy dane zjawisko ich nie dotyczy.

Tegoroczne opracowanie bazuje na zmodyfikowanym narzędziu, w którym zostały uwzględnione zmiany postulowane przez jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej, a szczególnie przez Obserwatoria Integracji Społecznej działające do końca 2014 roku w strukturach Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej. Wprowadzone zmiany miały na celu trafniejsze dostosowanie narzędzia do rzeczywistych zadań pełnionych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej, a także uproszczenie procesu jego wypełniania. Oprócz zmian edycyjnych (np. widocznych w zmodyfikowanych układach tabel), zostały dodane informacje o wieku i płci świadczeniobiorców, a także poszerzony został zakres informacji o wsparciu rodziny i pieczy zastępczej, stanowiący ważny obszar działania lokalnych samorządów. Ważną zmianą interpretacyjną okazała się zmiana sposobu wypełniania tabeli 2 „Dane o korzystających z pomocy i wsparcia”, bowiem od tego roku uwzględniać będzie ona tylko i wyłącznie klientów pomocy społecznych korzystających ze wsparcia na podstawie ustawy o pomocy społecznej (dotąd dane te zawierały również statystyki klientów PCPR korzystających ze wsparcia również w ramach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, a także ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej). Zmiany w liczebności prezentowanych danych będą więc wynikać z powyższej zmiany metodologii.

Formularz OZPS dla gminy/powiatu składa się z następujących rozdziałów:

1. Wprowadzenie
2. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej
3. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia
 - 3.1 Gmina – zadania OPS oraz MOPS, MOPR
 - 3.2 Powiat – zadania PCPR oraz MOPR

4. Inne rodzaje pomocy i świadczeń
5. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia
6. Kadra jednostki organizacyjnej pomocy społecznej
 - 6.1 Zatrudnienie pomocnicze w jednostce organizacyjnej pomocy społecznej
 - 6.2 Zespoły pracy socjalnej i integracji społecznej w jednostce pomocy społecznej
7. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego
8. Aktywność projektowo-programowa jednostki organizacyjnej pomocy społecznej
9. Współpraca z organizacjami pozarządowymi – zadania zlecone w obszarze pomocy i wsparcia
10. Wskaźniki oceny zasobów pomocy społecznej
11. Wnioski końcowe

Ocena zasobów województwa wielkopolskiego została przygotowana w oparciu o sprawozdania nadesłane ze wszystkich jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa wielkopolskiego, a więc 226 gmin, 31 powiatów i 4 miast na prawach powiatu.

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW

CAS	Centralna Aplikacja Statystyczna
CIS	Centrum Integracji Społecznej
DPS	Domy Pomocy Społecznej
EFŚ	Europejski Fundusz Społeczny
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
KIS	Klub Integracji Społecznej
MOPR	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
MPIPS-03	Sprawozdanie roczne Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z zakresu pomocy społecznej
NGO	Organizacje pozarządowe (Non-Governmental Organization)
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy
Ustawa o pomocy społecznej	<i>Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2009 nr 175, poz. 1362)</i>
Ustawa o pieczy zastępczej	<i>Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. nr 149, poz. 887)</i>
WTZ	Warsztaty Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywizacji Zawodowej
↑	symbol oznacza wzrost w stosunku do roku 2013
↓	symbol oznacza spadek w stosunku do roku 2013

W roku 2014 województwo wielkopolskie zamieszkiwało **1 780 674 kobiet i 1 686 342 mężczyzn**. Na przestrzeni ostatnich lat zaobserwować tutaj można zmiany w ruchu ludności obejmujące również pozostałe województwa naszego kraju, jak np. spadek liczby urodzeń, spadek liczby zawieranych małżeństw, wzrost urodzeń pozamałżeńskich, wzrost średniego wieku matki rodzącej pierwsze dziecko, czy wydłużanie się średniej trwania życia. Pomimo, że województwo wielkopolskie obok województw mazowieckiego, małopolskiego i pomorskiego odnotowało w 2014 r. dodatnią wartość bilansu ludności (+0,12%), zauważyć jednak trzeba, że jej wartość na przestrzeni ostatnich lat systematycznie spada (+0,32 % w roku 2010)¹. Niekorzystne zmiany dotyczą również wskaźnika obciążenia demograficznego – w roku 2014 województwo wielkopolskie zamieszkiwało **669 381 osób w wieku przedprodukcyjnym, 2 206 381 w wieku produkcyjnym i 591 254 osób w wieku poprodukcyjnym**. W porównaniu z rokiem 2013 liczba Wielkopolan w wieku poprodukcyjnym wzrosła o 3,75 p. p., a spadła liczba osób w wieku produkcyjnym (o 0,6 p. p.) i przedprodukcyjnym (o 0,6 p. p.).

1.2. *Starzenie się społeczeństwa jako wyzwanie dla współczesnej polityki społecznej.*

Powyższe zmiany demograficzne powodują, że ważnym wyzwaniem dla współczesnej polityki społecznej staje się zapewnienie/rozszerzenie dostępu do usług społecznych w szczególności adresowanych do osób starszych. Rynek usług społecznych w Polsce wciąż nie jest do końca rozpoznany i zbadany, dane zbierane w statystyce publicznej dotyczą podmiotów – dostawców usług, finansowanych ze środków publicznych, ewentualnie prowadzonych na zlecenie JST, zauważamy dużą lukę informacyjną dotyczącą wiedzy o podmiotach prywatnych, które świadczą usługi społeczne. W ramach WRPO do 2020 roku realizowany będzie projekt, który skoncentrowany będzie na ułatwieniu dostępu do usług społecznych – niedrogich, trwałych i wysokiej jakości. W tegorocznym raporcie znajduje się analiza sytuacji demograficznej wielkopolskich seniorów. W raporcie zostały opisane wybrane usługi adresowane dla seniorów – usługi opiekuńcze, wsparcie oferowane w dziennych ośrodkach wsparcia oraz w domach pomocy społecznej.

Najistotniejsze fakty o starości:

1. Grupa seniorów nie jest grupą jednorodną wewnątrznie. Zasadniczo w literaturze wyróżnia się trzeci wiek, tzw. *Young Old* (60-79) oraz czwarty wiek, tzw. *Old Old* (powyżej 80 roku życia). Wśród osób będących w grupie IV wieku wyróżnia się dodatkowo okres

¹ Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2014 roku, notatka informacyjna GUS, 27.01.2015 r.

długowieczności – *Oldest Old*. Wśród reprezentantów III i IV wieku występują znaczne różnice w sferze: aktywności społeczno-zawodowej, doświadczeń życiowych, stanu zdrowia, statusu materialnego, a przede wszystkim potrzeb, w tym wsparcia społecznego, socjalnego, opiekuńczego oraz pielęgnacyjnego.

2. Cechy charakterystyczne współczesnej starości:

- ▶ „odmłodzenie starości” – większa gotowość osób osiągających wiek emerytalny do przyjmowania nowych wzorców, wchodzenia w nowe role społeczne,
- ▶ wzrost poczucia podmiotowości tej grupy społecznej,
- ▶ oczekiwania zróżnicowanych, dobrej jakości usług opiekuńczych,
- ▶ większa świadomość swoich praw,
- ▶ wzrost liczby seniorów z wyższym wykształceniem,
- ▶ aktywne włączenie się w struktury społeczeństwa obywatelskiego,
- ▶ feminizacja starości,
- ▶ wydłużenie średniego trwania życia, większe zapotrzebowanie na usługi medyczno-wspierające,
- ▶ senior wymagającym konsumentem i odbiorcą dóbr i usług.

3. Problem samotności/osamotnienia, prowadzenie pojedynczych gospodarstw domowych przez osoby 80 plus. **Singularyzacja**, czyli pozostawanie w jednoosobowym gospodarstwie domowym, często traktowana jest jako dobrowolny wybór, zwłaszcza dokonywany przez osoby w wieku 20–40 lat. W istocie jednak coraz częściej staje się sytuacją przymusową, do której dochodzi w wyniku śmierci współmałżonka. Według prognoz GUS, w 2030 r. **ogółem 53,3% gospodarstw jednoosobowych będzie prowadzonych przez osoby w wieku co najmniej 65 lat, w tym 17,3% przez osoby w wieku 80 i więcej lat** (GUS 2010). Znacznie częściej, jak wynika z danych statystycznych, w jednoosobowych gospodarstwach domowych pozostają kobiety. Te informacje wskazują na potrzebę zwrócenia szczególnej uwagi na sytuację zdrowotną i dochodową osób mieszkających samotnie, zwłaszcza kobiet.² (W 2030 r. 2740 tys. jednoosobowych gospodarstw domowych prowadzonych będzie przez osoby w wieku 65 i więcej lat, a w tym 887 tys. gospodarstw, w których pozostawać będą samotnie osoby w wieku 80 i więcej lat.)

4. W latach 2015-2050 dokonają się niekorzystne zmiany w podziale na ekonomiczne grupy wieku – zmniejszenie potencjalnych zasobów pracy, wzrost liczby ludności w wieku emerytalnym.

² Piotr Błędowski, *Starzenie się jako problem społeczny. Perspektywy demograficznego starzenia się ludności Polski do roku 2035*, Badania PolSenior.

5. **Srebrna gospodarka**, czyli senior jako producent i konsument dóbr i usług.**UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNE W WIELKOPOLSCE**

Najważniejsze zmiany demograficzne prognozowane w latach 2015-2050:

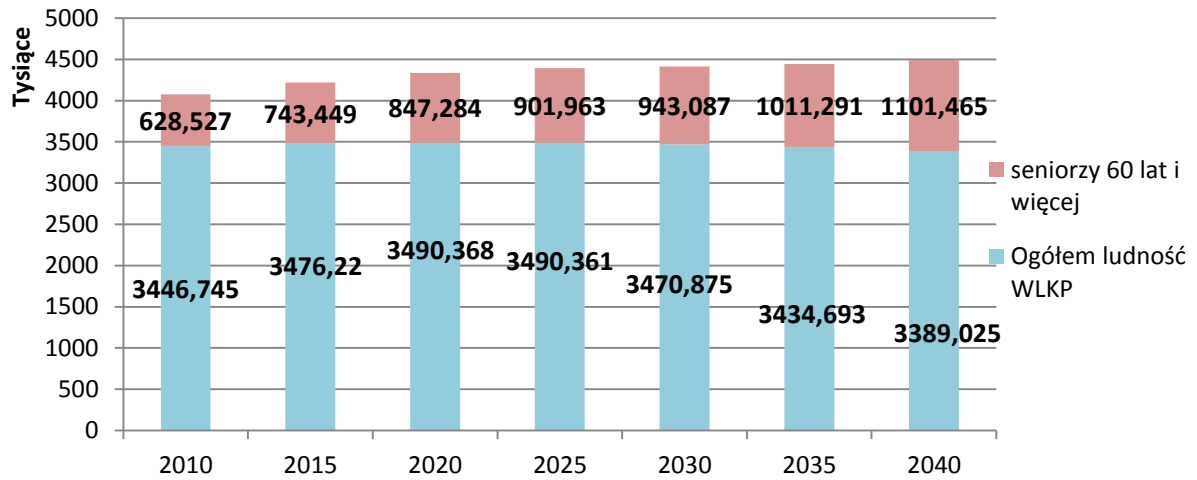
1. Spadek liczby ludności Polski w latach 2015-2050 o 4.468.441 (z 38.419.004 do 33.950.563) **11,6% populacji Polski mniej w 2050 roku, w porównaniu do 2015 roku**
2. Spadek liczby ludności Wielkopolski w latach 2015-2050 o 188.294 (z 3.476.220 do 3.287.926) **5% wielkopolskiej populacji mniej w 2050 roku, w porównaniu do 2015 roku**
3. Wzrost liczby osób w wieku 60 lat i więcej w Polsce w latach 2015-2050 o 4.901.458 (z 8.798.335 do 13.699.793)
4. Wzrost liczby osób w wieku 60 lat i więcej w Wielkopolsce w latach 2015-2050 o 519.060 (z 743.449 do 1.262.509), **w 2050 roku co trzeci Wielkopolan będzie w wieku 60 lat i więcej!**

W latach 2015-2050 zintensyfikuje się zjawisko podwójnego starzenia się ludności, które charakteryzuje się wzrostem udziału osób w wieku 80 i więcej lat w ogólnej liczbie mieszkańców.

5. Wzrost liczby osób w wieku 80 lat i więcej w Polsce w latach 2015-2050 o 1.977.420 (z 1.560.083 do 3.537.503)
6. Wzrost liczby osób w wieku 80 lat i więcej w Wielkopolsce w latach 2015-2050 o 118.556 (z 120.473 do 309.029), **w 2050 roku osób w wieku 80+ będzie ponad 2,5 razy więcej, aniżeli w 2015 roku!**
7. Wzrost liczby osób w wieku 100 lat i więcej w Polsce w latach 2015-2050 o 55.304 (z 3.791 do 59.095)
8. Wzrost liczby osób w wieku 100 lat i więcej w Wielkopolsce w latach 2015-2050 o 4.803 (z 331 do 5.134). **Osób długowiecznych w wieku 100 lat i więcej w 2050 roku w porównaniu do 2015 roku będzie 15,5 razy więcej!**

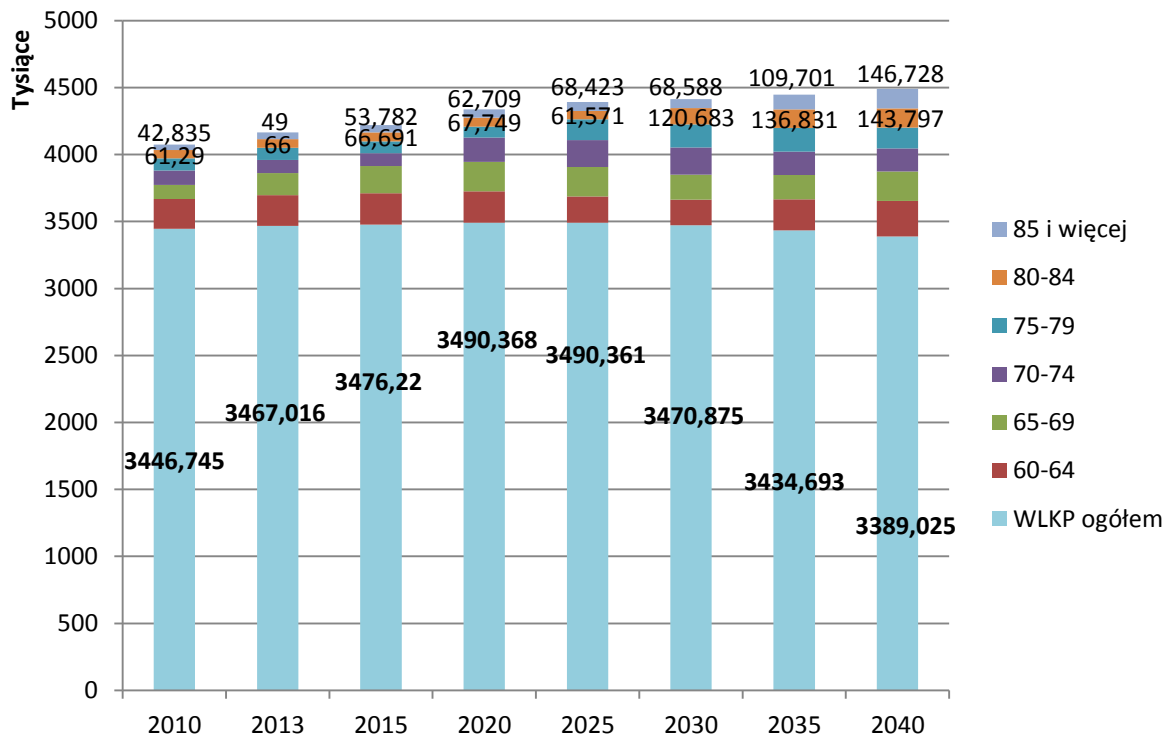
Poniżej na wykresach nr: 1, 2 i 3 zaprezentowano prognozy demograficzne Głównego Urzędu Statystycznego. W latach 2015-2040 będziemy mieć do czynienia z jednej strony ze spadkiem liczby ludności zamieszkującej Wielkopolskę, natomiast z drugiej strony z intensywnym wzrostem liczby osób w wieku 60 lat i więcej w populacji Wielkopolan.

Wykres nr 1 Liczba ludności w województwie wielkopolskim wraz z prognozami

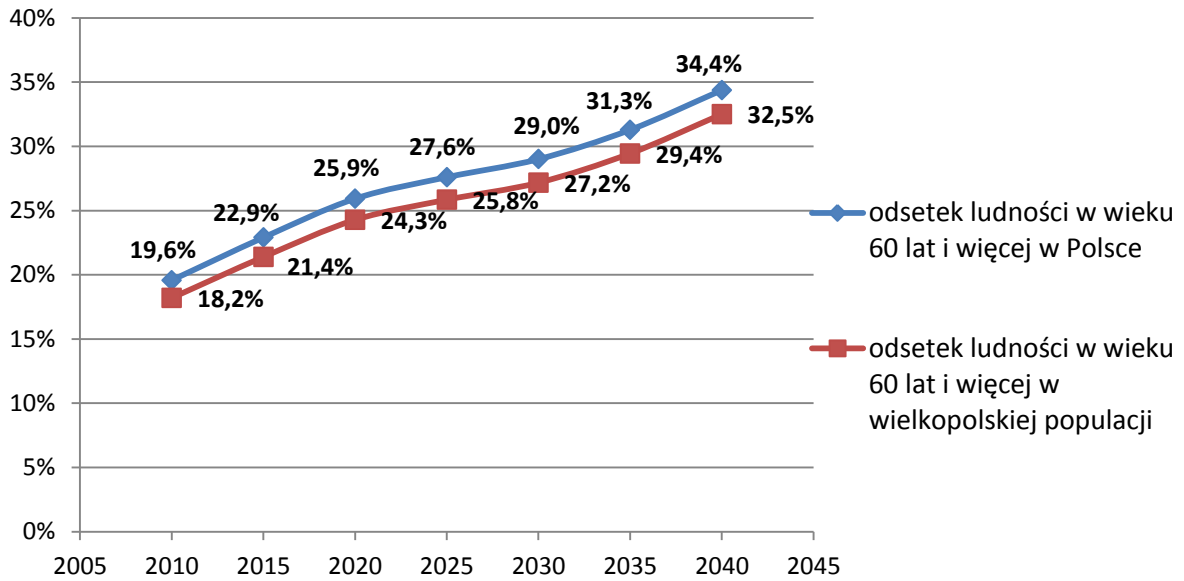
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS Prognozy ludności na lata 2014-2050

Wykres nr 2 Liczba ludności w województwie wielkopolskim wraz z prognozami

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS Prognozy ludności na lata 2014-2050

Wykres nr 3 Odsetek ludności w wieku 60 lat i więcej w polskiej i wielkopolskiej populacji wraz z prognozami

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS Prognozy ludności na lata 2014-2050

Tabela nr 1 Odsetek ludności wielkopolskich subregionów w wieku 60+ z populacji subregionów oraz odsetek „starych starszych” (80+) w liczbie ludności subregionów w wieku 60+

Subregiony	2013		2015		2020		2025		2030		2035		2040	
	Odsetek os. 60+ zamieszkujących Subregion z populacji Subregionu	odsetek os. 80+ w kategorii 60+ w subregionie	Odsetek os. 60+ zamieszkujących Subregion z populacji Subregionu	odsetek os. 80+ w kategorii 60+ w subregionie	Odsetek os. 60+ zamieszkujących Subregion z populacji Subregionu	odsetek os. 80+ w kategorii 60+ w subregionie	Odsetek os. 60+ zamieszkujących Subregion z populacji Subregionu	odsetek os. 80+ w kategorii 60+ w subregionie	Odsetek os. 60+ zamieszkujących Subregion z populacji Subregionu	odsetek os. 80+ w kategorii 60+ w subregionie	Odsetek os. 60+ zamieszkujących Subregion z populacji Subregionu	odsetek os. 80+ w kategorii 60+ w subregionie	Odsetek os. 60+ zamieszkujących Subregion z populacji Subregionu	odsetek os. 80+ w kategorii 60+ w subregionie
KALISKI	20,6%	16,7%	21,9%	16,5%	24,9%	15,8%	26,8%	14,9%	28,4%	20,1%	30,8%	24,2%	33,7%	26,5%
KONIŃSKI	20,0%	16,5%	21,3%	16,2%	24,5%	15,4%	26,5%	14,5%	28,2%	19,6%	30,8%	23,6%	33,9%	26,2%
LESZCZYŃSKI	19,1%	15,9%	20,3%	15,7%	23,4%	14,9%	25,3%	13,4%	26,8%	19,2%	29,1%	23,6%	32,0%	26,1%
PILSKI	19,1%	15,6%	20,6%	15,2%	24,3%	14,2%	26,4%	13,3%	28,0%	18,9%	30,3%	23,9%	33,5%	26,9%
POZNAŃSKI	17,3%	14,9%	18,5%	14,4%	21,0%	13,4%	22,3%	12,3%	23,4%	17,8%	25,7%	21,9%	28,8%	23,6%
M. POZNAŃ	24,6%	18,5%	25,9%	18,4%	28,2%	18,1%	28,9%	17,7%	29,5%	25,1%	31,6%	30,0%	35,1%	30,3%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS Prognozy ludności na lata 2014-2050

Bardzo ciekawą sytuację demograficzną można zauważyć w powiecie poznańskim ziemskim oraz grodzkim – Mieście Poznaniu. Poznań określany mianem stolicy Wielkopolski, prężnego ośrodka akademickiego w latach 2015-2040 straci największą liczbę mieszkańców spośród wszystkich wielkopolskich subregionów (aż 104.307). Poznań można określić mianem miasta „starzejącego się” w roku 2040 ponad 1/3 jego mieszkańców będzie w wieku 60 lat i więcej. Natomiast powiat poznański ziemski do roku 2040 zyska 158.351 mieszkańców.

1.3. Wsparcie seniorów w Wielkopolsce

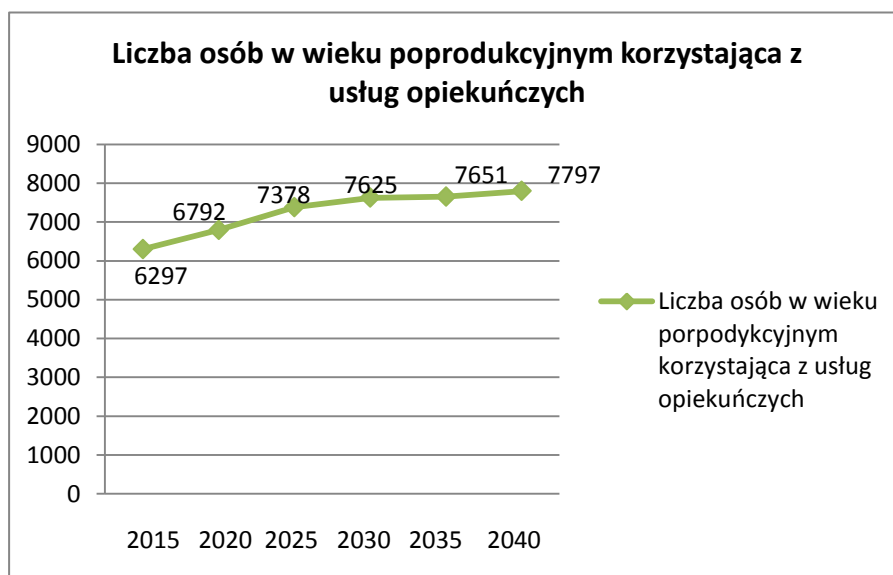
W Wielkopolsce w 2014 roku **8 781 osób** skorzystało z **3 769 019 świadczeń usług opiekuńczych**. Średniorocznie na jedną osobę korzystającą z usług przypadało 429 godzin usług. **Na 3 769 019 świadczeń, wydatkowano w 2014 roku 45 742 912,00 zł**, czyli **12 zł średnio na jedno świadczenie**.

W 2014 roku z usług opiekuńczych skorzystało **6 458 os. będących w wieku poprodukcyjnym, co stanowiło większość, bo aż 74% wszystkich korzystających z usług opiekuńczych**.

Osoby w wieku poprodukcyjnym **korzystające z usług opiekuńczych, stanowiły 1,05% populacji w wieku poprodukcyjnym**, której liczebność w 2014 roku wynosiła **613 247 os.** Na podstawie danych zawartych w sprawozdaniu *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej dla Województwa Wielkopolskiego za 2014 rok* obliczono prognozy na lata 2015-2040, dotyczące liczby Wielkopolan w wieku poprodukcyjnym korzystających z usług opiekuńczych.

Symulację przeprowadzono na podstawie następujących obliczeń: z liczby Wielkopolan będących w wieku poprodukcyjnym oszacowano odsetek osób w tym wieku, korzystających w 2014 r. z usług opiekuńczych. Następnie na podstawie tak uzyskanych wartości procentowych, skalkulowano potencjalną liczbę usługobiorców w latach 2015-2040. Na poniższym wykresie zaprezentowano wyniki tej symulacji.

Wykres nr 4 Prognozy na lata 2015-2040 dotyczące liczby osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z usług opiekuńczych obliczone na podstawie korzystających w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014 r.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

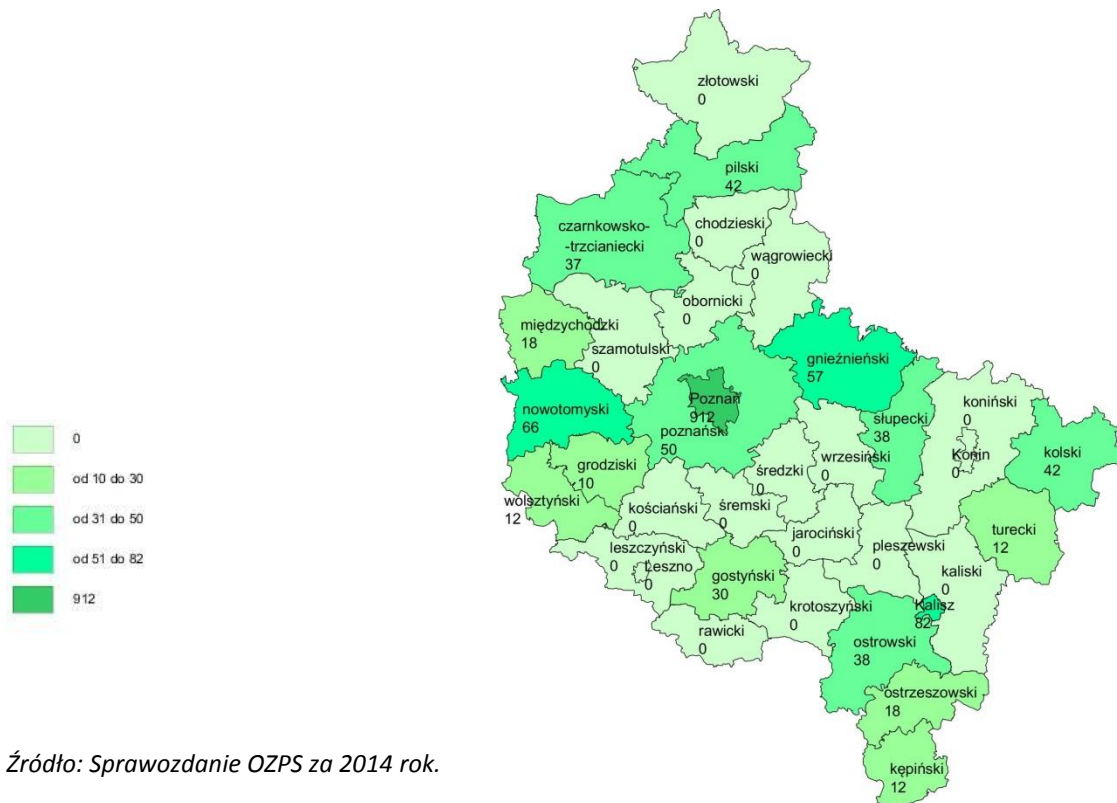
W porównaniu do 2014 roku widać wyraźny przyrost osób w wieku poprodukcyjnym, które skorzystają z usług opiekuńczych w 2040 roku, aż o 1500 os.

Główne wnioski badania PolSenior w części dotyczącej potrzeb opiekuńczych osób starszych:

Piotr Błędowski, Potrzeby opiekuńcze osób starszych (Część III, rozdział 4):

1. Na system wszechstronnych świadczeń dla seniorów powinny się składać: świadczenia opiekuńcze, związane z pomocą w prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz świadczenia opieki długoterminowej, mające przede wszystkim charakter medyczny (*Nyce i Schieber 2011*).
2. Aktualnie w Polsce najważniejszą i najliczniejszą grupę opiekunów stanowią członkowie rodzin osób niesamodzielnych (opiekunowie nieformalni).
3. Aktywność rodzinnych opiekunów ma niekiedy charakter wymuszony okolicznościami – przede wszystkim trudnym dostępem do usług opiekuńczych w środowisku miejsca zamieszkania.
4. Świadczenia opiekuńczo-pielęgnacyjne powinny być realizowane w ramach zintegrowanego, samodzielnego systemu. Być może, wzorem Niemiec zasadne byłoby wprowadzenie „społecznego ubezpieczenia pielęgnacyjnego”, obowiązkowego dla wszystkich pełnoletnich osób.
5. Zauważono dwie główne przyczyny zmniejszenia „potencjału opiekuńczego” polskich rodzin, zmiana wielkości i struktury rodziny oraz sytuację na rynku pracy, która wymusza mobilność przestrzenną.
6. Odsetek osób w tzw. czwartym wieku wymagających pomocy, szybko zwiększa się w miarę przechodzenia do kolejnych grup wieku i jest silnie skorelowany z samooceną stanu zdrowia. Towarzyszy temu zazwyczaj rozszerzenie zakresu przedmiotowego tej pomocy, a co za tym idzie – czasu niezbędnego na jej udzielenie. Jednocześnie należy liczyć się z tym, że koszty dostarczanej przez coraz dłuższy okres pomocy stają się coraz trudniejsze do udźwignięcia dla seniorów i ich rodzin. Szczególnie u osób będących w IV grupie wieku rosną oczekiwania i potrzeby opiekuńcze, podczas gdy ograniczeniu ulega potencjał rodzinny udzielania świadczeń opiekuńczych. W wieku 80-84 - 49% respondentów potrzebowała pomocy, w wieku 85-89 – 62,5%, w wieku 90 lat i więcej – 80,4%.
7. W miarę przechodzenia do coraz wyższych grup wieku następuje proces profesjonalizacji pomocy i wsparcia opiekunów rodzinnych przez fachowo przygotowanych opiekunów oraz zastępowania opiekunów nieformalnych przez osoby odpłatnie udzielające pomocy.
8. Rozwoju wymaga system środowiskowych świadczeń opiekuńczych, przy czym trzeba pamiętać, że możliwości jego finansowania w obecnej formie są praktycznie osiągnięte

Mapa nr 3 Liczba dzieci, którym nie przyznano miejsc w żłobku (żłobek, klub dziecięcy, oddziały żłobkowe w przedszkolach) w 2014 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 rok.

Dużo lepiej sytuacja przedstawia się w przypadku opieki nad dziećmi w wieku 3-6 lat. Pod koniec 2014 r. na terenie Wielkopolski funkcjonowały **1 702 przedszkola** zapewniające **116 969 miejsc**. W roku oceny placówki te wydały łącznie 4 044 odmów umieszczenia dzieci, główną przyczyną był brak miejsc w placówkach. Województwo wielkopolskie dysponuje również bazą **1 100 świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży**, z czego 619 to świetlice przyszkolne (wzrost z 559 placówek w 2013 r.). W ramach oferty dla starszych Wielkopolan funkcjonuje tutaj **289 klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów**. Według sprawozdań gminnych w roku oceny zmalała liczba mieszkań komunalnych znajdujących się w zasobach gminy – z 56 038 w 2013 roku do 55 449 w roku 2014 (↓ o 589 mieszkań), natomiast wzrosła liczba wniosków złożonych na mieszkanie komunalne z zasobów gminy – z 6 015 w 2013 roku do 6 377 w roku 2014 (↑ o 362 wnioski). Pozytywnym sygnałem jest jednak wzrost liczby lokali socjalnych, którymi dysponują gminy (z 5 159 do 5 227) oraz krótsza kolejka osób oczekujących na nie – 5 221 os. w roku 2014 (↓ o 532 os.). Zmalała też liczba wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego – z 866 do 818 w roku oceny.

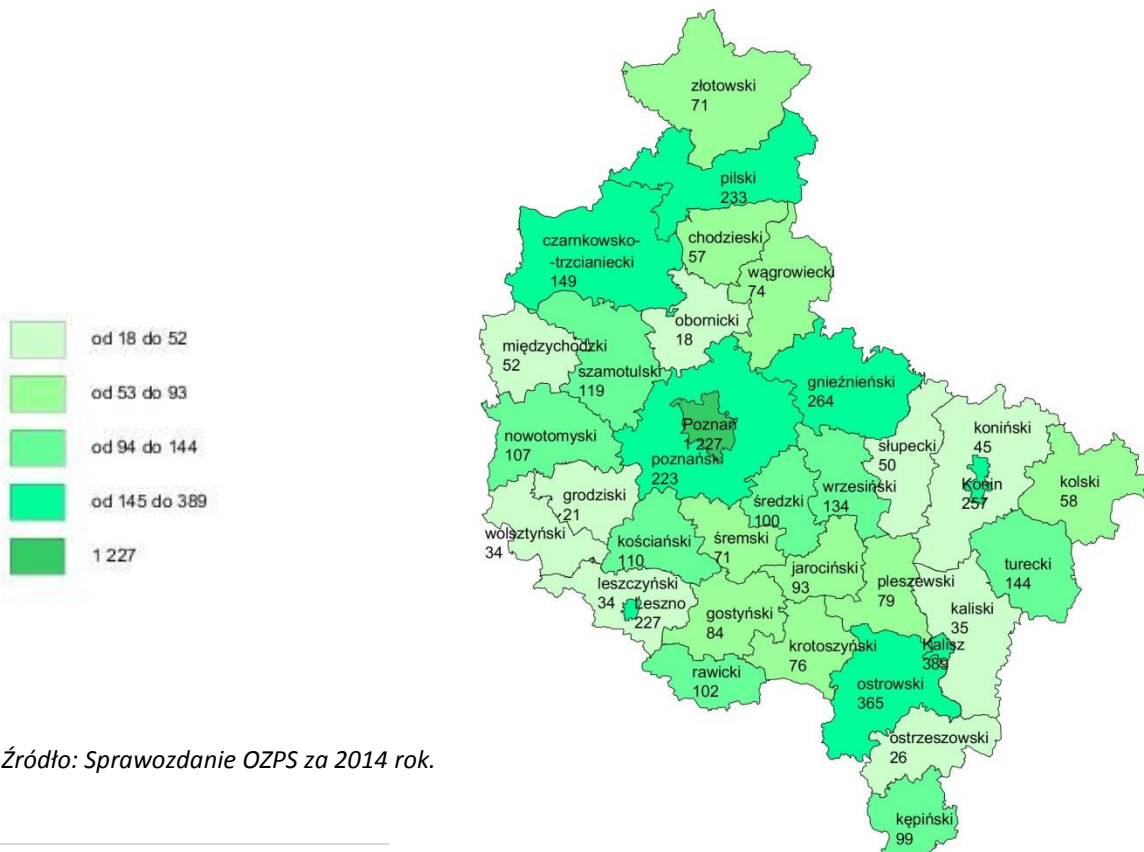
Nadal jednak zapotrzebowanie na lokale socjalne jest wyższe niż oferta lokalnych samorządów. **Lokal socjalny**, zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie praw lokatorów, to lokal nadający się do zamieszkania ze względu na wyposażenie i stan techniczny, którego powierzchnia pokoi przypadająca

na członka gospodarstwa domowego najemcy – tj. jedną osobę w przypadku zamieszkiwania co najmniej dwóch osób – nie może być mniejsza niż **5 m²**, a w wypadku jednoosobowego gospodarstwa domowego **10 m²**, przy czym lokal ten może być o obniżonym standardzie. Sąd musi przyznać prawo do lokalu socjalnego w wyroku eksmisyjnym (art. 14 ust. 4 ustawy o ochronie praw lokatorów) następującym osobom:

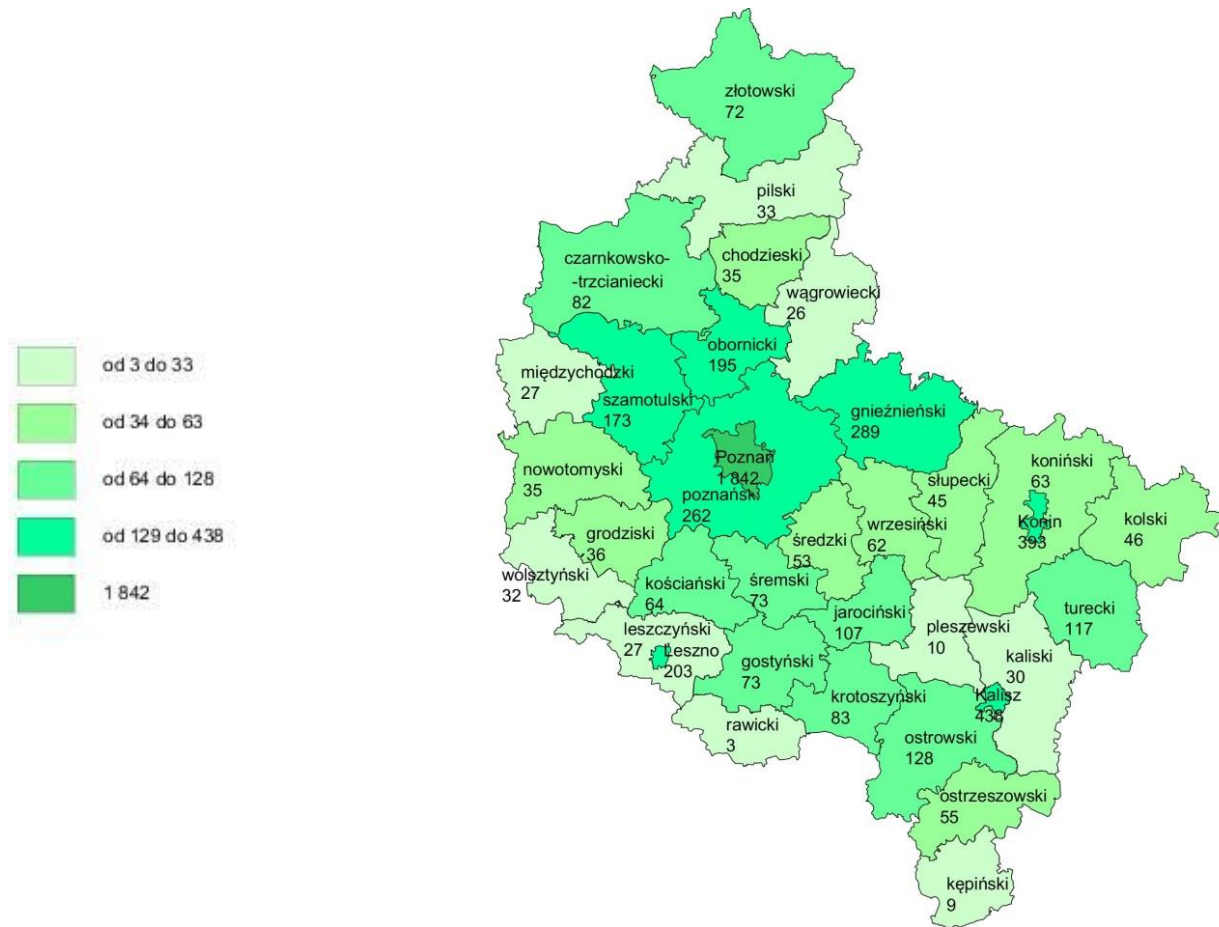
1. Kobietom w ciąży.
2. Małoletniemu, niepełnosprawnemu lub ubezwłasnowolnionemu oraz sprawującemu nad taką osobą opiekę i wspólnie z nią zamieszkałą.
3. Obłożnie chorym.
4. Emerytom i rencistom spełniającym wymagania do otrzymania świadczenia z pomocy społecznej (określone w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie funduszu socjalnego emerytów i rencistów Policji, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu i Państwowej Straży Pożarnej oraz ich rodzin z dnia 9 września 2004 r.).
5. Osobie posiadającej status bezrobotnego.
6. Osobie spełniającej przesłanki określone przez radę gminy w drodze uchwały, z reguły mającej niskie dochody.

Najwięcej lokali socjalnych znajduje się w zasobach m. Poznań, m. Kalisz, powiatu ostrowskiego, gnieźnieńskiego, m. Konin, pilskiego, m. Leszno i poznańskiego. Najwięcej osób oczekuje na przydział takiego lokalu w powiatach: m. Poznań, m. Kalisz, m. Konin, , gnieźnieńskim, poznańskim i m. Leszno.

Mapa nr 4 Liczba mieszkań socjalnych w województwie wielkopolskim w 2014 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 rok.

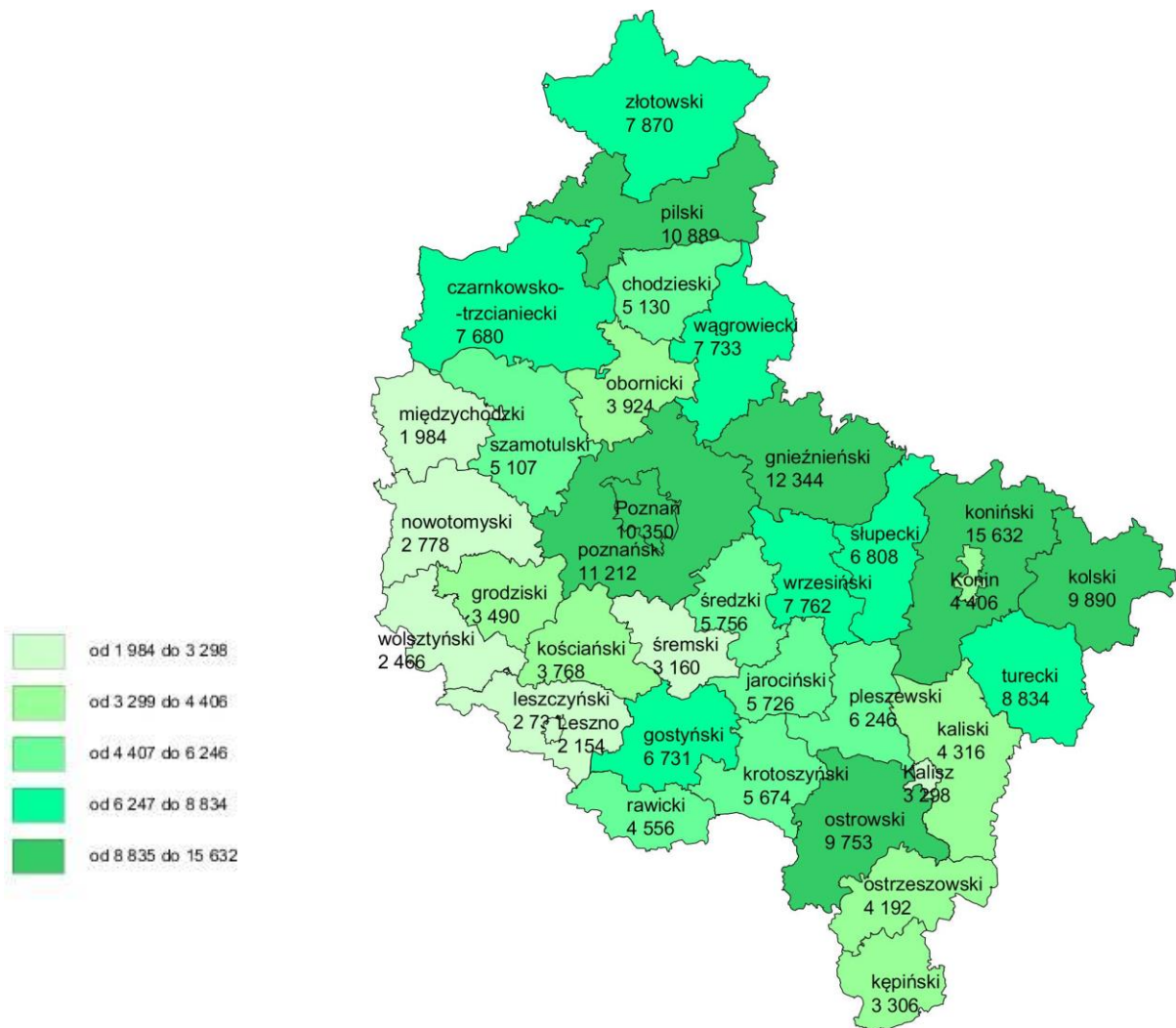
Mapa nr 5 Liczba osób oczekujących na mieszkanie socjalne pod koniec 2014 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 rok

W 2014 r. na terenie województwa wielkopolskiego prowadzonych było 17 hospicjów. Nie funkcjonował żaden ośrodek dla cudzoziemców.

1.5. Bezrobocie w województwie wielkopolskim

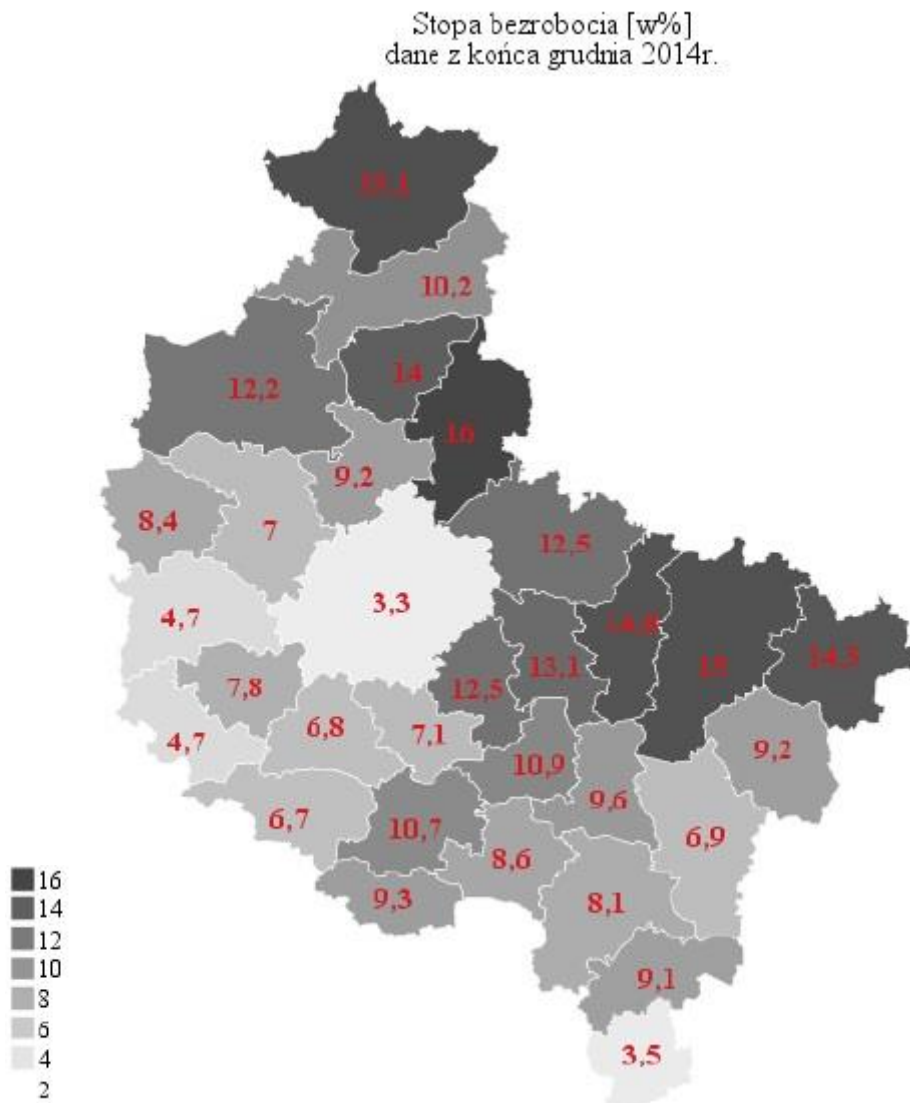
Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w wielkopolskich powiatowych urzędach pracy w grudniu 2014 roku wyniosła **116 410 osób** (↓ o 19,6 osób). Z tej grupy osób ponad połowa to bezrobotni długotrwale (60 223 os.), a prawo do zasiłku przysługuje 17 597 os.

Mapa nr 6 Liczba osób bezrobotnych ogółem w 2014 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 rok

Maleje zróżnicowanie regionu mierzone wskaźnikiem stopy bezrobocia. W końcu 2013 r. wynosiło 16,6 punktów proc. (najniższy wskaźnik powiat poznański 4,3%, najwyższy powiat wągrowiecki 20,6%) natomiast w końcu 2014 r. 12,7 punktów proc. (poznański 3,3%, wągrowiecki 16,0%).

W 2014 r. w Wielkopolsce stopa bezrobocia rejestrowanego (7,8%) była najniższa w Polsce.

Mapa nr 7 Stopa bezrobocia (%) w województwie wielkopolskim w 2014r.

Źródło: Biuletyn informacyjny WUP w Poznaniu, styczeń 2014 . s. 13, Biuletyn jest dostępny pod linkiem: http://wup.poznan.pl/att/statystyki_bezrobotnych/2014/grudzien_2014.pdf

Zestawiając wyniki reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, przeprowadzonego wśród osób w wieku 15 lat i więcej w IV kwartale 2014 r. w województwie wielkopolskim z danymi ogólnopolskimi, można stwierdzić, że w odniesieniu do analogicznego okresu 2013 r. zaobserwowano:

- spadek liczby bezrobotnych niezależnie od płci oraz miejsca zamieszkania (*podobnie jak w kraju*),
- spadek liczby pracujących niezależnie od płci oraz wśród mieszkańców wsi (*w kraju wzrost liczby pracujących niezależnie od płci i miejsca zamieszkania*),

- wzrost obciążenia pracujących osobami niepracującymi (*w kraju spadek obciążenia pracujących osobami niepracującymi*),
- spadek stopy bezrobocia niezależnie od płci oraz miejsca zamieszkania (*podobnie jak w kraju*),
- wzrost stopy bezrobocia wśród osób w wieku 15–24 lata (*w kraju spadek*), przy czym stopa bezrobocia dla tej grupy wiekowej jest 3,3-krotnie wyższa niż dla całego województwa wielkopolskiego,
- spadek liczby pracowników najemnych oraz pracodawców i pracujących na własny rachunek niezatrudniających pracowników (*w kraju wzrost liczby pracowników najemnych oraz liczby pracodawców i pracujących na własny rachunek niezatrudniających pracowników*),
- wzrost liczby osób biernych zawodowo niezależnie od płci oraz wśród mieszkańców miast (*w kraju spadek liczby osób biernych zawodowo niezależnie od płci oraz wśród mieszkańców miast*).³

W IV kwartale 2014 r. aktywni zawodowo stanowili 57,4% ogółu ludności województwa wielkopolskiego w wieku 15 lat i więcej. W porównaniu z analogicznym okresem 2013 r. nastąpił spadek udziału tej grupy osób o 1,0 p. proc. W kraju współczynnik aktywności zawodowej wzrósł (o 0,2 p. proc.) w stosunku do IV kwartału 2013 r. i wyniósł 56,3%. Współczynnik aktywności zawodowej przyjmuje zróżnicowane wartości w zależności od płci. W IV kwartale 2014 r. współczynnik ten w zbiorowości kobiet kształtował się na poziomie 47,8%, podczas gdy w przypadku mężczyzn wynosił 67,9%. Dystans dzielący te dwie wielkości sięgał 20,1 p. proc. i w skali roku zwiększył się o 0,6 p. proc. Mniej zróżnicowane były wartości współczynnika aktywności zawodowej ludności w miastach i na wsi (odpowiednio 55,9% wobec 59,1%). W stosunku do IV kwartału 2013 r. wskaźnik dla ludności miejskiej zmniejszył się o 1,2 p. proc., a dla ludności wiejskiej – o 0,8 p. proc.⁴

³ GUS, Aktywność ekonomiczna ludności w województwie wielkopolskim w IV kwartale 2014 r., <http://poznan.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/praca-wynagrodzenie/aktywnosc-ekonomiczna-ludnosci-w-wojewodztwie-wielkopolskim-w-iv-kwartale-2014-r-,1,27.html>

⁴ GUS, Aktywność ekonomiczna ludności w województwie wielkopolskim w IV kwartale 2014 r., <http://poznan.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/praca-wynagrodzenie/aktywnosc-ekonomiczna-ludnosci-w-wojewodztwie-wielkopolskim-w-iv-kwartale-2014-r-,1,27.html>

2. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia

2.1. Klienci pomocy społecznej

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej art. 17 do zadań własnych i zleconych gminy należą, m.in.:

- udzielanie schronienia, zapewnianie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych i specjalnych celowych,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom bezdomnym oraz innych osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia,
- przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowanego,
- opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwałe lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem,
- praca socjalna,
- organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych, dożywanie dzieci, sprawowanie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym,
- kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu,
- pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych,
- opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze,

- realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin, grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom,
- wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki.

Pomoc społeczna udzielana jest osobom, które spełniają kryteria zapisane w *Ustawie o pomocy społecznej*. Pierwszym warunkiem jest trudna sytuacja materialna, drugim – trudna sytuacja życiowa. Należy pamiętać, że powyższe kryteria muszą być spełnione jednocześnie, tzn. niskie dochody łączy się z innymi powodami przyznawania świadczeń.

Od 1 października 2012 r. kryteria dochodowe uprawniające do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej są następujące: dla **osoby samotnie gospodarującej** to **542 zł**, natomiast dla **osoby w rodzinie** w wysokości to **456 zł** (Podstawa prawna – art. 9 ust. 8 ustawy o pomocy społecznej – rozporządzenie Rady Ministrów z 17 lipca 2012 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz. U. poz. 823).

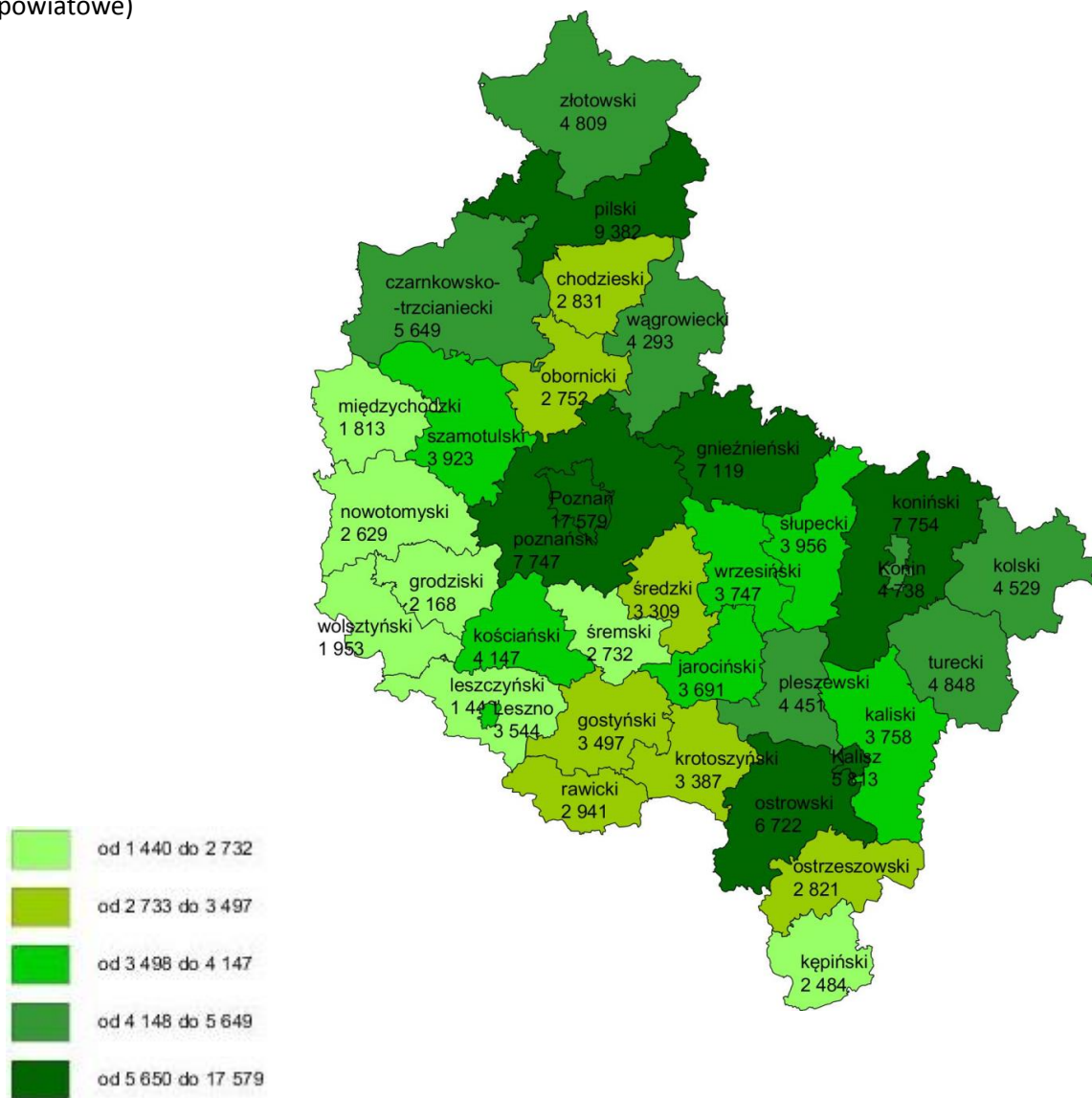
Do zadań własnych powiatu należy, m.in. udzielanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz kontynuowanie nauki, a także zapewnienie pomocy w integracji ze środowiskiem osobom opuszczającym: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze (Art. 19 p. 6 i 7 *Ustawy o pomocy społecznej*).

2.2. Osoby i rodziny korzystające z pomocy i wsparcia

W 2014 **pomocy i wsparcia udzielono 285 711 os.** (↓ o 6 407 os. aniżeli w 2013 roku), czyli 8,2% ogółu ludności województwa wielkopolskiego. Kategoria osób, którym udzielono pomocy i wsparcia jest kategorią najszerszą, i z tego powodu najliczniejszą, gdyż obejmuje osoby, które otrzymały świadczenia pieniężne i niepieniężne z pomocy społecznej przyznane decyzją, jak również pomoc bezdecyzyjną oraz pracę socjalną. Wśród tych osób znalazły się również takie, które korzystały z pomocy w ramach projektów EFS. Jednym z głównych powodów spadku w 2014 r. liczby osób którym udzielono wsparcia w porównaniu z rokiem 2013 było zakończenie projektów unijnych w ramach starej perspektywy finansowej UE. Rok 2014 był rokiem przejściowym pomiędzy starą i nową perspektywą finansową UE. **Prognozy dotyczące 2015 roku mówią o wzroście liczby osób, którym zostanie udzielona pomoc i wsparcie, aż o 18 659 os.** Być może jednym z głównych powodów szacowania przyrostu takich osób są możliwości uruchomienia nowych projektów

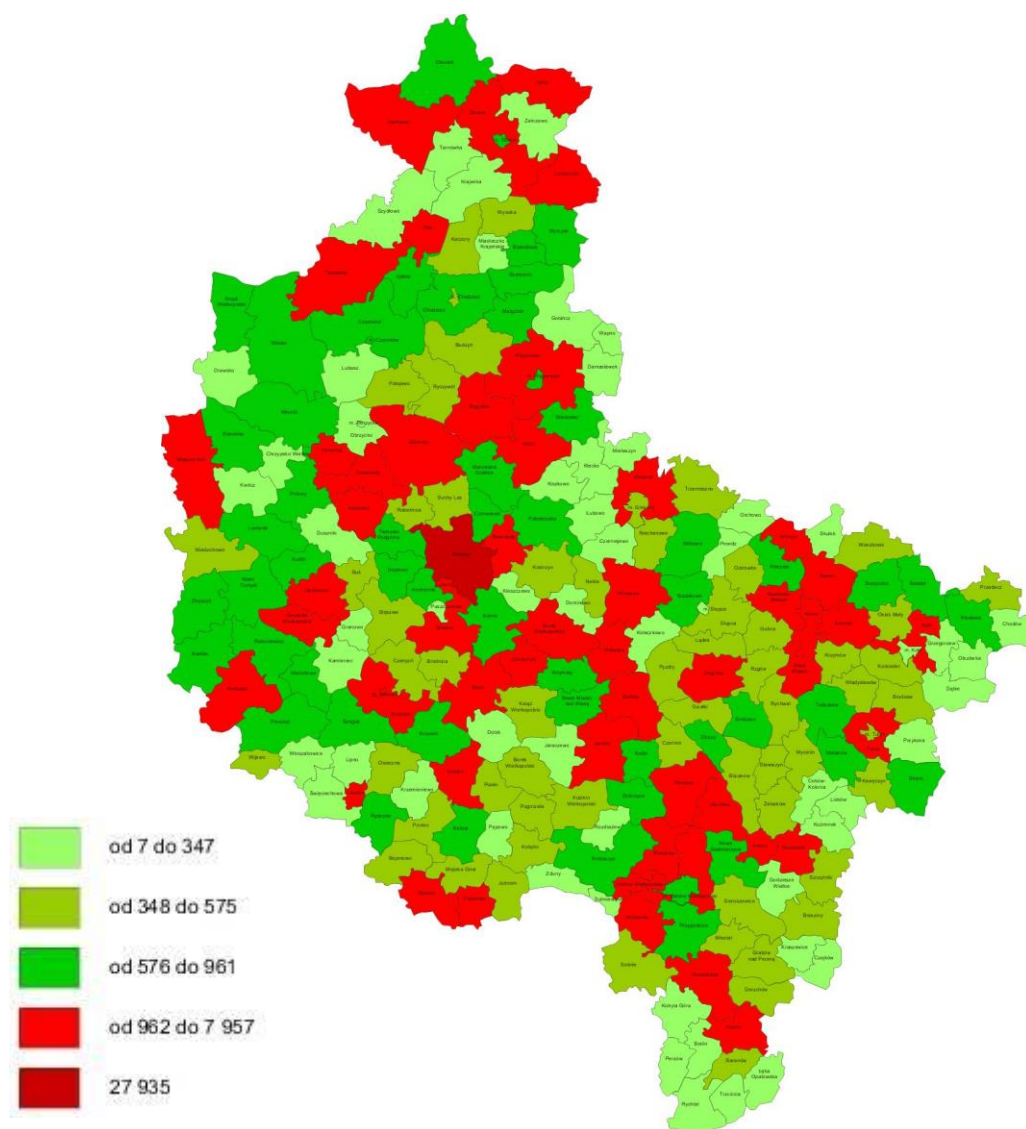
w ramach środków WRPO 2014-2020. Poniżej prezentacja danych o korzystających z pomocy i wsparcia w Wielkopolsce w ujęciu powiatowym.

Mapa nr 8 Liczba osób, którym w 2014 roku udzielono pomocy i wsparcia w Wielkopolsce (ujęcie powiatowe)

Źródło: OZPS za 2014r.

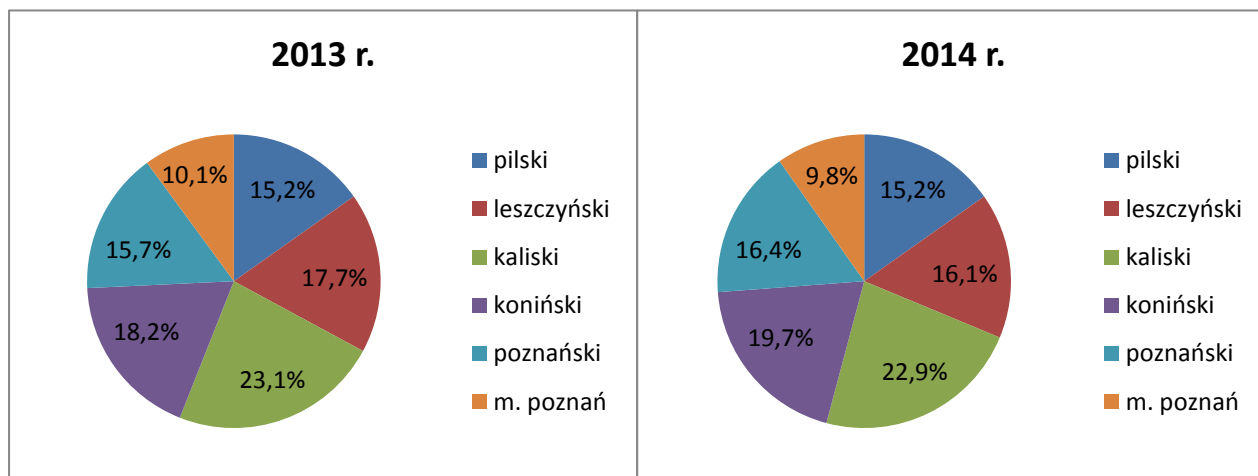
Mapa nr 9 Liczba osób, którym w 2014 roku udzielono pomocy i wsparcia w Wielkopolsce (ujęcie gminne)

Źródło: OZPS za 2014r.

Największy odsetek osób, zarówno w 2013 roku, jak i 2014 roku **skorzystał z pomocy i wsparcia** w subregionach: **kaliskim** (23,1% w 2013 r. i 22,9% w 2014 r.) i **konińskim** (18,2% w 2013 r. i 19,7% w 2014 r.). Spadek odsetka korzystających z pomocy i wsparcia odnotowały subregiony: m. Poznań (0,3%), leszczyński (1,6%), kaliski (0,2%), natomiast wzrost odnotowały subregiony: koniński (1,5%) i poznański (0,7%).

Wykres nr 5 Odsetek osób którym udzielono pomocy i wsparcia w wielkopolskich subregionach w 2013 r. i 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014r.

Analizując dane dotyczące najszerszej kategorii korzystających z pomocy i wsparcia w układzie subregionalnym, największy odsetek takich osób zamieszkuje subregiony: pilski, kaliski oraz leszczyński.

Tabela nr 2 Odsetek osób korzystających z pomocy i wsparcia w danym subregionie z mieszkańców tego subregionu w 2013 r. i 2014 r.

Subregion	Ludność w subregionie 2013	os. którym udzielono pomocy i wsparcia 2013	Odsetek os. którym udzielono pomocy i wsparcia w ludności subregionu w 2013 r.	Ludność w subregionie 2014	os. którym udzielono pomocy i wsparcia 2014	Odsetek os. którym udzielono pomocy i wsparcia w ludności subregionu w 2014 r.
pilski	413776	44424	10,7%	413392	43449	10,5%
leszczyński	553422	51633	9,3%	554583	45876	8,3%
kaliski	672530	67540	10,0%	672452	65389	9,7%
koniński	660506	53304	8,1%	660422	56176	8,5%
poznański	618754	45794	7,4%	626050	46886	7,5%
m. Poznań	548028	29423	5,4%	545680	27935	5,1%
Wielkopolska	3467016	292118	8,4%	3472579	285711	8,2%

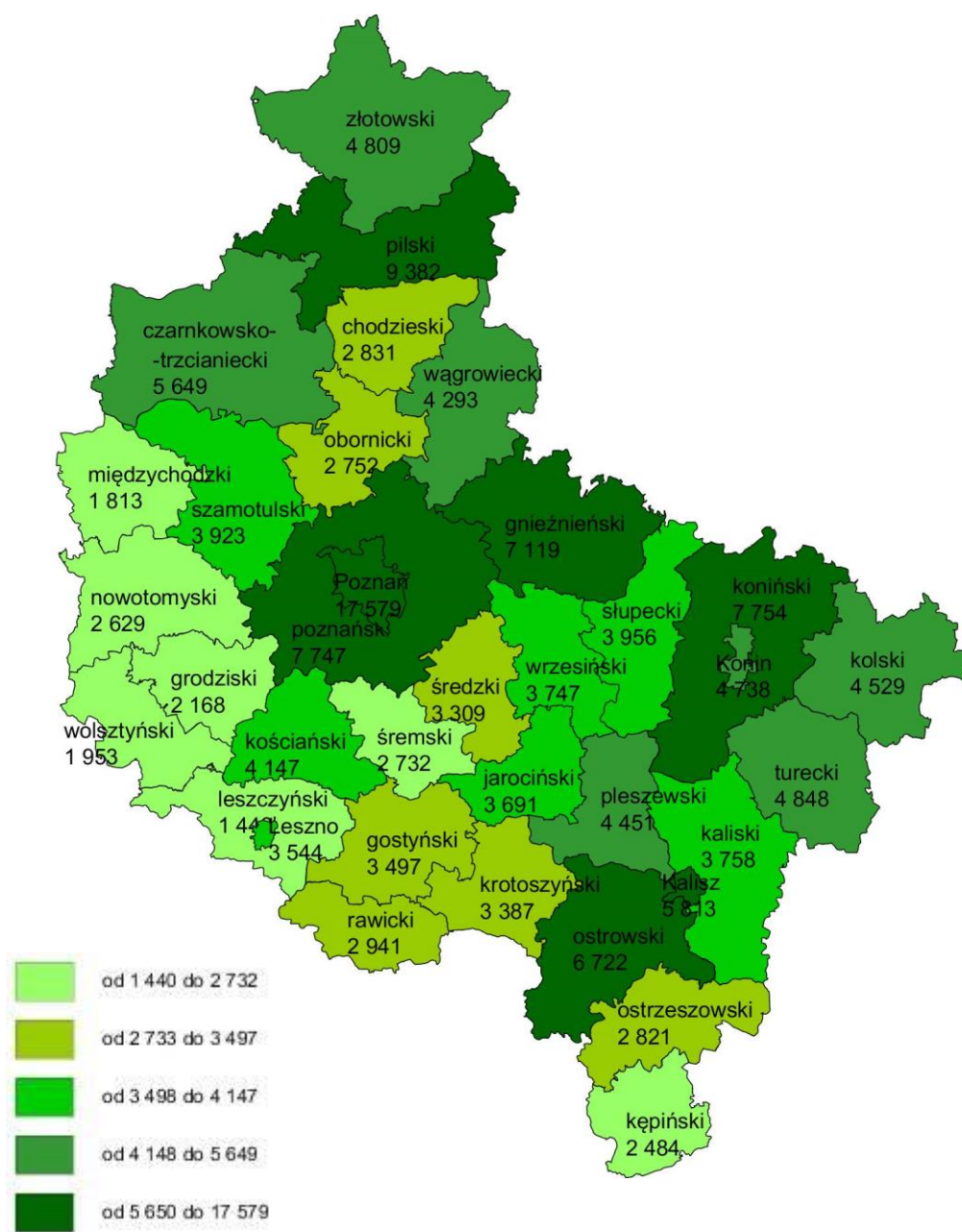
Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014r.

2.3. Świadczeniobiorcy w systemie pomocy społecznej – profil demograficzny

Tę część raportu rozpoczniemy od poczynienia komentarza dotyczącego poważnej zmiany metodologicznej w doborze rodzajów świadczeniobiorców wykazywanych w tej części OZPS. Doprecyzowanie definicyjne pozwoli na uzyskiwanie spójnych danych w kolejnych latach. W latach ubiegłych w części „osoby i rodziny, którym przyznano świadczenie” powiatowe centra pomocy rodzinie oraz ośrodki pomocy społecznej wykazywały świadczeniobiorców nie będących tylko i wyłącznie w systemie pomocy społecznej, lecz również świadczeniobiorców świadczeń rodzinnych, świadczeniobiorców PFRON oraz świadczeniobiorców pieczy zastępczej. **W roku 2014 oraz w kolejnych latach w tej części sprawozdania zostaną wykazane tylko te osoby, które świadczenie otrzymały wyłącznie w oparciu o ustawę o pomocy społecznej na podstawie decyzji administracyjnej.** Ta zmiana spowodowała znaczny spadek liczby świadczeniobiorców wykazywanych przez powiatowe centra pomocy rodzinie. Wszystkie jednostki zostały poproszone o przeliczenie danych za 2013 rok i ponowne zasilenie komórek sprawozdania poprawnymi danymi.

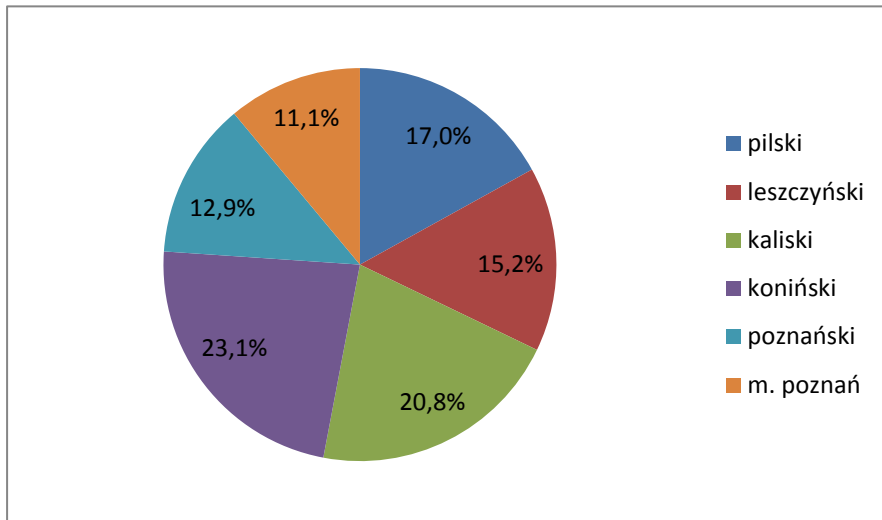
W Wielkopolsce świadczenie z pomocy społecznej w 2014 r. przyznano **158 956 os.** (↓ o **8 790 os. aniżeli w 2013 r.**), co w 2014 r. stanowiło niecałe **56% ogółu osób, którym udzielono pomocy i wsparcia (świadczenie z pomocy społecznej w 2014 r. przyznano 101 319 rodzinom, które liczyły 260 098 os.)**. Wśród 158 956 świadczeniobiorców **47% było długotrwale korzystających.**

Mapa nr 10 Liczba osób, którym w 2014 roku przyznano świadczenie z pomocy społecznej.

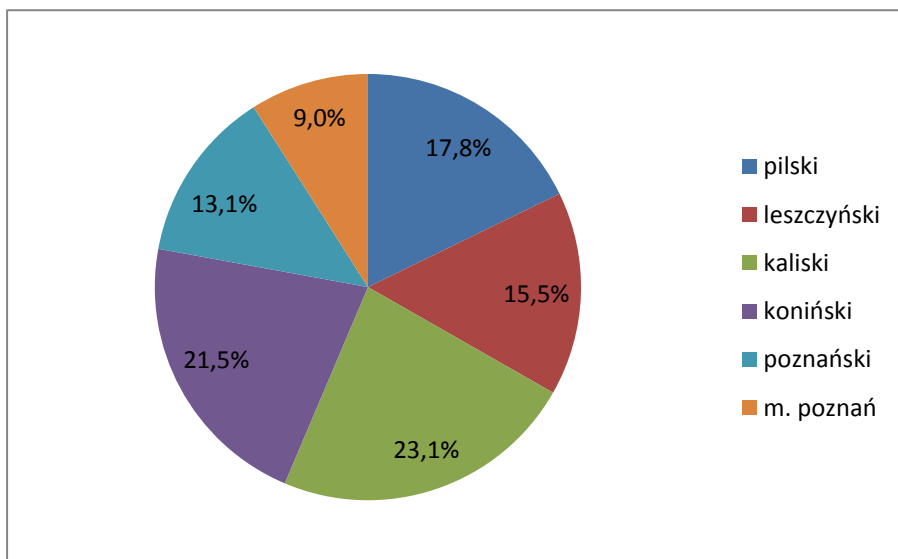
Źródło: OZPS za 2014r.

Wykres nr 6 Odsetek wielkopolskich świadczeniobiorców w ujęciu subregionalnym.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014r.

Wykres nr 7 Odsetek długotrwale korzystających świadczeniobiorców w Wielkopolsce w ujęciu subregionalnym.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014r.

2.4. Świadczeniobiorcy w wielkopolskich subregionach

Tabela nr 3 Analiza subregionalna osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej

Subregion	osoby którym przyznano pomoc i wsparcie w subregionach 2014 r.	świadczeniobiorcy w subregionach w 2014 r.	długotrwale korzystający w subregionach	odsetek długotrwale korzystających świadczeniobiorców w subregionach	odsetek świadczeniobiorców wśród os. którym przyznano pomoc i wsparcie w subregionach
piłski	43449	26964	13245	49,1%	62,1%
leszczyński	45876	24132	11520	47,7%	52,6%
kaliski	65389	33127	17229	52,0%	50,7%
koniński	56176	36691	16010	43,6%	65,3%
poznański	46886	20463	9766	47,7%	43,6%
m. Poznań	27935	17579	6711	38,2%	62,9%
Wielkopolska	285711	158956	74481	46,9%	55,6%

2.5. Deprywacja lokalna

Deprywacja potrzeb to trwający przez pewien czas brak zaspokojenia ważnych dla człowieka czynników: biologicznych, psychologicznych, bądź społecznych. Termin *deprywacja potrzeb* pojawia się jako komponent definicyjny pojęcia ubóstwa. Wyróżniamy deprywację absolutną i względną. Deprywacja absolutna jest stanem skrajnym, spowodowanym niezaspokojeniem podstawowych potrzeb bytowych natomiast deprywacja względna to pogorszenie się warunków egzystencji, może być odczuwana też, gdy sytuacja się nie zmienia lub gdy u innych zmiany, które następują, uznawane są za korzystniejsze. Rozróżnia się również poczucie deprywacji od samej deprywacji. Co ciekawe, Ralf Dahrendorf oraz Lewis Coser uważają, że przyczyną konfliktów jest odczuwanie własnej deprywacji.⁵

Wskaźnik deprywacji lokalnej w niniejszym raporcie rozumiany jest jako stopień niezaspokojenia potrzeb mieszkańców wielkopolskich gmin i jest wyrażony liczbą bezwzględną jako stosunek liczby osób w rodzinach, którym przyznano pomoc na każdy 1000 mieszkańców gminy.

Tabela nr 4 Gminy o najwyższym wskaźniku deprywacji w 2014 roku w Wielkopolsce

Lp.	Gmina	Typ gminy	powiat	Najwyższe wskaźniki deprywacji
1.	Malanów	wiejska	turecki	187,64
2.	Chocz	wiejska	pleszewski	180,28
3.	Okonek	miejsko-wiejska	złotowski	178,66
4.	Margonin	miejsko-wiejska	chodzieski	174,44
5.	Lipka	wiejska	złotowski	171,97

⁵ Pacholski M, Słaboń A, (1997) Słownik pojęć socjologicznych, Kraków, s. 25, 26

6.	Turek	wiejska	turecki	165,64
7.	Jastrowie	miejsko-wiejska	złotowski	161,88
8.	Kotlin	wiejska	jarociński	159,09
9.	Zagórz	miejsko-wiejska	słupecki	158,36
10.	Dobrzyca	miejsko-wiejska	pleszewski	157,68
11.	Gizałki	wiejska	pleszewski	156,86
12.	Rzgów	wiejska	koniński	155,95

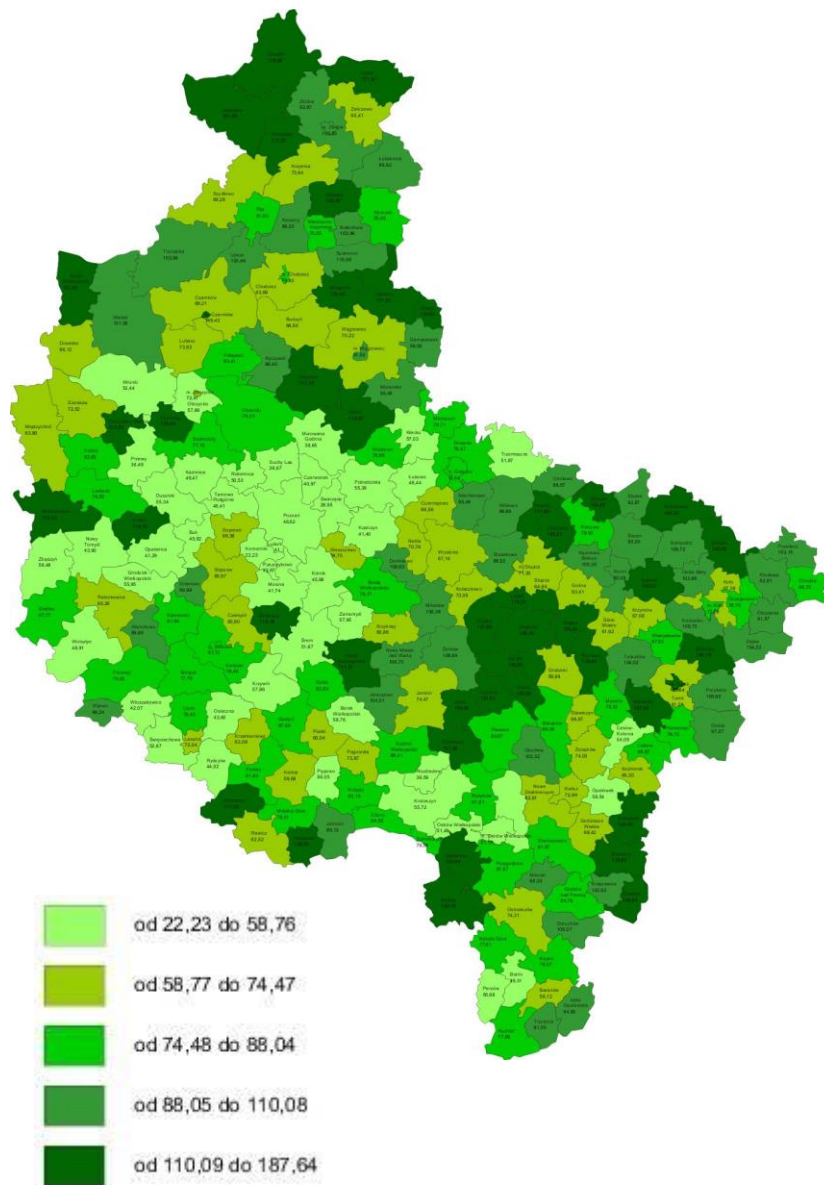
Źródło: OZPS za 2014 r.

Tabela nr 5 Gminy o najniższym wskaźniku deprywacji w 2014 roku w Wielkopolsce

Lp.	Gmina	Typ gminy	powiat	Najniższe wskaźniki deprywacji
1	Komorniki	wiejska	poznański	22,23
2	Suchy Las	wiejska	poznański	26,67
3	Swarzędz	miejsko-wiejska	poznański	26,95
4	Luboń	miejska	poznański	33,41
5	Pniewy	miejsko-wiejska	szamotulski	36,49
6	Rozdrażew	wiejska	krotoszyński	36,59
7	Murowana Goślina	miejsko-wiejska	poznański	38,65
8	Czerwonak	wiejska	poznański	40,97
9	Opalenica	miejsko-wiejska	nowotomyski	41,29
10	Kostrzyn	miejsko-wiejska	poznański	41,4
11	Mosina	miejsko-wiejska	poznański	41,74
12	Włoszakowice	wiejska	leszczyński	42,07
13	Puszczykowo	miejska	poznański	42,67
14	Osieczna	miejsko-wiejska	leszczyński	43,6
15	Nowy Tomyśl	miejsko-wiejska	nowotomyski	43,9
16	Rydzyca	miejsko-wiejska	leszczyński	44,52
17	Tarnowo Podgórne	wiejska	poznański	45,41
18	Kórnik	miejsko-wiejska	poznański	45,68
19	Buk	miejsko-wiejska	poznański	45,92
20	M. Poznań	miejska	m. Poznań	46,62
21	Łubowo	wiejska	gnieźnieński	48,44
22	Wolsztyn	miejsko-wiejska	wolsztyński	48,91
23	Bralin	wiejska	kępiński	49,31
24	Kaźmierz	wiejska	szamotulski	49,47

Źródło: OZPS za 2014 r.

Mapa nr 11 Wskaźnik deprivacji lokalnej gmin w 2014 roku (Liczba osób w rodzinach, którym przyznano pomoc x1000)/liczba mieszkańców gminy).

Źródło: OZPS za 2014 r.

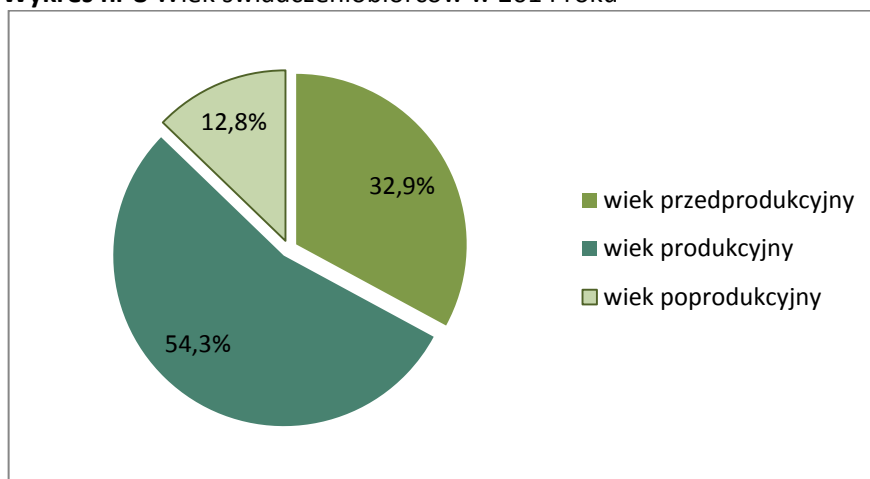
W IV edycji narzędzia OZPS 2014/2015 wprowadzono podział ze względu na wiek i płeć świadczeniobiorców, co pozwoliło przeanalizować wewnętrzną strukturę tej grupy, a w kolejnych edycjach narzędzia umożliwi uchwycenie pewnych trendów dotyczących zmian w tej grupie.

Przed analizą danych należy poczynić jednak pewne uwagi dotyczące kompletności tych danych. 18 jednostek wypełniających sprawozdanie wykazało „braki danych” w komórkach dotyczących podziału świadczeniobiorców ze względu na wiek oraz płeć. Pewne braki danych w tym zakresie mogą być spowodowane swoistymi ograniczeniami technicznymi systemów informatycznych, używanych przez ośrodki do gromadzenia i przetwarzania informacji o klientach pomocy społecznej.

Ośrodki, które do zbierania danych wykorzystują system „Pomost” z reguły nie miały trudności z wygenerowaniem spójnych danych dotyczących wieku oraz płci klientów, niestety inne rodzaje oprogramowania nie dawały takiej możliwości.

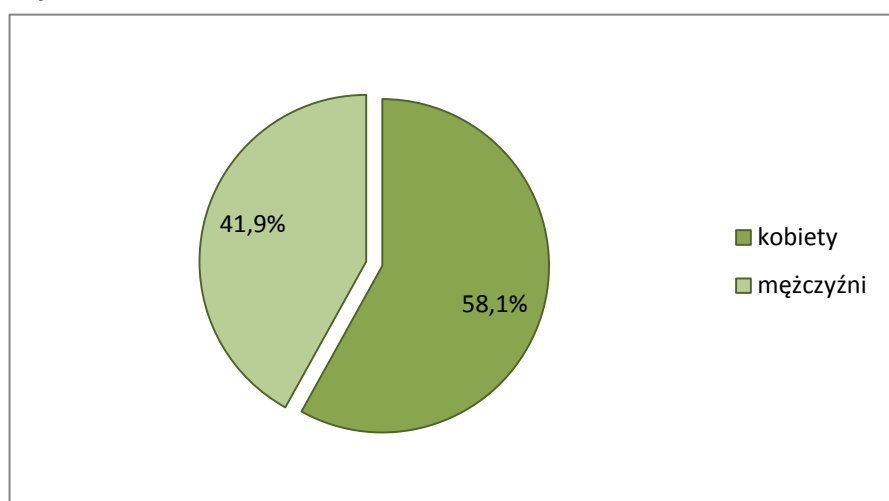
Nieco ponad 54% świadczeniobiorców stanowiły osoby w wieku produkcyjnym, 32,9% stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym, natomiast prawie 13% osoby w wieku poprodukcyjnym. W przypadku osób niepełnoletnich decyzja administracyjna przyznająca świadczenie wystawiana była na jednego z rodziców/opiekunów, w tym szczególnym przypadku do grupy świadczeniobiorców zaliczony był zarówno rodzic/opiekun jak i osoba niepełnoletnia de facto pobierająca świadczenie. W znacznej mierze osoby niepełnoletnie otrzymywały świadczenie w formie dożywiania. Wśród osób w wieku poprodukcyjnym dominowały świadczenia w postaci usług opiekuńczych oraz dofinansowań do pobytu w domu pomocy społecznej.

Wykres nr 8 Wiek świadczeniobiorców w 2014 roku

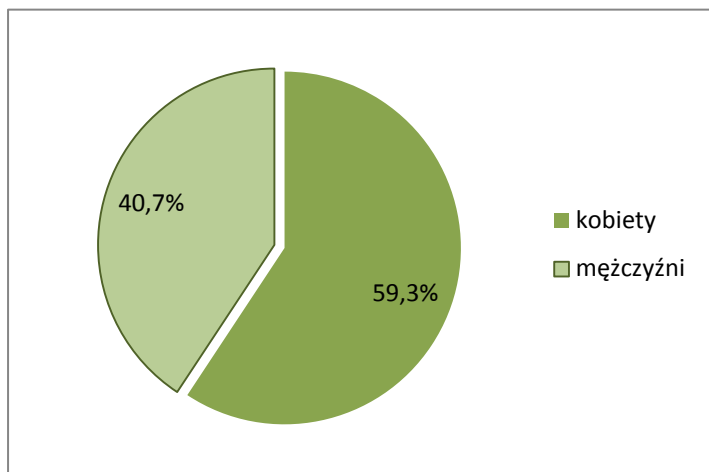

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014r.

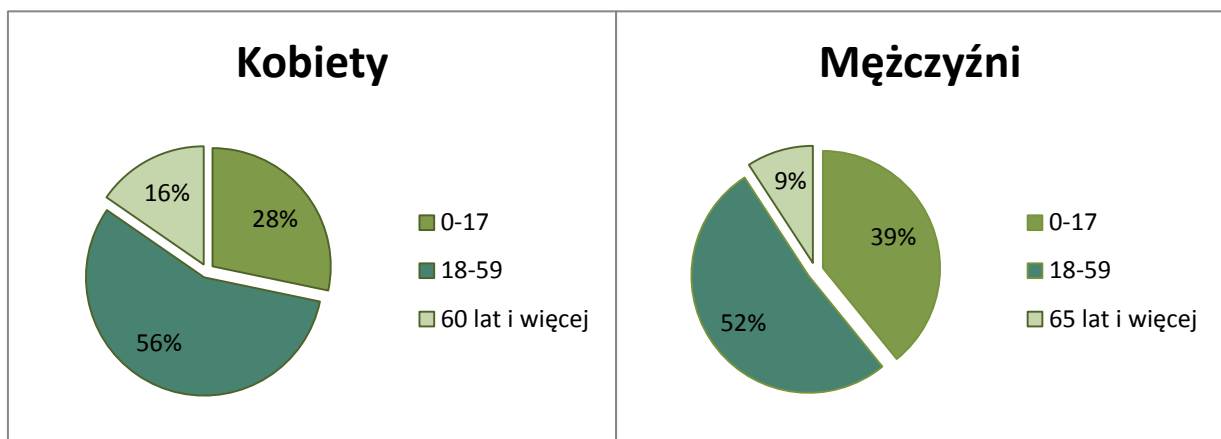
Wykres nr 9 Płeć świadczeniobiorców w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014r.

Wykres nr 10 Długotrwałe korzystający z pomocy społecznej w podziale na płeć.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014r.

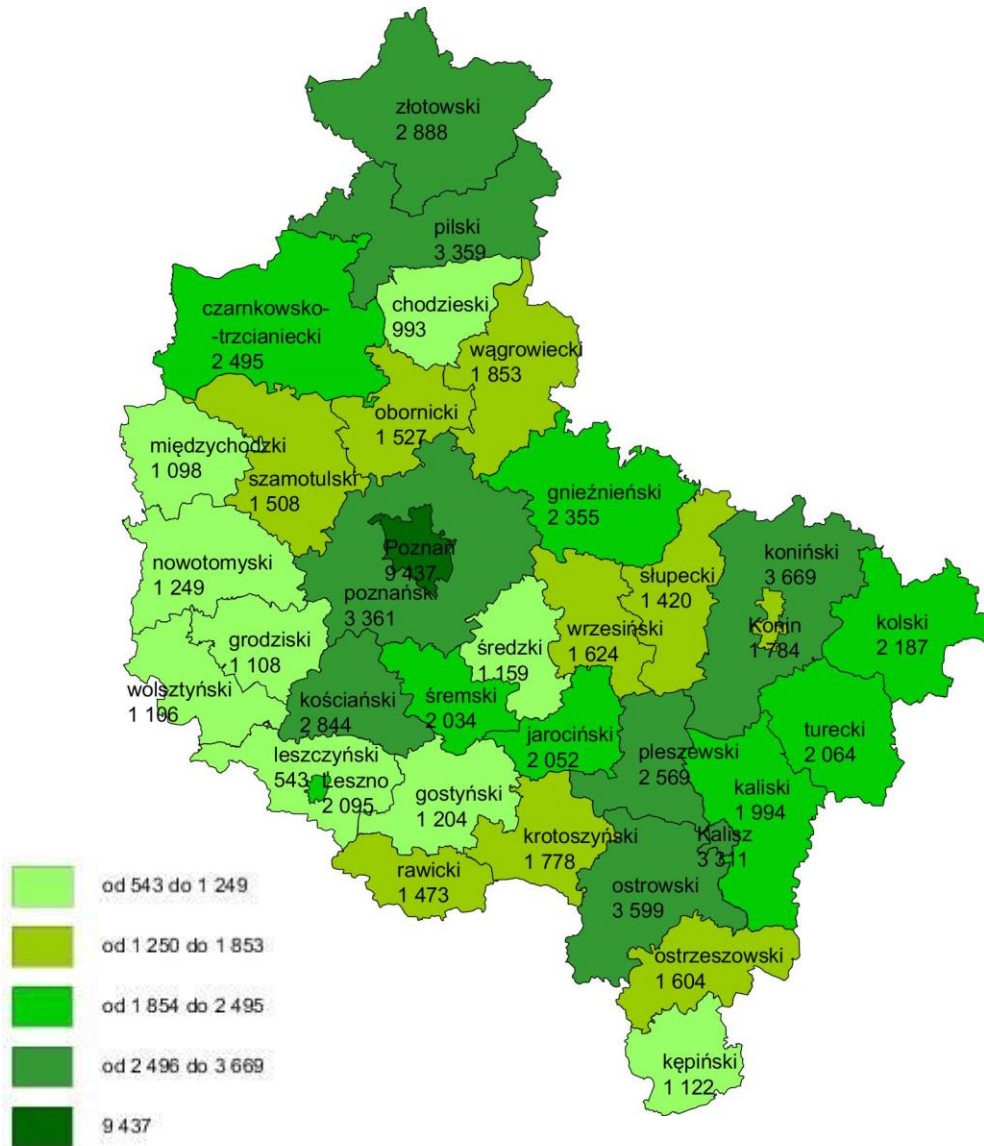
Wykres nr 11 Wiek świadczeniobiorców w podziale na płeć.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014r.

W 2014 r. **87 342** os. otrzymało świadczenie pieniężne (↓ o **6 378 os. aniżeli w 2013 r.**), co stanowiło **31% osób, którym udzielono pomocy i wsparcia**, natomiast **77 990 os.** (↓ o **5 251 os. aniżeli w 2013 r.**) otrzymało świadczenie niepieniężne, którym wg pkt. 2 art. 36 ustawy o pomocy społecznej, może być:

- a) praca socjalna,
- b) bilet kredytowany,
- c) składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- d) składki na ubezpieczenia społeczne,
- e) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- f) sprawienie pogrzebu,
- g) poradnictwo specjalistyczne,
- h) interwencja kryzysowa,

Mapa nr 13 Liczba osób, którym w 2014 roku przyznano **świadczenie niepieniężne** z pomocy społecznej w wielkopolskich ośrodkach pomocy społecznej i miejskich ośrodkach pomocy rodzinie.

Źródło: OZPS za 2014 r.

Wywiad środowiskowy przeprowadzany jest przez pracownika socjalnego w celu ustalenia sytuacji osobistej, rodzinnej, dochodowej i majątkowej osób i rodzin, aby na podstawie uzyskanej wiedzy można było przyznać pomoc. Na podstawie przeprowadzonego wywiadu pracownik socjalny dokonuje analizy i oceny sytuacji danej osoby lub rodziny i formułuje wnioski, stanowiące podstawę planowania pomocy. **W 2014 r. wywiad środowiskowy przeprowadzono w 111 447 rodzinach i w porównaniu z rokiem ubiegłym liczba ta spadła o 6 124.** Ma to zapewne związek z ogólnym spadkiem liczby osób korzystających z pomocy społecznej w 2014 r., w porównaniu do 2013 roku.

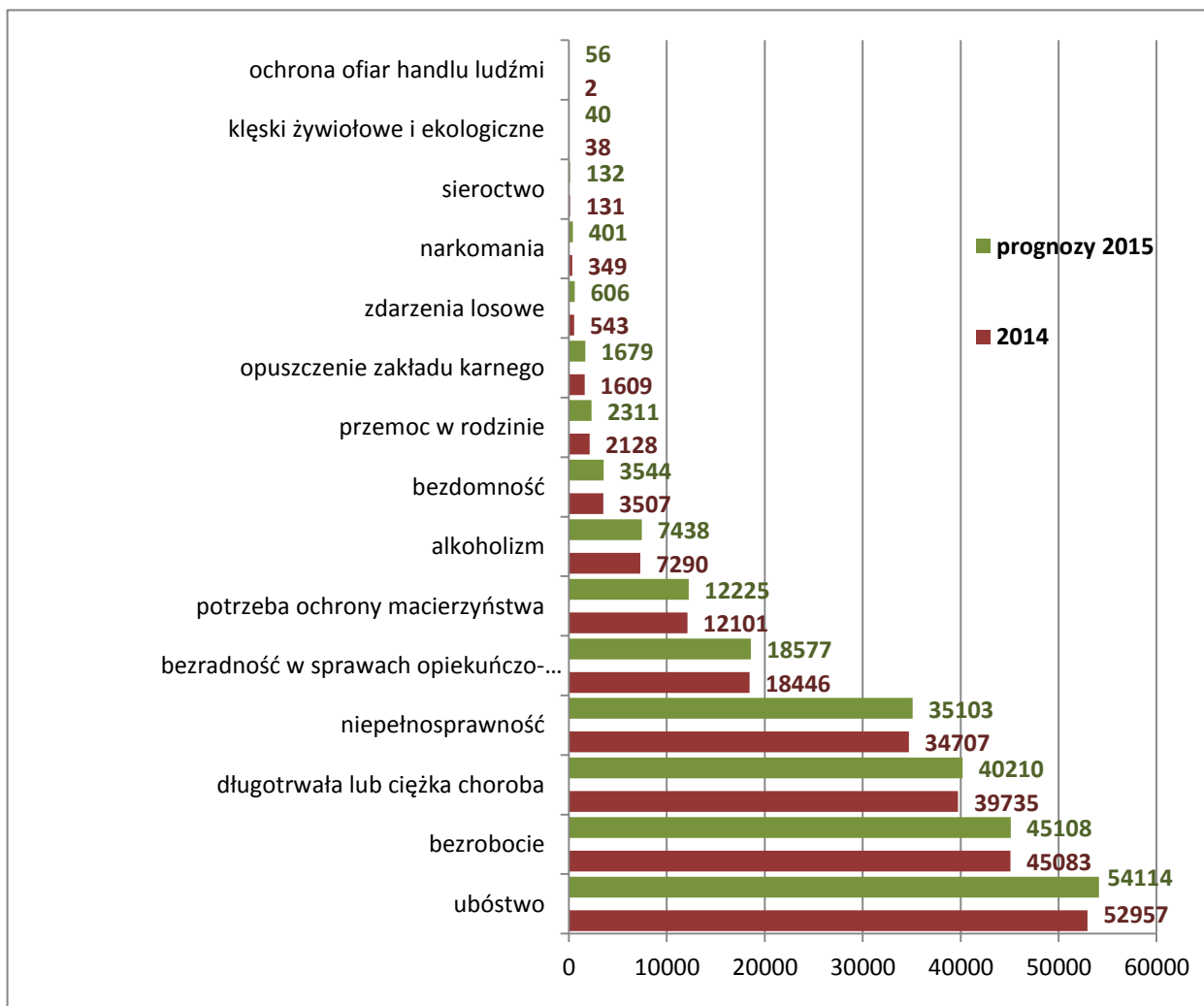
2.6. Powody udzielenia pomocy i wsparcia

Na przestrzeni ostatnich kilku lat czterema głównymi powodami udzielania pomocy i wsparcia były niezmiennie: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność i długotrwała lub ciężka choroba, zmienna była natomiast ich kolejność na liście rankingowej w poszczególnych latach.

W 2014 roku lista rankingowa wyglądała następująco: **1. Ubóstwo – 52 957 rodzin** (↓ o 2 624 rodziny), **2. Bezrobocie – 45 083 rodzin** (↓ o 4 924 rodziny) **3. Długotrwała lub ciężka choroba – 39 735 rodzin** (↓ o 1 013 rodzin), **4. Niepełnosprawność – 34 707 rodzin** (↓ o 17 rodzin).

Wykres nr 12 przedstawia również pozostałe powody udzielania pomocy i wsparcia wg liczby rodzin, które skorzystały z pomocy. Prognozy dotyczące 2015 roku mówią o wzroście liczby rodzin korzystających z pomocy i wsparcia we wszystkich prezentowanych kategoriach.

Wykres nr 12 Powody udzielania pomocy i wsparcia w 2014 r. i prognozy dotyczące 2015 r. (wg liczby rodzin korzystających).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS

2.7. Usługi pomocy społecznej

2.7.1. Usługi opiekuńcze

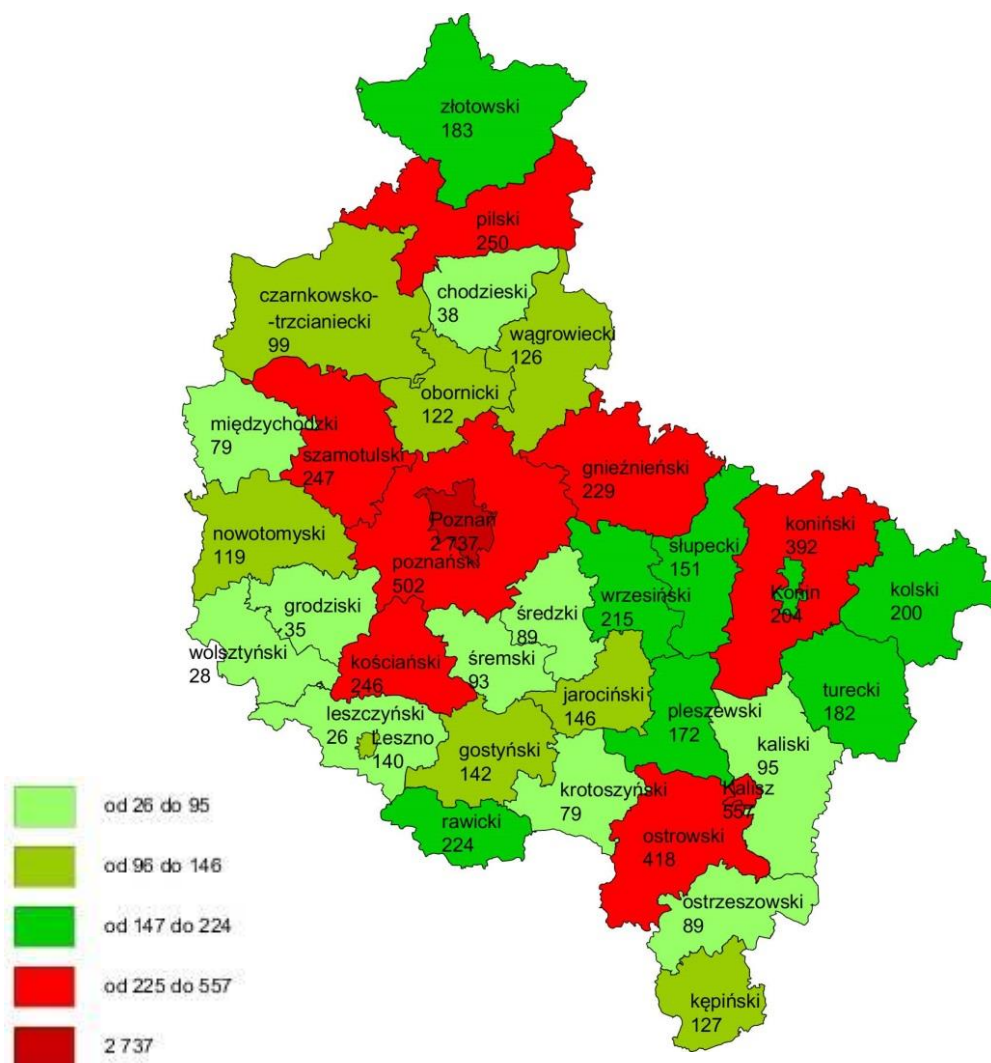
Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania. Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę należy organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Usługi opiekuńcze są alternatywną formą wsparcia dla domów pomocy społecznej, dla osób, które nie są na tyle samodzielne, aby mogły same egzystować, natomiast są zbyt samodzielne, aby przebywać w placówce całodobowej. Usługi opiekuńcze są przykładem środowiskowego, najmniej inwazyjnego wsparcia dla klientów w ich miejscu zamieszkania. Dzięki opiece środowiskowej osoby potrzebujące wsparcia mogą nadal pozostawać w swoim środowisku zamieszkania i utrzymywać nawiązane tam więzi.

W 2014 r. wsparcia w postaci usług opiekuńczych udzielono **8 781 osobom** (**↑ o 231 os. aniżeli w 2013 r.**), w tym nieco ponad **2% takich osób – 185 os.** (**↓ o 5 os. aniżeli w 2013 r.**) udzielono specjalistycznych usług opiekuńczych. W 2015 r. prognozuje się **wzrost liczby osób korzystających z usług opiekuńczych o 223 os.** z czego również **nieco ponad 2% – 210 os. skorzysta ze specjalistycznych usług opiekuńczych**. W 2014 r. na **3 769 019 świadczeń** (**↑ o 131 041 świadczeń**) wydatkowano **45 742 912 zł** (**↑ o 2 702 662 zł**). W 2015 r. w porównaniu do 2014 roku, liczba świadczeń opiekuńczych ma wzrosnąć o 17%. W 2014 r. udzielono **56 532 świadczeń usług specjalistycznych** (**↓ o 11 698 świadczeń**) o łącznej wartości **966 192 zł** (**↓ o 145 806 zł**). W 2015 r. prognozuje się udzielenie **75 283 świadczeń specjalistycznych** (**o 25% więcej aniżeli w 2014 r.**) o wartości **1 228 281 zł.** (**o 21% więcej aniżeli w 2014 r.**)

Najwięcej osób skorzystało z usług specjalistycznych w m. Poznaniu (74 os.). Organizacja przez gminę specjalistycznych usług opiekuńczych wiąże się z wyższymi kosztami zapewnienia godziny takiej usługi oraz z koniecznością dysponowania specjalistyczną kadrą. Z powyższych danych można skalkulować średni koszt 1 godziny usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w Wielkopolsce w 2014 roku. **Uśredniony koszt 1 godziny usług opiekuńczych ponoszony przez gminę to 12 zł, natomiast uśredniony koszt 1 godziny specjalistycznych usług opiekuńczych to 17 zł.**

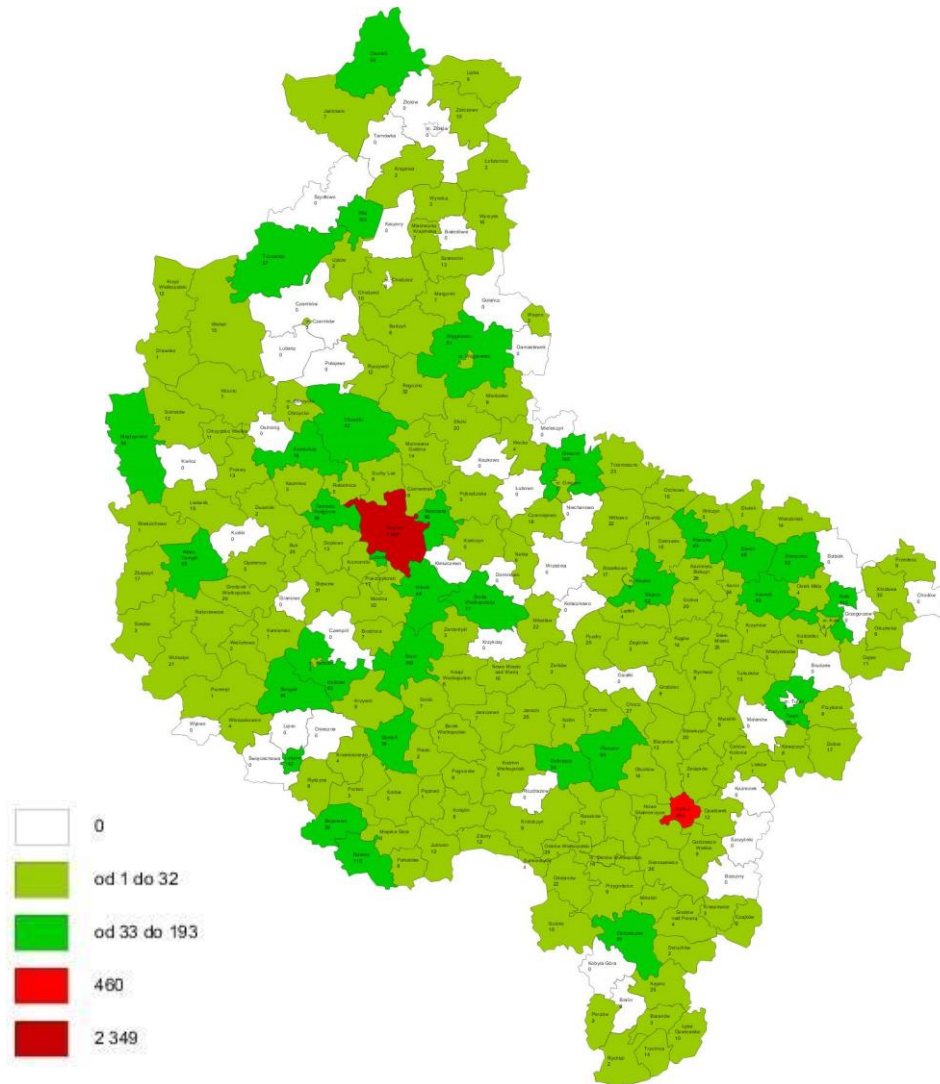
W 2014 roku w 28 gminach nie świadczone usługi opiekuńczych, natomiast specjalistycznych usług opiekuńczych nie świadczone w większości gmin – 210 gminach (91% ośrodków)(!).

Mapa nr 14 Liczba osób korzystająca z usług opiekuńczych w 2014 roku (ujęcie powiatowe).

Źródło: OZPS za 2014r.

Mapa nr 16 Osoby w wieku poprodukcyjnym korzystające z usług opiekuńczych w 2014 roku (ujęcie gminne).

Źródło: OZPS za 2014r.

2.7.2. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi są szczególnym rodzajem usług specjalistycznych. Pomoc udzielana jest tu wyróżnionej grupie osób. Zasady jej przyznawania i odpłatności określa rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej, a nie tak, jak w przypadku pozostałych usług opiekuńczych, regulacje gminne. Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego określa, że ośrodki pomocy społecznej, w porozumieniu z poradniami zdrowia psychicznego czy innymi specjalistycznymi placówkami terapeutycznymi, organizują oparcie społeczne dla osób, które z powodu choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego mają poważne trudności w życiu codziennym, zwłaszcza w relacjach z otoczeniem, w zakresie edukacji, zatrudnienia oraz w sprawach

bytowych. Przy określeniu, komu przysługuje pomoc w formie usług specjalistycznych, zastosowanie ma ogólna zasada dotycząca usług, zapisana w ustawie o pomocy społecznej. Zasada ta wskazuje, że pomoc w formie usług specjalistycznych może być przyznana osobom, które wymagają pomocy innych osób, a rodzina nie może im jej zapewnić. Usługi świadczone są w mieszkaniu osoby, która potrzebuje pomocy lub w ośrodkach wsparcia takich, jak środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy, dzienne domy pomocy.⁶

W Wielkopolsce w 2014 r. z **441 567 świadczeń** (↑ o **8 181 świadczeń**) specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi skorzystały **882 os.** (↑ o **9 os.**).

Ogólny koszt tych świadczeń w województwie wielkopolskim w 2014 r. wyniósł **7 845 090 zł** (↑ o **365 853 zł**). Przewiduje się, iż w 2015 r. **925 osób** skorzysta z **445 052 świadczeń**, na które wydatkowane zostanie **8 169 828 zł**.

W 2014 r. 155 gmin (67% gmin) nie świadczyło na swoim terenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Uśredniony koszt 1 godziny usług ponoszony przez gminę w 2014 r. wyniósł **18 zł**.

W powiatach: chodzieskim, szamotulskim oraz międzychodzkiem żadna gmina nie świadczy specjalistycznych usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Z trzech wymienionych powiatów tylko w 1 powiecie – międzychodzkiem, funkcjonują 2 środowiskowe domy samopomocy.

Tabela nr 6 Gminy na terenie których świadczone specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi według liczby osób korzystających z usług.

L.p.	Powiat	Gmina	Typ gminy	Liczba osób korzystająca z usług
1	m. Poznań	M. Poznań	miejska	96
2	śremski	Śrem	miejsko-wiejska	82
3	wrzesiński	Września	miejsko-wiejska	81
4	m. Kalisz	M. Kalisz	miejska	65
5	m. Leszno	M. Leszno	miejska	52
6	jarociński	Jarocin	miejsko-wiejska	33
7	kępiński	Kępno	miejsko-wiejska	29
8	ostrowski	Ostrów Wielkopolski	miejska	28
9	m. Konin	M. Konin	miejska	25
10	gnieźnieński	Gniezno	miejska	21
11	obornicki	Oborniki	miejsko-wiejska	21
12	pleszewski	Pleszew	miejsko-wiejska	21
13	średzki	Nowe Miasto nad Wartą	wiejska	21
14	kolski	Koło	miejska	18
15	średzki	Środa Wielkopolska	miejsko-wiejska	17

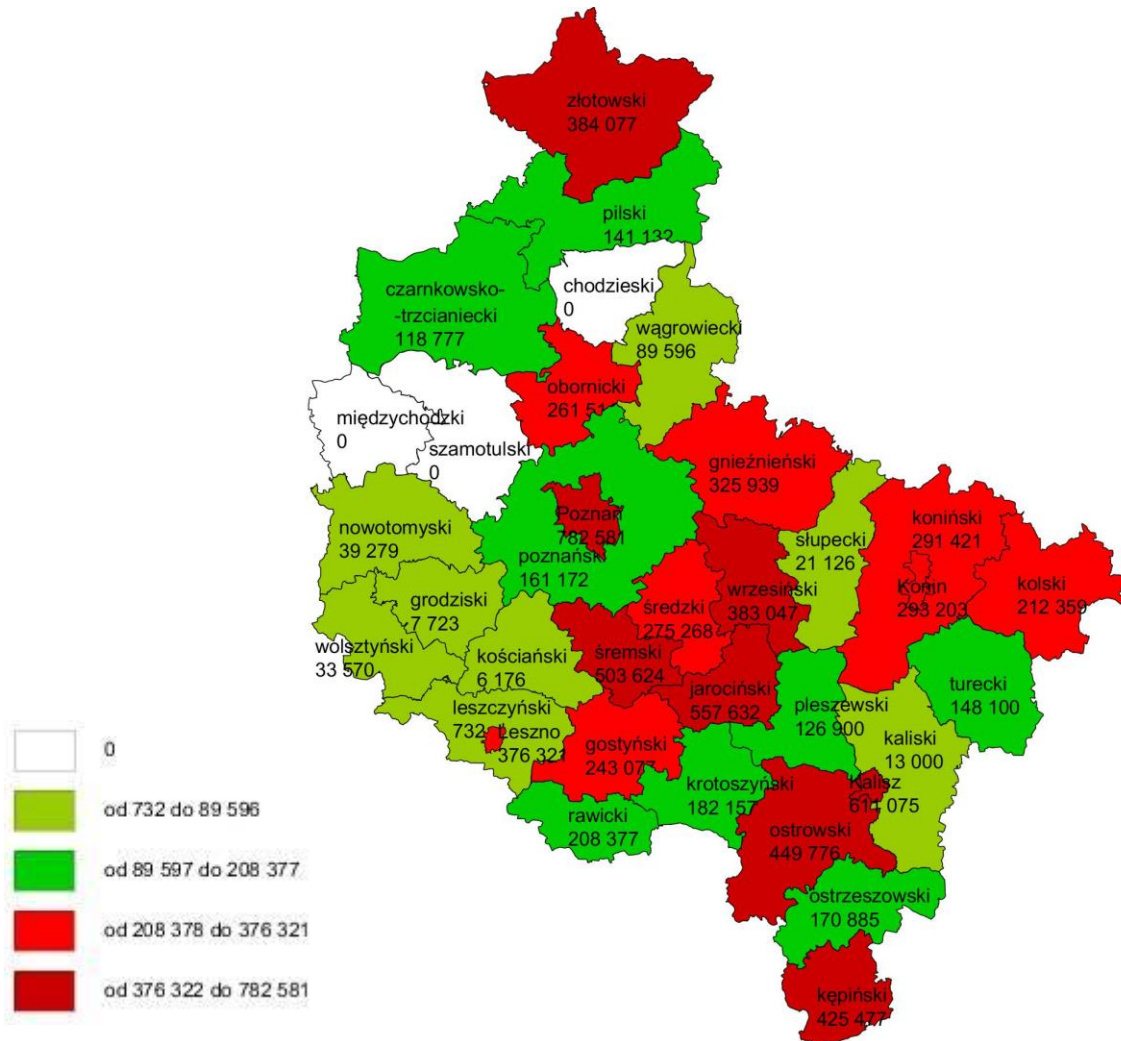
⁶ <http://pomocspoleczna.ngo.pl/x/258217>

16	poznański	Swarzędz	miejsko-wiejska	16
17	gostyński	Gostyń	miejsko-wiejska	15
18	koniński	Ślesin	miejsko-wiejska	14
19	krotoszyński	Krotoszyn	miejsko-wiejska	14
20	rawicki	Rawicz	miejsko-wiejska	14
21	turecki	Turek	miejska	14
22	ostrzeszowski	Ostrzeszów	miejsko-wiejska	13
23	pilski	Piła	miejska	12
24	koniński	Wilczyn	wiejska	10
25	złotowski	Złotów	miejska	10
26	złotowski	Lipka	wiejska	9
27	czarnkowsko-trzcianecki	Czarnków	miejska	8
28	pilski	Łobżenica	miejsko-wiejska	8
29	złotowski	Zakrzewo	wiejska	8
30	koniński	Kramsk	wiejska	7
31	nowotomyski	Miedzichowo	wiejska	7
32	wrzesiński	Nekla	miejsko-wiejska	7
33	gnieźnieński	Trzemeszno	miejsko-wiejska	6
34	poznański	Kórnik	miejsko-wiejska	6
35	czarnkowsko-trzcianecki	Wieleń	miejsko-wiejska	5
36	kolski	Kłodawa	miejsko-wiejska	5
37	złotowski	Krajenka	miejsko-wiejska	5
38	gnieźnieński	Gniezno	wiejska	4
39	grodziski	Grodzisk Wielkopolski	miejsko-wiejska	4
40	kolski	Przedecz	miejsko-wiejska	4
41	wrzesiński	Pyzdry	miejsko-wiejska	4
42	kolski	Dąbie	miejsko-wiejska	3
43	śłupecki	Słupca	miejska	3
44	gnieźnieński	Kiszkowo	wiejska	2
45	gostyński	Krobia	miejsko-wiejska	2
46	kaliski	Opatówek	wiejska	2
47	koniński	Krzymów	wiejska	2
48	kościański	Kościan	miejska	2
49	kościański	Krzywiń	miejsko-wiejska	2
50	obornicki	Rogoźno	miejsko-wiejska	2
51	wągrowiecki	Mieścisko	wiejska	2
52	wągrowiecki	Wągrowiec	wiejska	2
53	czarnkowsko-trzcianecki	Połajewo	wiejska	1
54	gnieźnieński	Łubowo	wiejska	1
55	grodziski	Wielichowo	miejsko-wiejska	1
56	jarociński	Żerków	miejsko-wiejska	1
57	kępiński	Łęka Opatowska	wiejska	1
58	koniński	Golina	miejsko-wiejska	1
59	koniński	Skulsk	wiejska	1
60	leszczyński	Krzemieniewo	wiejska	1

61	nowotomyski	Nowy Tomyśl	miejsko-wiejska	1
62	ostrzeszowski	Doruchów	wiejska	1
63	piłski	Białośliwie	wiejska	1
64	poznański	Luboń	miejska	1
65	rawicki	Jutrosin	miejsko-wiejska	1
66	słupecki	Powidz	wiejska	1
67	śremski	Książ Wielkopolski	miejsko-wiejska	1
68	wągrowiecki	Gołańcz	miejsko-wiejska	1
69	wągrowiecki	Wągrowiec	miejska	1
70	wolsztyński	Wolsztyn	miejsko-wiejska	1
71	złotowski	Tarnówka	wiejska	1
			łącznie:	882

Źródło: OZPS za 2014r.

Mapa nr 17 Kwota wydatkowana na specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi w 2014 roku (ujęcie powiatowe).

Źródło: OZPS za 2014 r.

2.7.3. Wybrane usługi pomocy społecznej

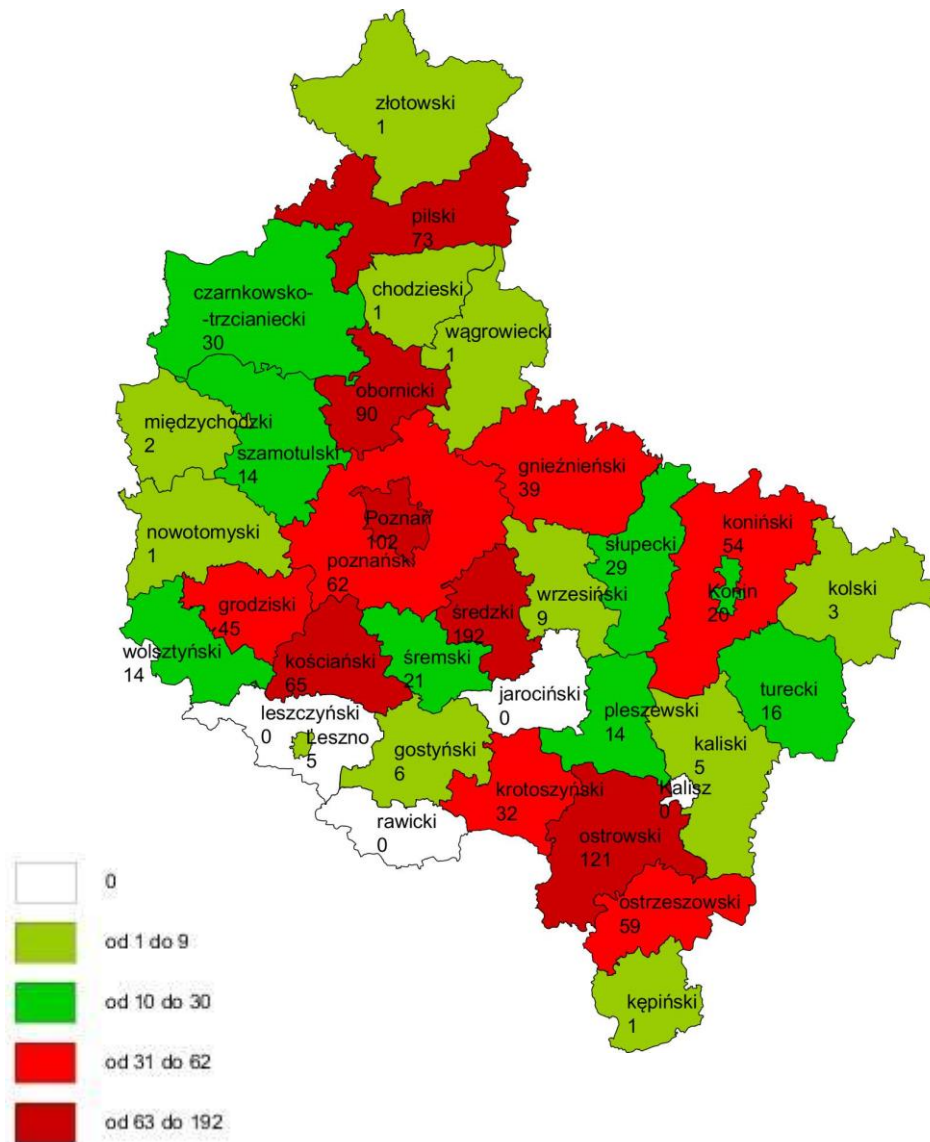
W Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej obok usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi analizowane są również: **poradnictwo specjalistyczne, praca socjalna, interwencja kryzysowa** oraz **kontrakt socjalny**, które są formami świadczeń niepieniężnych.

Ze **specjalistycznego poradnictwa** w roku oceny w Wielkopolsce w 2014 r. skorzystało **12 920 rodzin** (↓ o **1582 rodzin**) a w 2015 roku przewiduje się 4% wzrost liczby rodzin korzystających. **Pracą socjalną** w roku oceny **objęto 77 767 rodzin** (↓ o **6 441 rodzin**), w 2015 **prognozowany jest 3% wzrost liczby tych rodzin.**

Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód.⁷ W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych – schronienia do 3 miesięcy.

Interwencję kryzysową w roku oceny podjęto w przypadku **1 127 rodzin** (↓ o **674 rodziny**) objętych pomocą społeczną. Prognozy na 2015 r. wskazują **wzrost liczby rodzin objętych interwencją kryzysową o 27 rodzin w skali województwa.**

⁷ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoleczna/formy-udzielanej-pomocy/interwencja-kryzysowa/>

Mapa nr 18 Liczba rodzin objętych w 2014 roku interwencją kryzysową (ujęcie powiatowe).

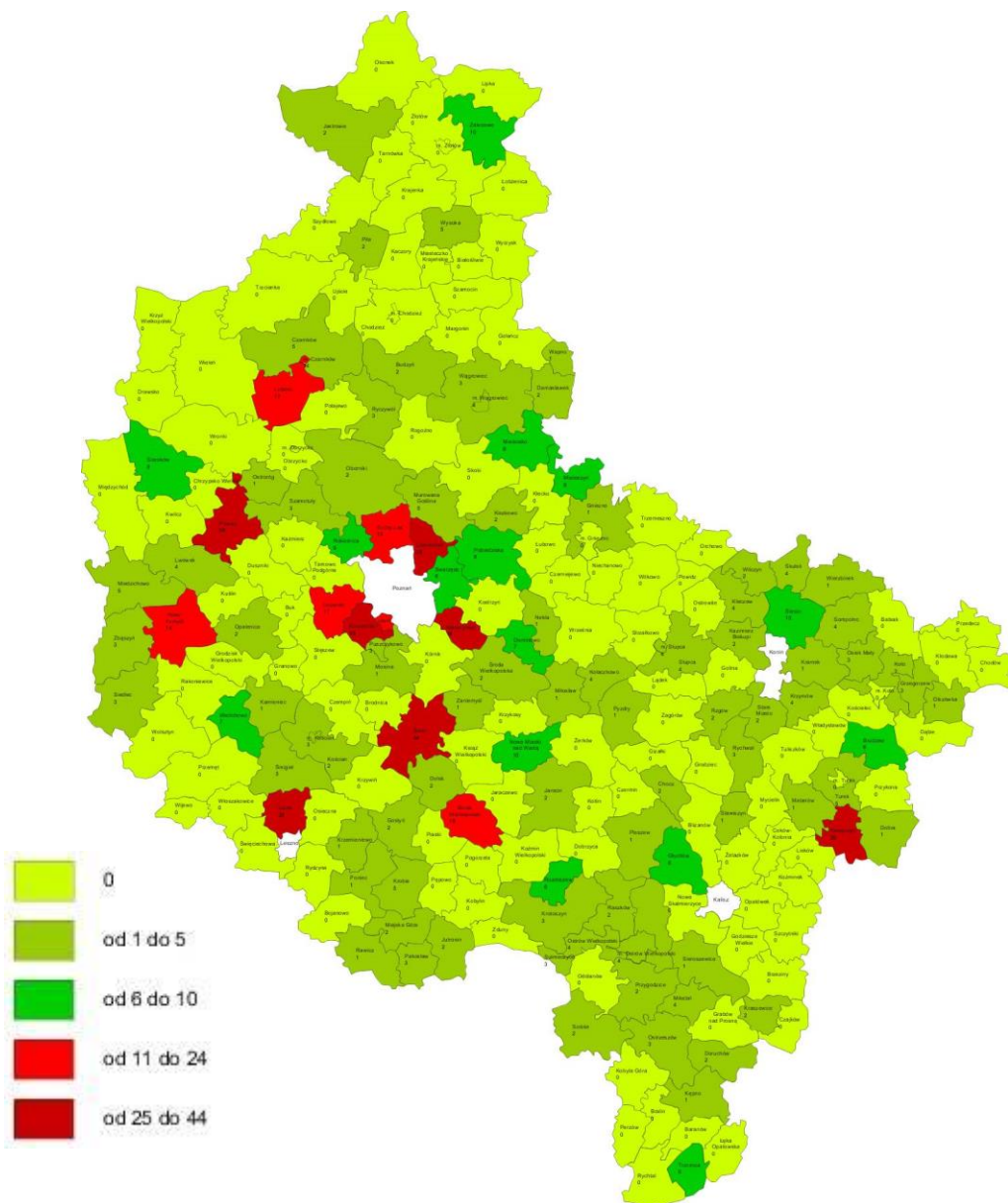
Źródło: OZPS za 2014 r.

Kolejnym przykładem usługi pomocy społecznej jest **kontrakt socjalny**, który stanowi ważny element pracy z klientem zgłaszającym się po wsparcie. Jest to pisemna umowa zawarta z osobą ubiegającą się o pomoc, określająca uprawnienia i zobowiązania stron umowy, w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny (ustawa o pomocy społecznej). Pracownik socjalny może zawrzeć kontrakt z osobą lub rodziną w trudnej sytuacji życiowej. Kontrakt określa zasady współdziałania tych osób z ośrodkiem

pomocy społecznej. Odmowa zawarcia kontraktu socjalnego lub niedotrzymywanie jego postanowień mogą stanowić podstawę do odmowy przyznania świadczenia, uchylecia decyzji o przyznaniu świadczenia lub wstrzymania świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej. Z perspektywy zmiany paradygmatu z opiekuńczego na pomocowy, praca socjalna zyskała narzędzie, które ma wpływać z jednej strony na ograniczenie działań asekuracyjnych wobec klienta, natomiast z drugiej strony na intensyfikację działań integrujących i włączających.

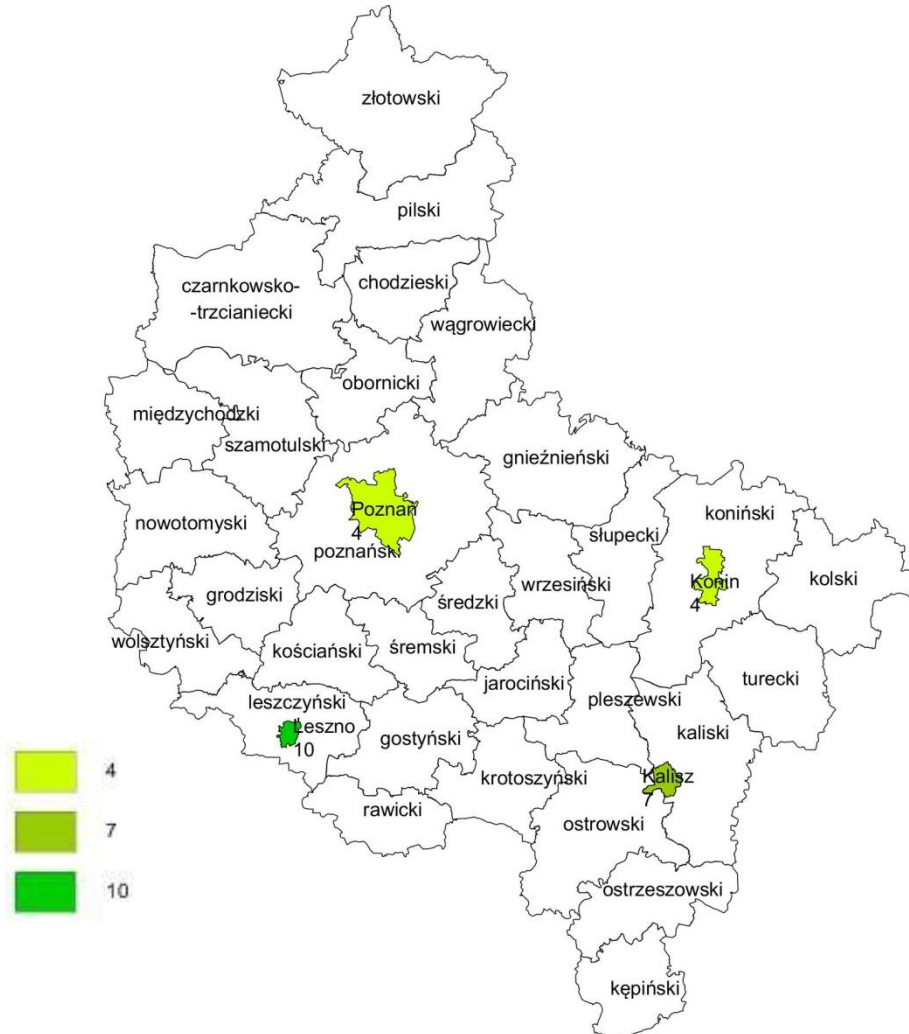
W 2014 r. zostało zawartych **4 947 kontraktów socjalnych** (↓ o 1 492 kontraktów mniej aniżeli w 2013 r.). Kontraktem zostało objętych ogółem **5 800 os.** (↓ o 1 722 os. mniej aniżeli w 2013 r.). Prawie **12%** wszystkich osób objętych kontraktem podpisało go w Klubach Integracji Społecznej.

Mapa nr 19 Wskaźnik kontraktu socjalnego dla gmin (odsetek osób objętych kontraktem wśród świadczeniobiorców).

Źródło: OZPS za 2014 r.

Mapa nr 20 Wskaźnik kontraktu socjalnego dla miast na prawach powiatu (odsetek osób objętych kontraktem wśród świadczeniobiorców).

Źródło: OZPS za 2014 r.

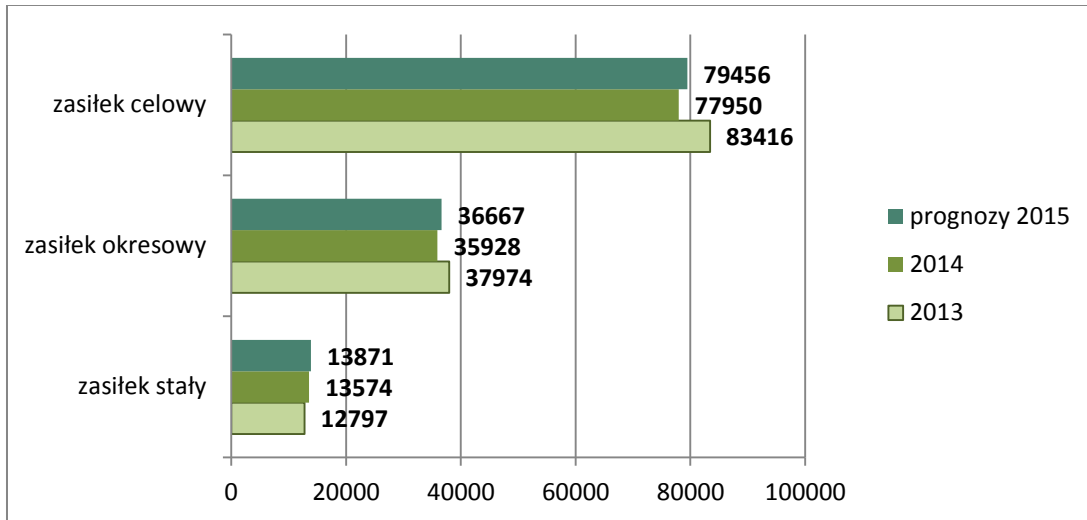
3. ZADANIA GMINY – OPS, MOPS, MOPR, GOPS

3.1. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej

Ustawa o pomocy społecznej określa rodzaje zasiłków, kryterium dochodowe, wysokości świadczeń i zasady ich waloryzowania. System zasiłków oparty jest na trzech podstawowych rodzajach zasiłków: zasiłku stałym, okresowym i celowym. Osoba, która chce otrzymać pomoc w formie zasiłku powinna zgłosić się do ośrodka pomocy społecznej (OPS) w miejscu zamieszkania. W 2014 r. **87 342** os. otrzymało świadczenie pieniężne (**↓ o 6 378 os. aniżeli w 2013 r.**), co stanowiło **31% osób, którym udzielono pomocy i wsparcia**. Nie sprawdziły się prognozy poczynione w 2013 roku, dotyczące

wzrostu liczby świadczeniobiorców w roku oceny, w 2014 r. zauważalna jest ogólna tendencja spadkowa liczby klientów pomocy społecznej. Ta tendencja widoczna jest wśród świadczeniobiorców świadczeń pieniężnych, pobierających zasiłki okresowe i celowe. **Jednak liczba osób pobierająca zasiłek stały w latach 2011-2014 systematycznie wzrastała.** Prognozy dotyczące świadczeniobiorców świadczeń pieniężnych mówią o wzroście ich liczby.

Wykres nr 13 Liczba osób które w latach 2013-2014 pobierały zasiłki oraz prognozy dotyczące liczby osób pobierających te świadczenia w 2015 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014 r.

3.1.1. Zasiłek stały

Zasiłek stały przysługuje:

1. pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
2. pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Zasiłek stały ustalony jest w wysokości:

1. w przypadku osoby samotnie gospodarującej – różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż **529 zł miesięcznie**;

2. w przypadku osoby w rodzinie – różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie. W przypadku zbiegu uprawnień do zasiłku stałego i renty socjalnej, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania, zasiłek stały nie przysługuje.⁸

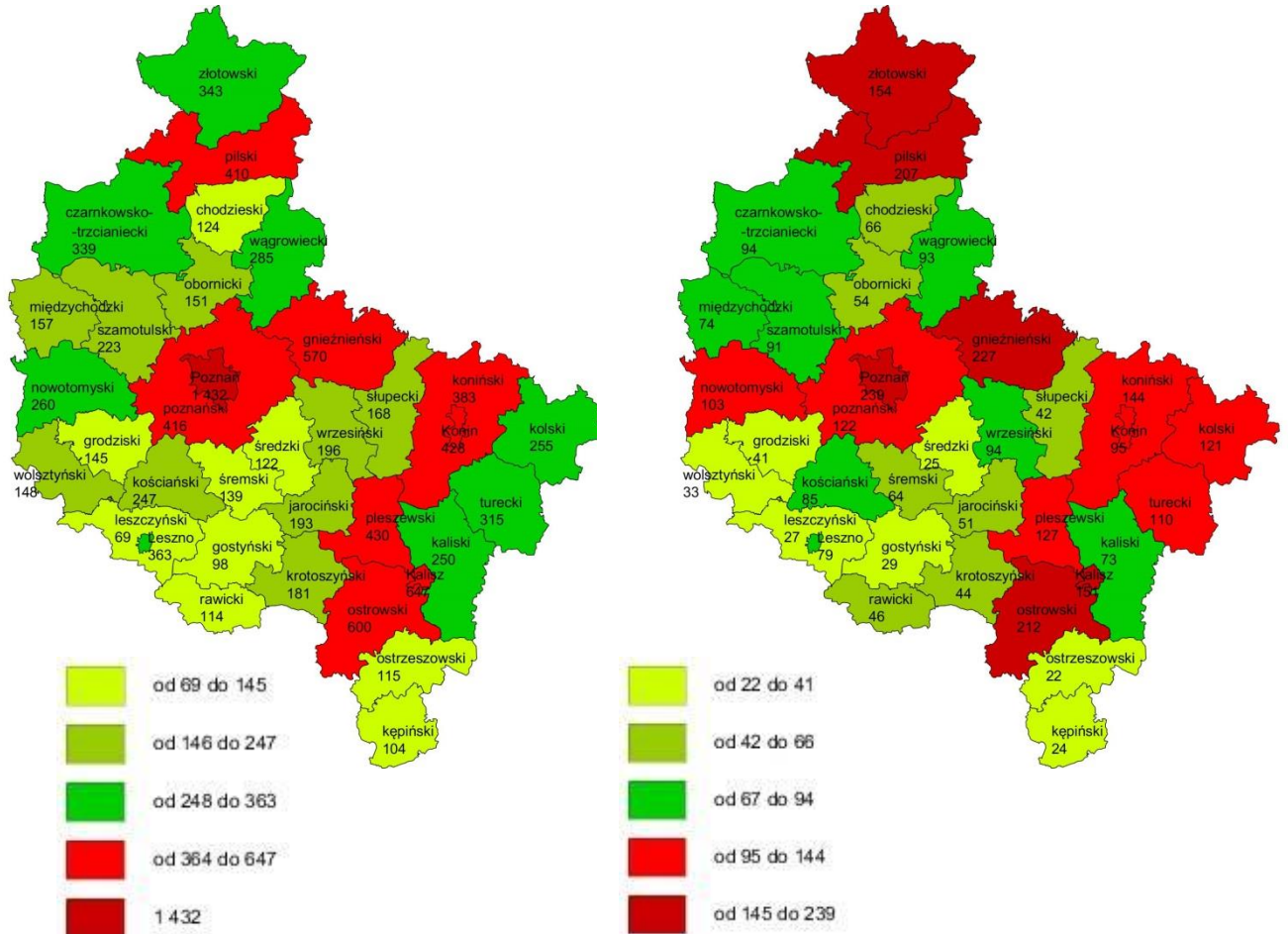
W roku oceny **13 574 os. (↑ o 777 os.)** wypłacono **133 325 świadczeń (↑ 8 708 świadczeń)** zasiłku stałego, w kwocie **56 607 241 zł. (↑ 3 885 835 zł)**. Prognozy dotyczące 2015 r. mówią o **2% wzroście liczby osób** pobierających zasiłek stały, co wpłynie na prawie **3% wzrost środków finansowych**, które trzeba będzie przeznaczyć na ten cel. **Osoby pobierające zasiłek stały w 2014 roku stanowiły 16% osób, które otrzymały świadczenie pieniężne oraz 5%, które skorzystały z pomocy i wsparcia ogółem.**

W 2014 roku **10 420 os. (↑ 680 os.)** samotnie gospodarujących otrzymało **104 785 świadczeń (↑ 7 285 świadczeń)**, w kwocie **48 648 341 zł. (↑ 3 314 280 zł.)**. Osoby samotnie gospodarujące pobierające zasiłek stały stanowiły 77% wszystkich pobierających ten rodzaj świadczenia w 2014 r. W tym samym roku **28 540 świadczeń (↑ 1 423 świadczeń)** zasiłku stałego dla osoby w rodzinie przyznano **3 263 os. (↑ 117 os.)**, w kwocie **7 958 900 zł (↑ 571 555 zł)**.

⁸ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoleczna/formy-udzielanej-pomocy/zasilek-staly/>

Od lewej Mapa nr 21 Liczba osób, które otrzymały zasiłek stały według kryteriów dochodowych dla osoby samotnie gospodarującej w 2014 roku (ujęcie powiatowe).

Od prawej Mapa nr 22 Liczba osób, które otrzymały zasiłek stały według kryteriów dochodowych dla osoby w rodzinie w 2014 roku (ujęcie powiatowe).

Źródło: OZPS za 2014 r.

3.1.2. Zasiłek okresowy

Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego:

1. osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
2. rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny.

Zasiłek okresowy ustala się:

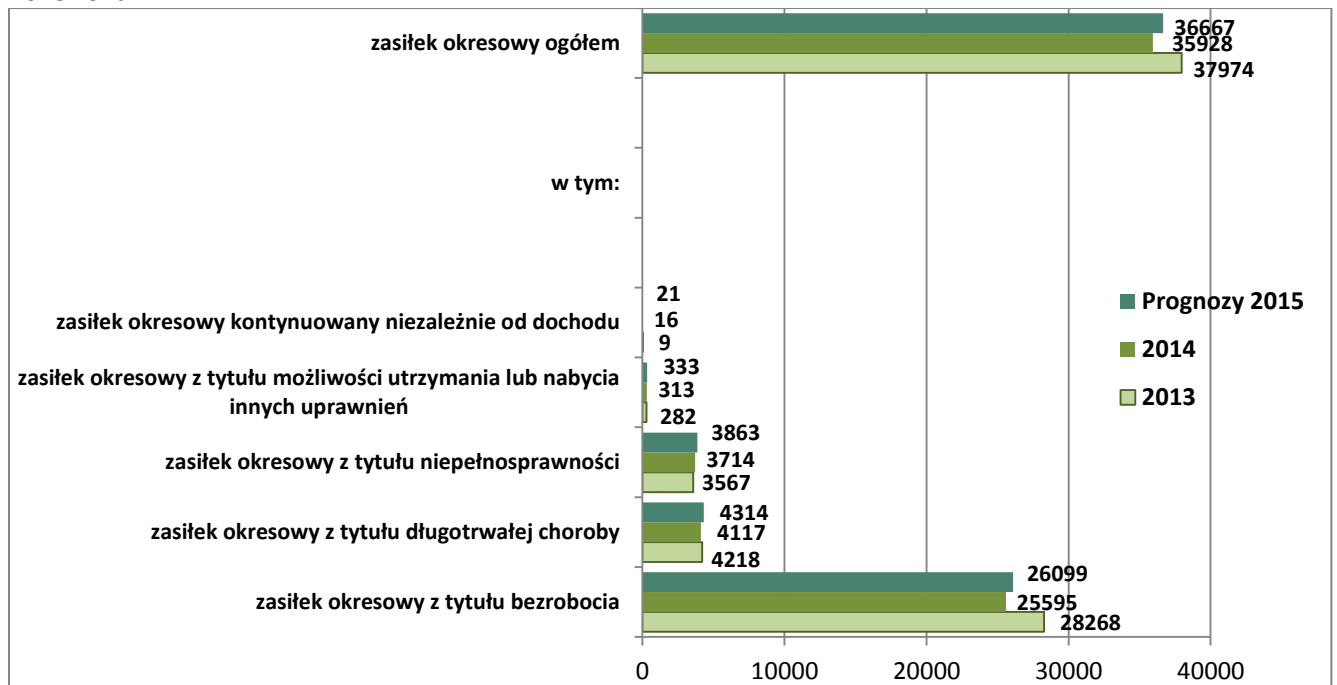
1. w przypadku osoby samotnie gospodarującej - do wysokości różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż **418 zł miesięcznie**;
2. w przypadku rodziny – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego ustalona zgodnie z ust. 2 nie może być niższa niż 50 % różnicy między:

1. kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby;
2. kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 20 zł miesięcznie.⁹

Wykres nr 14 Liczba osób otrzymująca w latach 2013-2014 zasiłek okresowy oraz prognozy dotyczące 2015 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014 r.

3.1.3. Zasiłek celowy

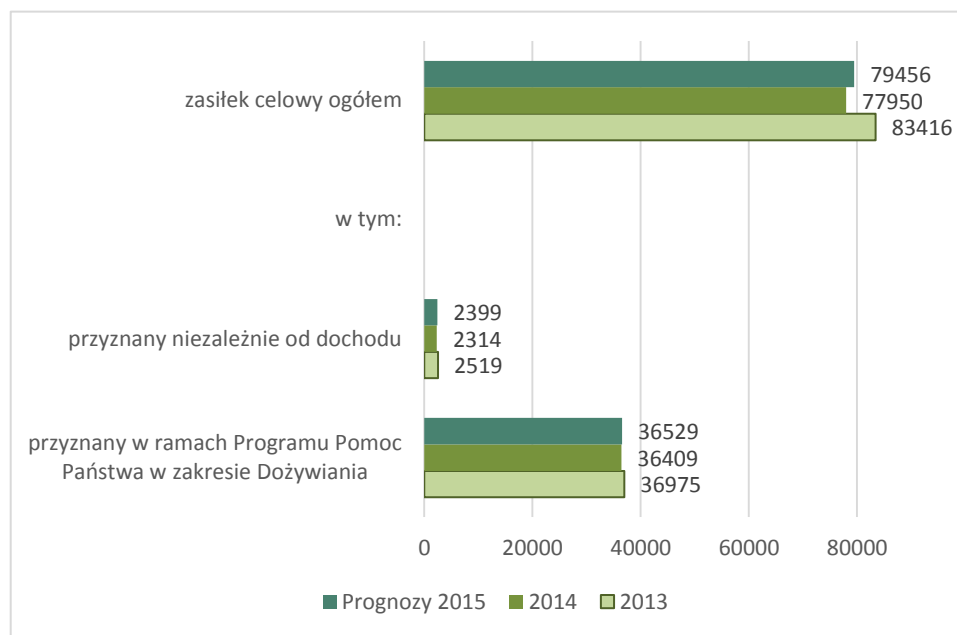
Jest to świadczenie fakultatywne przyznawane na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, a w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Osobom bezdomnym i innym osobom nie posiadającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń zdrowotnych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne. Zasiłek celowy może być przyznany również

⁹ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoleczna/formy-udzielanej-pomocy/zasilek-okresowy/>

w formie biletu kredytowanego, a także w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego – wówczas może być wypłacany niezależnie od dochodu, przez okres do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba objęta kontraktem socjalnym, w trakcie jego realizacji, stała się osobą zatrudnioną.

Zasiłek celowy na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego – świadczenie to może być przyznane osobie albo rodzinie, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego. W takim przypadku może być przyznany niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi. **Zasiłek celowy na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną** - świadczenie to może być przyznane osobie albo rodzinie, które poniosły straty w wyniku klęski żywiołowej lub ekologicznej. W takim przypadku może być przyznany niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi. **Specjalny zasiłek celowy** - świadczenie może być przyznane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium ustawowe – w wysokości nieprzekraczającej odpowiednio kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodziny. Świadczenie to nie podlega zwrotowi.

Wykres nr 15 Liczba osób otrzymująca w latach 2013-2014 zasiłek celowy oraz prognozy dotyczące 2015 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014 r.

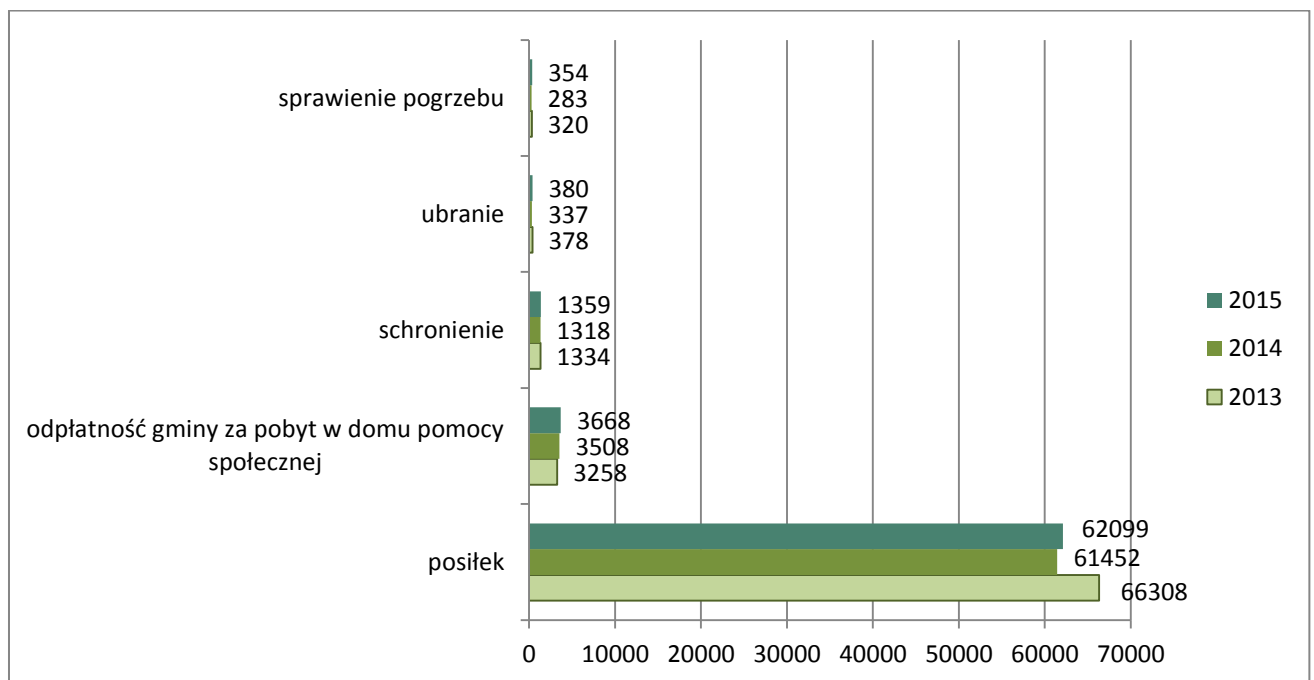
3.2. Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej

W myśl ustawy o pomocy społecznej wyróżniamy następujące rodzaje świadczeń niepieniężnych: pracę socjalną, bilet kredytowany, składki na ubezpieczenie zdrowotne, składki na ubezpieczenia społeczne, pomoc rzeczową, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie, sprawienie pogrzebu,

poradnictwo specjalistyczne, interwencję kryzysową, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, mieszkanie chronione, pobyt w domu pomocy społecznej, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym oraz pomoc w uzyskaniu zatrudnienia.

Na wykresie nr 16 przedstawiono liczbę osób, które skorzystały z wybranych rodzajów świadczeń niepieniężnych.

Wykres nr 16 Liczba osób otrzymująca w latach 2013-2014 wybrane rodzaje świadczeń niepieniężnych oraz prognozy dotyczące 2015 roku.

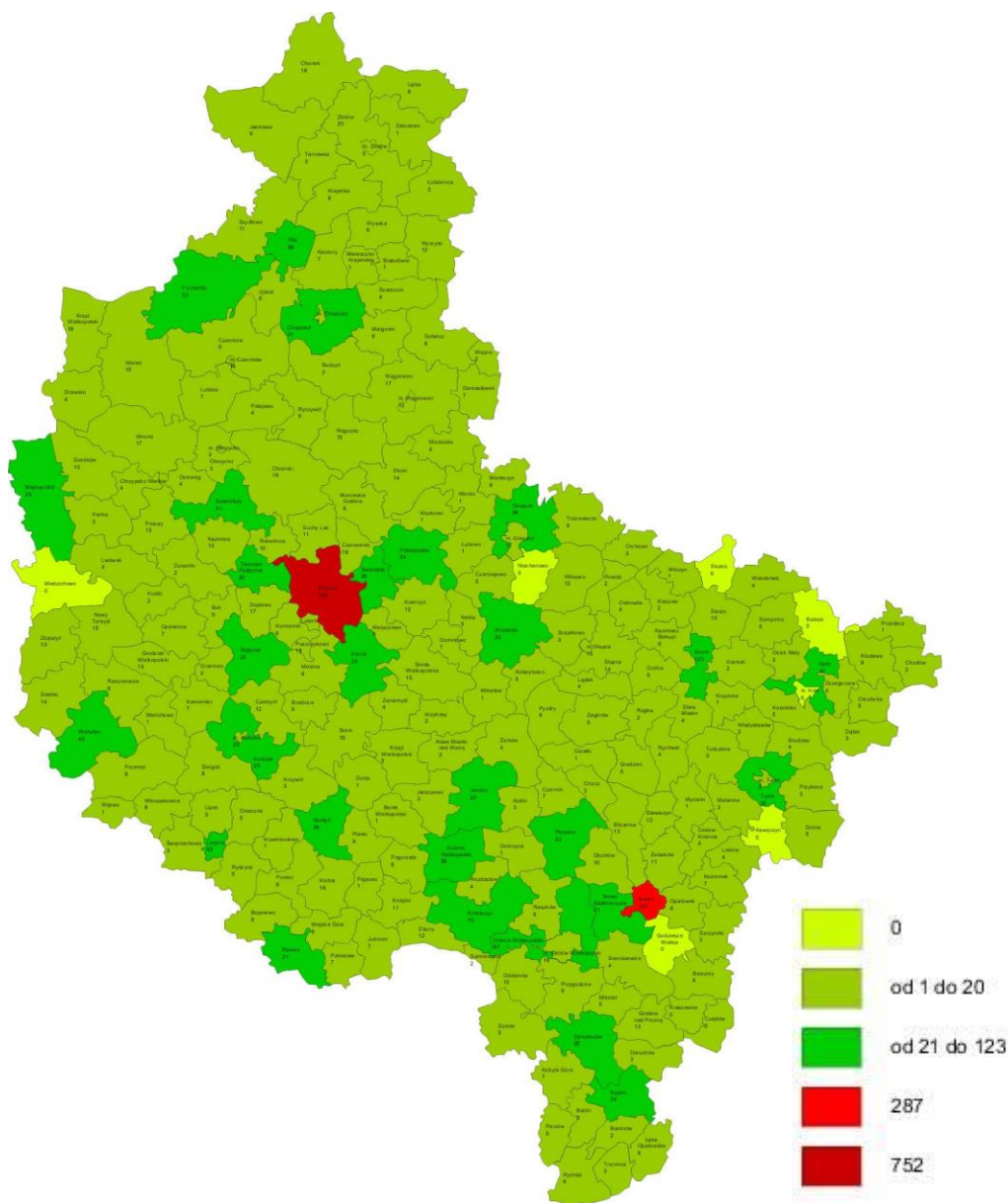

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014 r.

W 2014 roku w porównaniu do 2013 o **7% zmalała liczba** osób korzystająca z posiłków. W grupie osób korzystających z posiłku w porównaniu do 2013 roku, **liczba dzieci zmalała o 7%**. W 2015 roku prognozowany jest **niewielki wzrost liczby osób**, w tym dzieci korzystających z tego typu wsparcia.

W latach 2012-2014 widać przyrost liczby osób, którym gmina opłacała pobyt w DPS. W 2014 roku wielkopolskie gminy ponosiły odpłatność za pobyt **3 508 os. (↑ o 250 os.)** w domu pomocy społecznej w wysokości **78 078 023 zł (↑ o 7 053 407 zł)**. W 2015 roku prognozowany jest **4,4% wzrost liczby osób** za których pobyt w domu pomocy społecznej gminy poniosą prawie **8% większą odpłatność**. Samorządy gminne w 2014 r. zwracały uwagę na zwiększające się w latach 2012-2014 obciążenie budżetowe związane z tym ustawowym zadaniem.

Mapa nr 23 Liczba osób, którym gminy w 2014 r. pokrywały odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej.

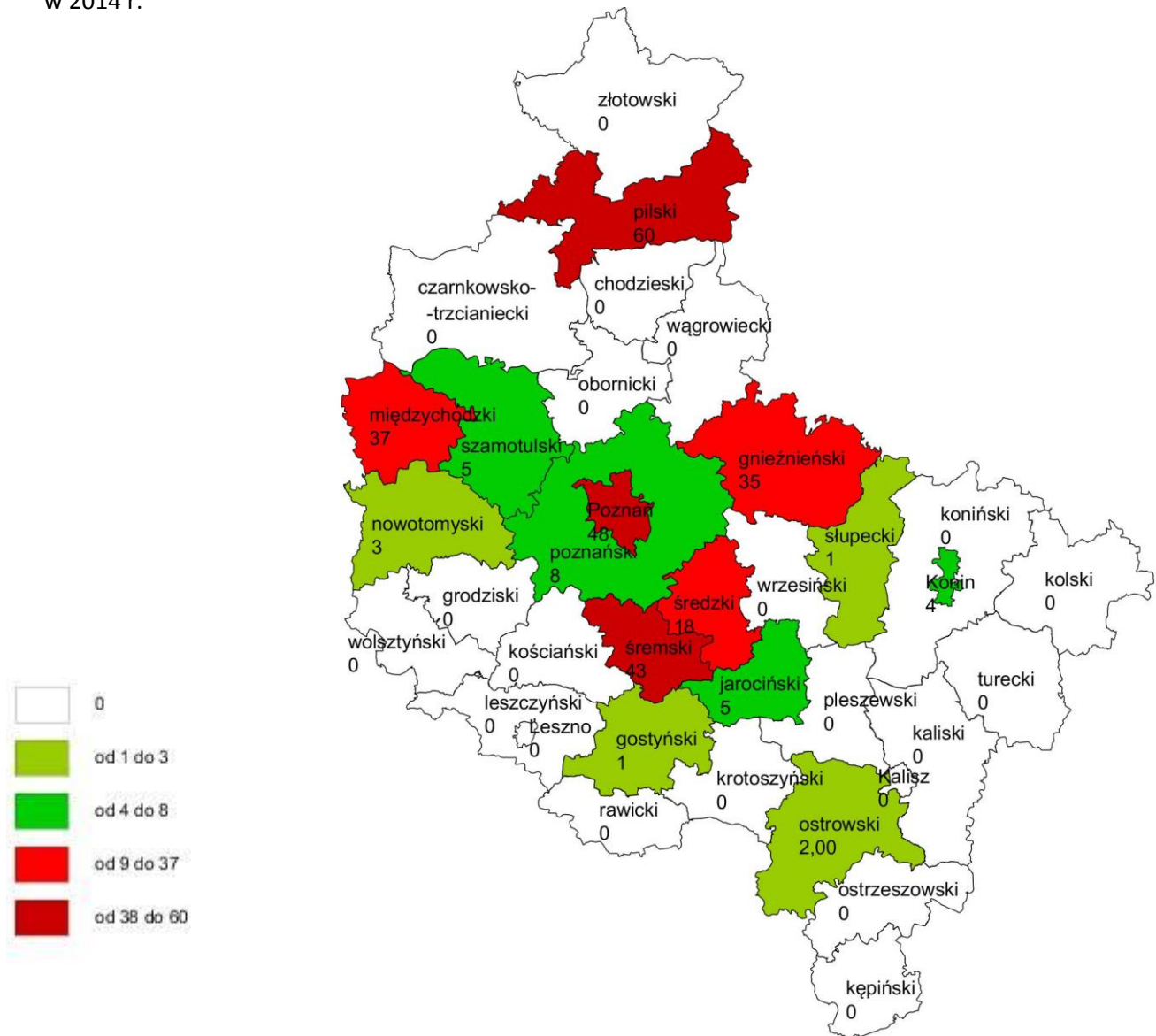

Źródło: OZPS za 2014 r.

3.2.1. Indywidualne Programy Pomocy

W OZPS zostały uwzględnione również tzw. Indywidualne Programy Pomocy, i tak z **Indywidualnego Programu Wychodzenia z Bezdomności (IPWB)** skorzystało w 2014 r. **270** osób, w 2015 r. skorzystała o 8% osób więcej. Z **Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego (IPZS)** w 2014 r. skorzystało **578** osób, natomiast w **2015 r. skorzystała ma 567 osób.**

Mapa nr 24 Liczba osób korzystających z Indywidualnego Programu Wychodzenia z Bezdomności w 2014 r.

Źródło: OZPS za 2014 r.

3.2.2. Wspieranie Rodziny i Piecza Zastępcza

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wyraźnie podzieliła kompetencje dotyczące wspierania rodziny i pieczy zastępczej między samorząd gminny i powiatowy. Samorząd gminny uzyskał nowe narzędzia w zakresie pracy z rodziną biologiczną – np. wykorzystanie pracy asystenta rodziny. Należy podkreślić, iż umieszczenie dziecka w systemie pieczy zastępczej ma być rozwiązaniem ostatecznym, po wykorzystaniu przez gminę wszystkich możliwych form wsparcia

rodziny naturalnej. Celem umieszczenia dziecka w środowisku zastępczym jest stworzenie warunków pomocy i pozytywnych zmian w rodzinie biologicznej, aby dziecko mogło powrócić pod jej opiekę (Raport zrealizowany na zlecenie ROPS w Poznaniu, *Diagnoza systemu pieczy zastępczej w Wielkopolsce*, 2012). W świetle zapisów ustawy o pieczy zastępczej do **głównych zadań samorządu gminnego** należą:

- obowiązek opracowywania programów wspierania rodzin wychowujących małoletnie dzieci,
- konieczność stosowania wczesnej profilaktyki społecznej dla młodych rodzin,
- tworzenie środowiskowych form opieki pozarodzinnej dla dzieci i młodzieży w wieku szkolnym,
- wprowadzenie stanowisk asystentów rodziny,
- powołanie zespołu interdyscyplinarnego.

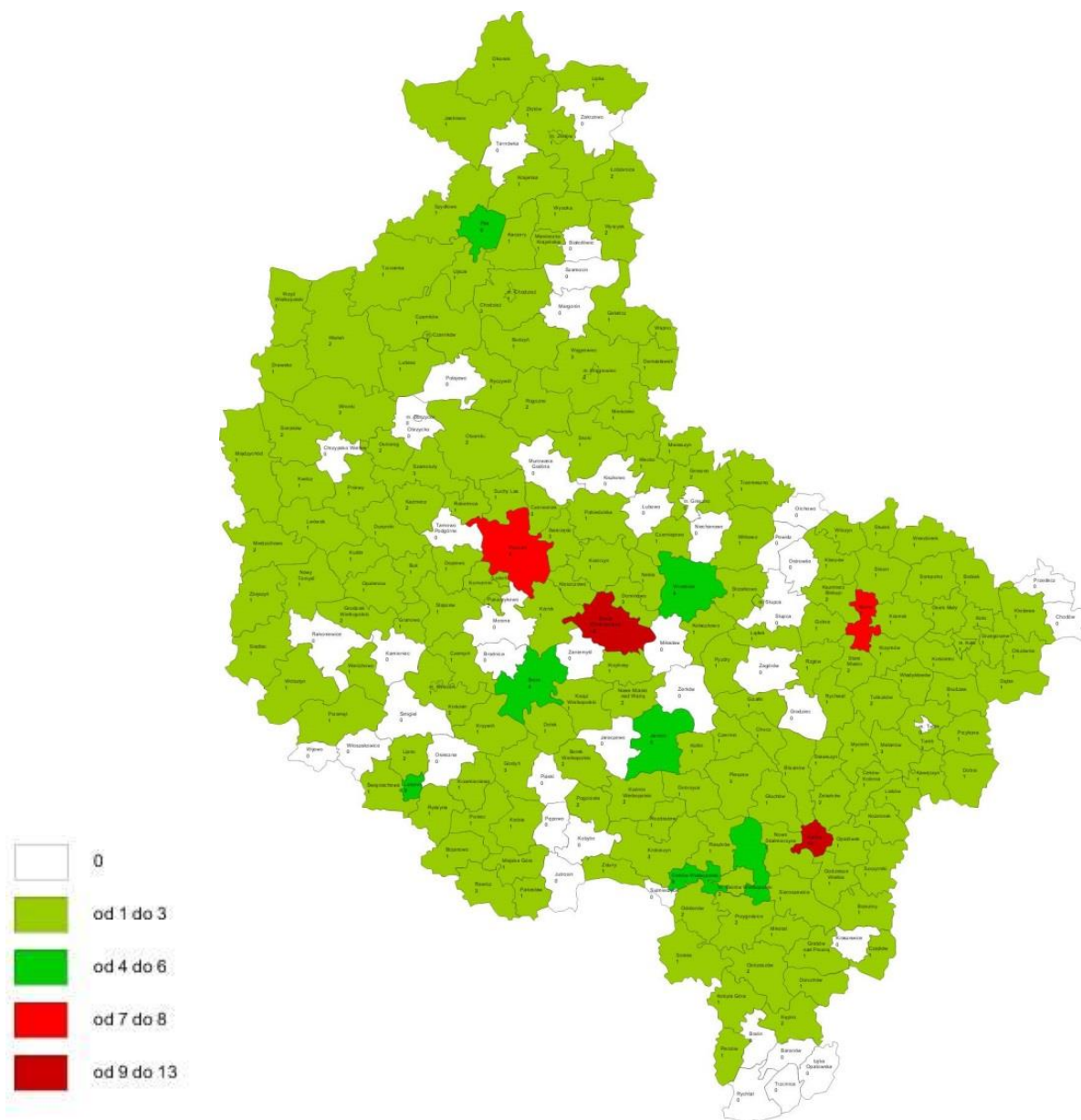
W latach 2012-2014 widać wyraźny wzrost liczby asystentów rodziny, **w 2014 roku w porównaniu z 2012 zatrudnienie wzrosło o 116 osób i wyniosło w roku oceny 293 asystentów rodziny**. Asystenta do danej rodziny kieruje kierownik OPS na wniosek pracownika socjalnego. Z każdą rodziną, która wyraziła zgodę na taką formę wsparcia po wcześniejszej analizie funkcjonowania gospodarstwa domowego i jego mieszkańców jest opracowywany, m.in. plan pomocy rodzinie. Najważniejszym elementem tego planu jest prawidłowe określenie celów, jakie rodzina powinna i chce osiągnąć. W tym zawodzie nie dokumentacja jest najważniejsza, a faktyczny kontakt (rozmowa, doradztwo, trening, kontrola itp.) z osobą/osobami, które wyrażają wolę pracy nad sobą.¹⁰ **W roku oceny 293 asystentów (↑ o 19 os.) pracowało z 3 224 rodzin (↑ o 627 rodzin), prognozy na 2015 rok mówią o planach dotyczących zatrudnienia w Wielkopolsce 23 asystentów, którzy będą współpracować z 3 372 rodzinami**. Niestety wielu asystentów w Wielkopolsce zatrudnionych jest w ramach umów cywilno-prawnych, na cząstki etatów, jest to niepokojące zjawisko szczególnie w sytuacji, kiedy prognozy dotyczące liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej w 2015 roku z uwagi na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, potrzebę ochrony macierzyństwa, wielodzietność oraz przemoc w rodzinie, mówią o wzroście liczby takich rodzin. **Na terenie Wielkopolski w 2014 roku funkcjonowała jedna rodzina wspierająca**.

Gminne jednostki samorządu terytorialnego na wspieranie rodziny (m.in. asystentów rodziny i rodziny wspierające) wydatkowały w 2014 r. **9 365 830 zł**. Gminy ponoszą również koszty, związane z pobytem dziecka w pieczy zastępczej, które w latach 2012-2014 systematycznie wzrastały: **2012 – 712 189 zł, 2013 – 2 698 151 zł, 2014 – 17 335 324 zł, 2015 - 20 342 618 zł**, czyli w porównaniu z 2012 r. w 2014 koszty wzrosły 29 razy.

¹⁰ <http://www.ops-szprotawa.pl/dzia-asysty-rodziny-i-pieczy-zastpczej/asystent-rodziny>

W 2014 roku wsparciem asystentów rodziny objętych zostało zaledwie 17,5% rodzin (3 224) otrzymujących pomoc z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (18 446).

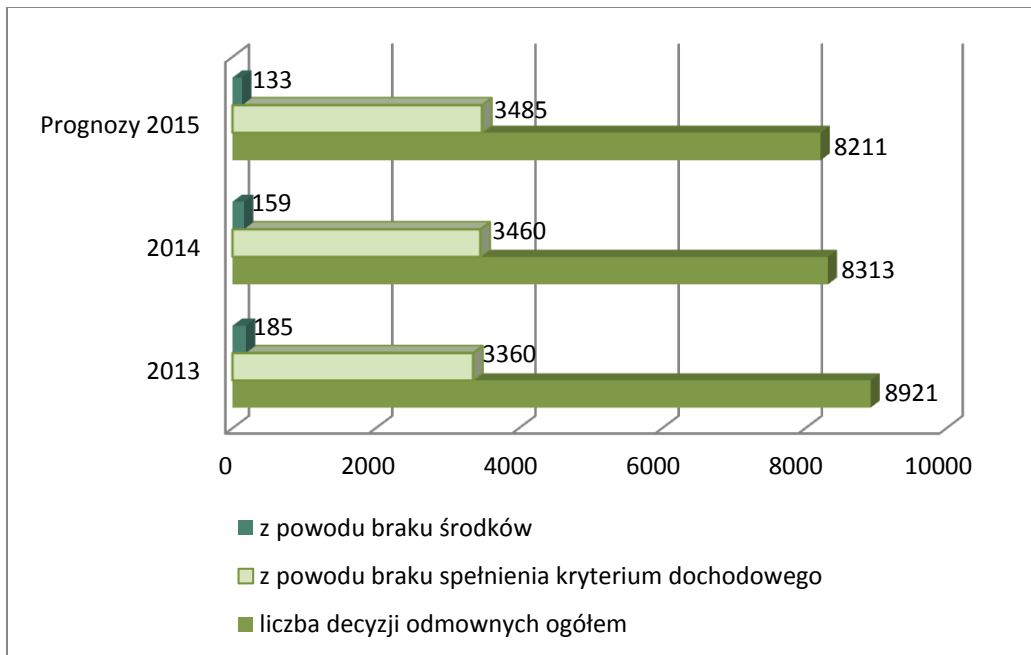
Mapa nr 25 Liczba asystentów rodziny zatrudnionych w wielkopolskich gminach w 2014 roku.

Źródło: OZPS za 2014 r.

W 2014 r. w gminach oraz miastach na prawach powiatu wskaźnik decyzji odmownych przyznania zasiłku/usługi wyniósł **2%**. Na **8 313 wykazanych decyzji odmownych** w **42% przypadków (3 460 decyzji)** powodem odmowy było nie spełnienie kryterium dochodowego, natomiast przyczyną **2% odmów (159)** stanowił brak środków finansowych.

Wykres nr 17 Liczba decyzji odmownych przyznania pomocy społecznej w latach 2013-2014 oraz prognozy dotyczące 2015 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014 r.

4. POWIAT - ZADANIA PCPR ORAZ MOPR

4.1. *Pieczą zastępczą*

Do głównych zadań samorządu powiatu wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej należą w szczególności:

- organizowanie pieczy zastępczej w placówkach, poprzez tworzenie warunków do powstawania oraz działania rodzin pomocowych, rodzinnych domów dziecka, placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej,
- wsparcie dla usamodzielniających się osób, opuszczających rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- organizowanie szkoleń dla kandydatów na rodziny zastępcze zawodowe, niezawodowe oraz prowadzących rodzinne domy dziecka.

Zadania powiatu w zakresie pieczy zastępczej starosta wykonuje za pośrednictwem powiatowego centrum pomocy rodzinie oraz organizatora(ów) rodzinnej pieczy zastępczej.

Organizacja pieczy zastępczej jest zadaniem własnym powiatu. Pieczę zastępczą ma zapewnić pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub, gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka. Wyróżniamy:

- Rodzinną pieczę zastępczą
- Instytucjonalną pieczę zastępczą

Rodzinną pieczę zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Zapewnia pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, przygotowanie dziecka do samodzielnego i odpowiedzialnego życia, zaspokojenia potrzeb emocjonalnych dzieci ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych. Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

1) rodzina zastępcza:

a) spokrewniona,

b) niezawodowa, umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa),

c) zawodowa – umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa), w tym:

- zawodowa specjalistyczna – umieszcza się w niej w szczególności: dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dzieci na podstawie ustawy z dnia 26 X 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (jednolity tekst Dz. U. 2010 Nr 33, poz. 178 z późn. zm.), małoletnie matki z dziećmi,
- zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego – przyjmuje dziecko na podstawie orzeczenia sądu w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby w przypadku, o którym mowa w art. 12a ustawy z dnia 29 VII 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.),
- zawodowa niespokrewniona z dzieckiem, wielodzietna (funkcjonująca nie dłużej niż przez okres 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy, tj. do 31 XII 2014 r.)

2) rodzinny dom dziecka – w tym samym czasie może w nim przebywać łącznie nie więcej niż 8 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa)¹¹.

Ze sprawozdania OZPS wynika, że w 2014 roku na terenie województwa wielkopolskiego w pieczy zastępczej przebywało **6 490 dzieci**, z czego 79,1 % umieszczonych zostało w jej rodzinnych formach. łącznie funkcjonowało **3 316 rodzin zastępczych** (↓ o 78 rodzin), w których przebywało **5 135 dzieci** (↓ o 153 dzieci). Wzrosły natomiast kwoty świadczeń przeznaczane na tę formę pieczy zastępczej – do **44 966 300 zł** (↑ o 1 527 297 zł). Blisko 40% tej kwoty wypłaconych zostało na funkcjonowanie rodzin spokrewnionych z dzieckiem. W roku 2014 w Wielkopolsce funkcjonowało 1 896 rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem (↓ o 70 rodzin), w których wychowywało się 2 487 dzieci (↓ o 90 os.). Z danych powiatowych wynika, że w roku oceny nieznacznie wzrosła za to liczba rodzin zastępczych zawodowych (z 208 do 224), co jest dobrą informacją ze względu na występujące w tym zakresie deficyty. Z kolei zmalała liczba dzieci tam przebywających – z 1 686 do 1 633. Zanotowano również niewielki spadek liczby rodzin zastępczych zawodowych – 1 175 w roku 2014 (↓ o 31 rodzin). O 2 zmalała liczba rodzin zastępczych specjalistycznych – z 38 do 36 w roku oceny (105 dzieci umieszczonych), za to wzrosła liczba placówek pogotowia rodzinnego – z 52 do 53 (305 dzieci umieszczonych).

Z 15 do 17 zwiększyła się liczba rodzinnych domów dziecka, a liczba dzieci tam przebywających wzrosła ze 107 do 110.

¹¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 149, poz. 887 z późn. zm.).

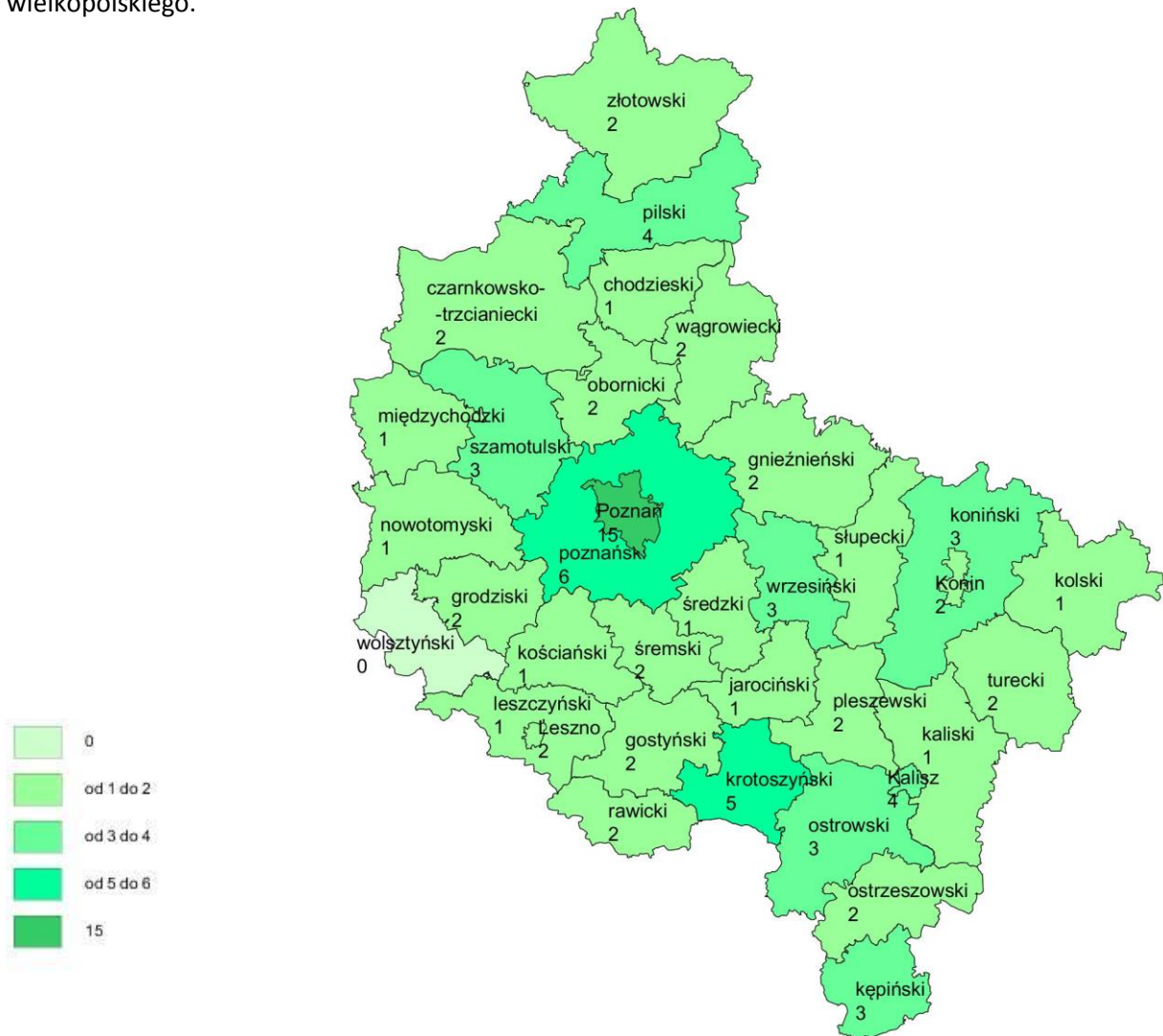
Tabela nr 7 Rodziny zastępcze w województwie wielkopolskim w roku 2013 i 2014

	rodziny spokrewnione z dzieckiem		rodziny zastępcze niezawodowe		rodziny zastępcze zawodowe		rodzinny dom dziecka	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
liczba rodzin	1 966	1 896	1 206	1 175	208	224	15	17
liczba dzieci umieszczonych	2 577	2 487	1 686	1 633	918	905	107	110
kwota świadczeń (w zł)	17 630 356	17 950 261	16 711 472	16 824 931	8 097 005	8 857 355	1 000 170	1 333 753

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014 r.

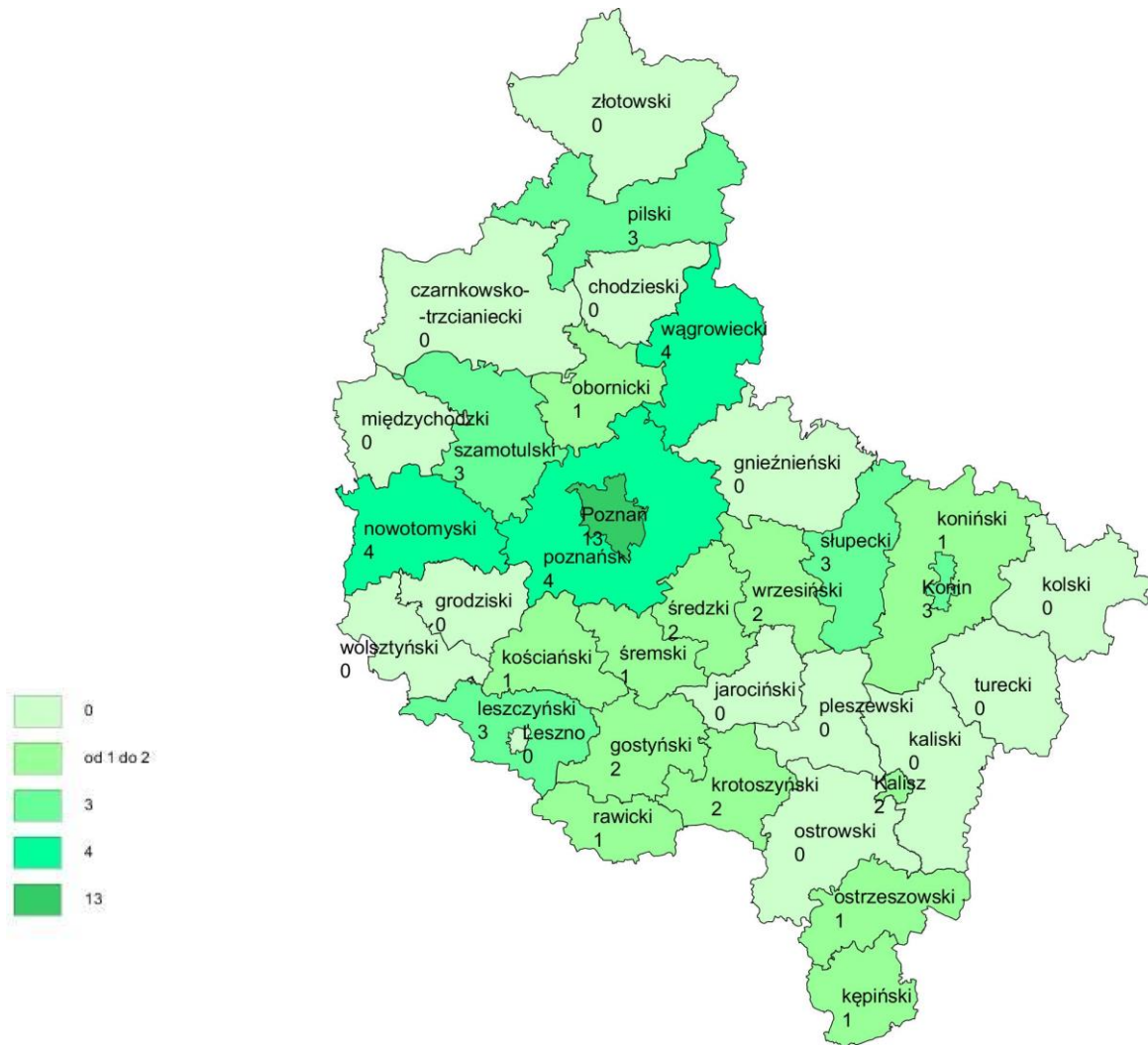
W roku 2014 **wydano 363 oceny** (↓ o 55 ocen) w zakresie kwalifikacji kandydatów na rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka, w tym **305 opinii pozytywnych**. Powiatowe centra pomocy rodzinie przygotowały również **3 956 planów pomocy dziecku** (↓ o 563). Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka. W roku oceny funkcjonowało **87 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej** (↓ o 2 os.) we wszystkich powiatach województwa wielkopolskiego, poza powiatem wolsztyńskim.

Mapa nr 26 Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w powiatach województwa wielkopolskiego.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 rok.

W przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka piecza zastępcza nad dzieckiem może zostać powierzona rodzinie pomocowej. W roku 2014 nadal niezbyt wiele rodzin tego typu funkcjonowało w Wielkopolsce – 57, jednak ich liczba stale wzrasta (↑ o 30 rodzin). Rodziny pomocowe nie powstały dotąd w powiatach: złotowskim, czarnkowsko-trzcianeckim, chodzieskim, międzychódzkiem, gnieźnieńskim, grodziskim, wolsztyńskim, jarocińskim, pleszewskim, kaliskim, ostrowskim, tureckim i kolskim.

Mapa nr 27 Liczba rodzin pomocowych w województwie wielkopolskim

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 rok.

Institutionalna piecza zastępcza na poziomie powiatów jest sprawowana w formie placówek opiekuńczo-wychowawczych, które są prowadzone jako placówki typu:

- a) interwencyjnego – zapewniają doraźną opiekę nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki,
- b) rodzinnego – wychowują dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się; umożliwiają wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu, współpracują z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodzin,

c) socjalizacyjnego – zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokajają jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne; realizują przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku; podejmują działania w celu powrotu dziecka do rodziny; zapewniają dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych; obejmują dziecko działaniami terapeutycznymi, zapewniają korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych,

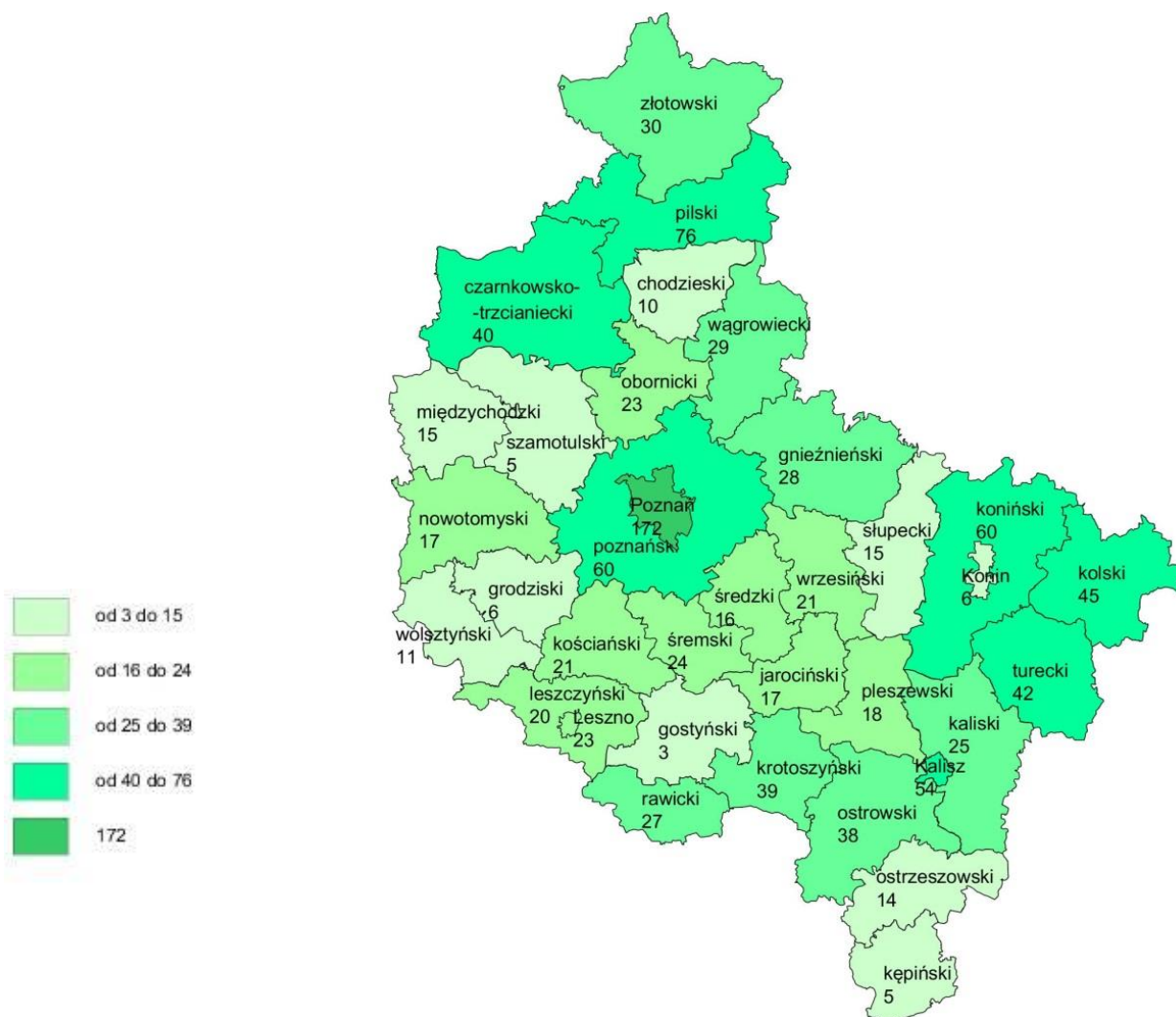
d) specjalistyczno-terapeutycznego – sprawują opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności: legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności; wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii; wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych. Placówka zapewnia zajęcia wychowawcze, socjoterapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne, rekompensujące braki w wychowaniu w rodzinie i przygotowujące do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym także odpowiednią rehabilitację i zajęcia rewalidacyjne¹².

W roku 2014 w województwie wielkopolskim działały **62 placówki opiekuńczo-wychowawcze** (↓ o 3 placówki), w tym 41 placówek prowadzonych było przez JST, a 21 przez inny podmiot. Według sprawozdań powiatowych zapewniły one opiekę **1 361 dzieciom** (↓ o 403 dzieci), a na ich prowadzenie przeznaczonych zostało **50 689 111 zł**. W **14 placówkach typu rodzinnego** przebywało **98 dzieci**.

4.2. Usamodzielnienie

W 2014 r. **1 554 osoby** (↑ o 100 os.) realizowały **indywidualny program usamodzielnienia**. W roku oceny **1055 pełnoletnich osób** (↓ o 37 os.) w województwie opuściło rodziny zastępcze. Najwięcej, w m. Poznań, powiecie pilskim, poznańskim i konińskim.

¹² Ustawa z dnia 9 VI 2011 r. o wspieraniu rodziny oraz systemie pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 149, poz. 887 z późn. zm.).

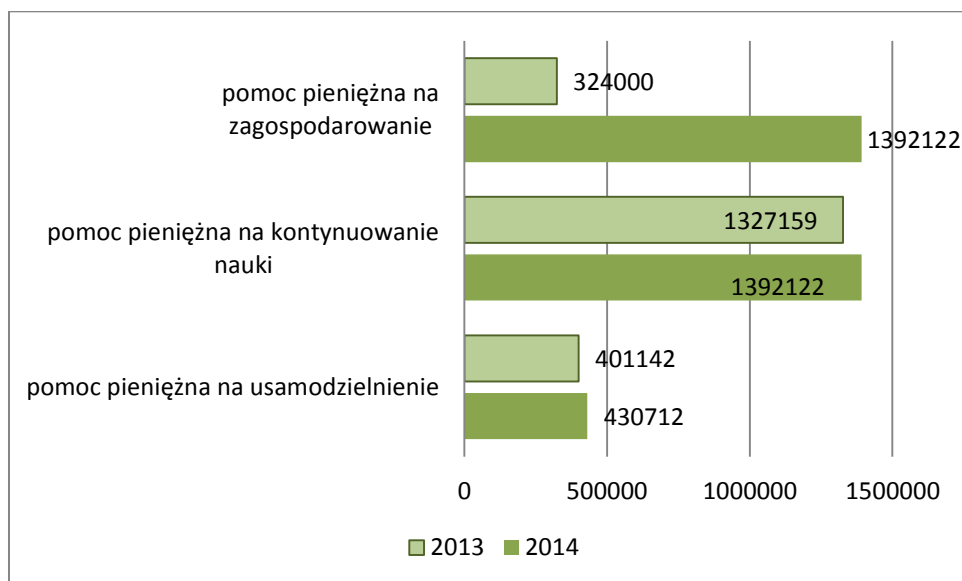
Mapa nr 28 Pełnoletnie osoby opuszczające rodziny zastępcze w 2014 roku.

Źródło: OZPS za 2014 rok

Osoby opuszczające rodziny zastępcze mogą skorzystać między innymi z pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie – łącznie z tytułu tej pomocy w 2014 roku wypłaconych zostało **5 957 489 zł** (↓ o 198 590). Kwoty wypłaconych świadczeń w roku 2013 i 2014 pozostają na mniej więcej takim samym poziomie

Osoby te mogły skorzystać tak, jak w przypadku pełnoletnich opuszczających rodziny zastępcze, z pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie. Łącznie, z tytułu tych trzech form udzielono pomocy na kwotę w wysokości **1 991 081 zł** (↓ o 61 220 os.). W porównaniu z rokiem 2013 znacznie wzrosły nakłady przeznaczone na pomoc na zagospodarowanie (z 324 000 zł do 1 392 122 zł).

Wykres nr 19 Kwoty świadczeń (w zł) wydatkowane na pomoc w usamodzielnieniu pełnoletnich osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze w 2013 i 2014 roku.

Źródło: OZPS za 2014 rok

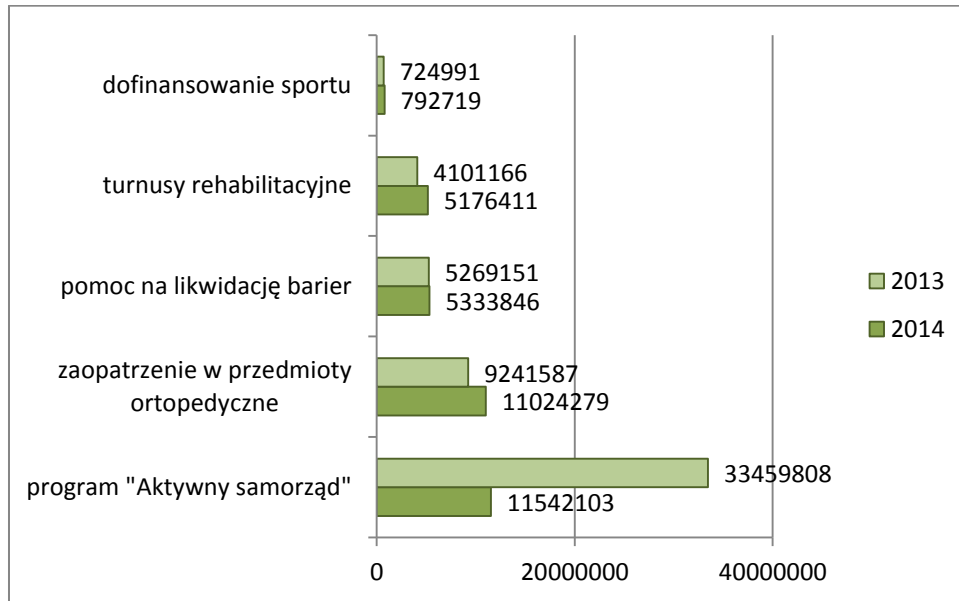
Kolejną kategorią osób usamodzielnianych są pełnoletnie osoby opuszczające instytucje, o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, tj. domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze. W 2014 roku z tego typu wsparcia skorzystało łącznie **163 os.** (↑ o 13 os.), którym przyznano świadczenia na kwotę **712 256 zł** (↑ o 75 184 zł)

4.3. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych

W roku oceny w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w sprawozdaniu OZPS uwzględnione zostały następujące formy wsparcia: pomoc na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się, turnusy rehabilitacyjne, zaopatrzenie

w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny, dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki, dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika oraz działania w ramach programu „Aktywny samorząd”. Kwota przeznaczona na powyższe formy wsparcia w 2014 r. wyniosła **73 195 663 zł** (↑ o 13 085 559 zł).

Wykres nr 20 Wartość dofinansowania (w zł) wybranych form wsparcia osób niepełnosprawnych w 2013 i 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014 r.

Najliczniejsza grupa osób niepełnosprawnych (**25 610 os.**) skorzystała z dofinansowania **390 imprez** (↑ o 50 imprez) w ramach zadania dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki. W niemal wszystkich powiatach Wielkopolski odbyły się tego typu imprezy (wyjątkiem są tutaj powiaty: grodziski i obornicki). Liczna grupa osób – **16 701 os.** skorzystała z pomocy w zaopatrzeniu w przedmioty ortopedyczne. Żaden z wielkopolskich powiatów nie skorzystał z możliwości dofinansowania usług tłumacza migowego lub tłumacza-przewodnika.

5. Inne rodzaje pomocy i wsparcia

Zasiłki z pomocy społecznej to nie jedyny system pomocy dla osób potrzebujących wsparcia. System **świadczeń rodzinnych** jest wsparciem dla rodzin gorzej sytuowanych w wychowaniu dziecka (dzieci) oraz w sytuacji, kiedy w rodzinie znajduje się osoba niepełnosprawna wymagająca opieki i pomocy. Jego charakter jest mniej selektywny niż systemu świadczeń z pomocy społecznej, o czym świadczą chociażby wyższe kryteria dochodowe określające uprawnienia do świadczeń rodzinnych. **Dodatki mieszkaniowe** to pomoc dla osób mających trudności w utrzymaniu mieszkania (w opłacaniu czynszu, ponoszeniu opłat za energię itp.) a **stypendia socjalne** mają wyrównać szanse edukacyjne dzieci z rodzin o niższych dochodach. Wszystkie te formy pomocy kierują się zasadą, że wsparcie otrzymują osoby/ rodziny o niskich dochodach (jeśli nie przekraczają określonych progów dochodowych). Pomoc zwykle organizowana jest przez gminy, a jej zasady zostały określone w następujących ustawach: ustawie o świadczeniach rodzinnych (Dz.U.2006.139.992), ustawie o dodatkach mieszkaniowych (Dz.U.2001.71.734), stypendia – w ustawie o systemie oświaty (Dz.U.2004.256.2572).¹³

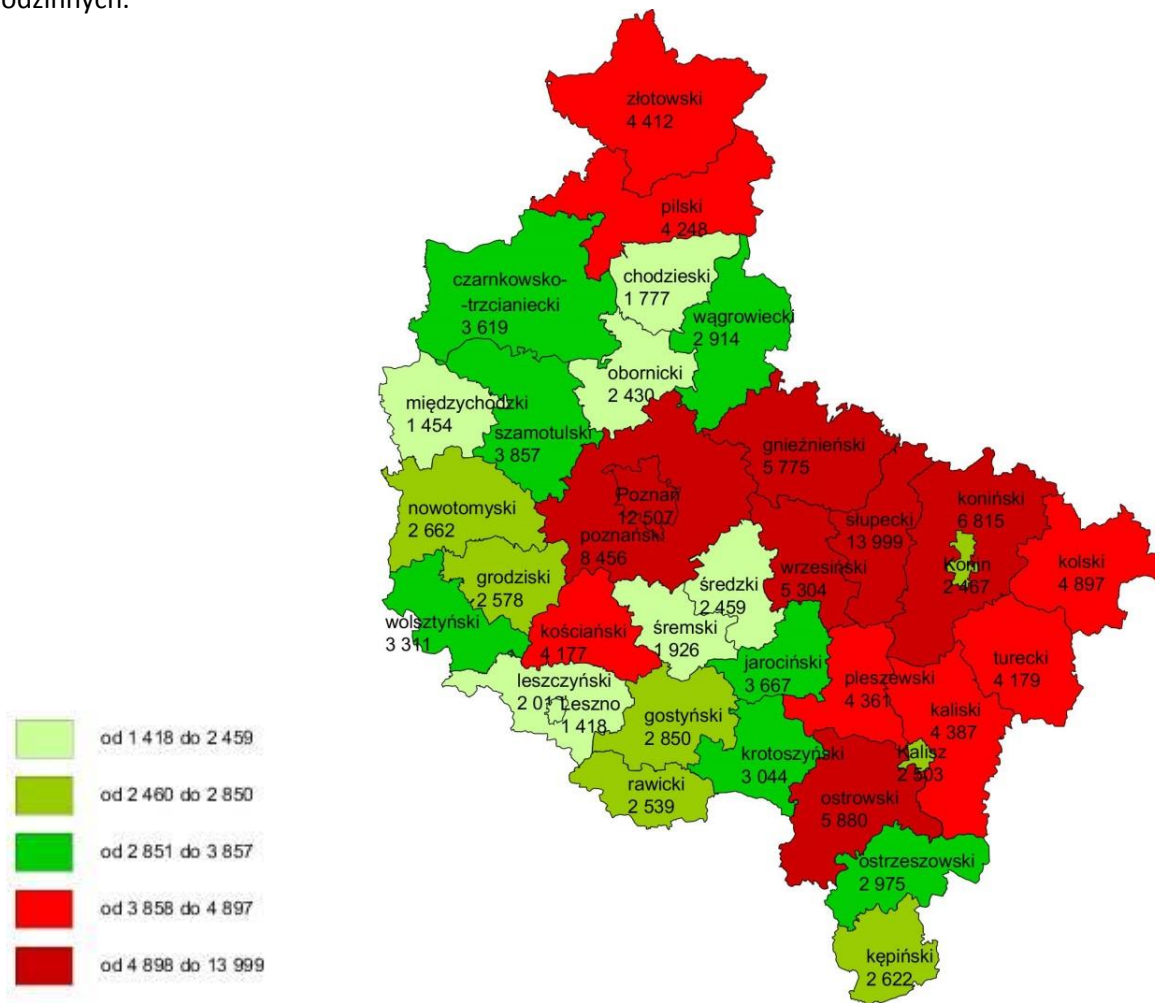
5.1. Świadczenia rodzinne

5.1.1. Zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego

Zasiłek rodzinny przysługuje, jeżeli przeciętny miesięczny dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty **539 zł**. W przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności, zasiłek rodzinny przysługuje, jeżeli przeciętny miesięczny dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się **nie przekracza kwoty 623 zł**.

¹³ <http://www.ngo.pl/x/72546>

Mapa nr 31 Liczba rodzin, które w 2014 r. otrzymały zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 rok.

W roku 2014 z zasiłków rodzinnych i dodatków do nich skorzystało **144 481 wielkopolskich rodzin** za łączną kwotę **373 346 577** w 2013 r. z tej formy pomocy skorzystało o 39 933 rodzin mniej, aniżeli w 2014 r. Według prognoz ośrodków pomocy społecznej **w roku 2015 z tego typu zasiłków ma skorzystać 336 rodzin więcej, a do ich wypłaty należy zabezpieczyć o 20 059 308 zł więcej.**

5.1.2. Świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne i specjalny zasiłek opiekuńczy.

Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

- 1) niepełnosprawnemu dziecku;
- 2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;

- 3) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia;
- 4) osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny przyznaje się w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Wysokość zasiłku pielęgnacyjnego wynosi **153,00 zł miesięcznie**.

W roku 2014 zasiłki pielęgnacyjne zostały wypłacone **w kwocie 161 951 147 zł** (↑ o 1 246 077 zł). W 2014 r. wypłacono 1 057 758 świadczeń (↑ 97 068 świadczeń).

Świadczenie pielęgnacyjne

Od 1 stycznia 2013 r. świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, przysługuje:

- 1) matce albo ojcu,
- 2) opiekunowi faktycznemu dziecka,
- 3) osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną, w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- 4) innym osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób o znacznym stopniu niepełnosprawności,

– jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, albo osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Osobom, o których mowa w pkt 4, innym niż spokrewnione w pierwszym stopniu z osobą wymagającą opieki, świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, w przypadku gdy spełnione są łącznie następujące warunki:

- 1) rodzice osoby wymagającej opieki nie żyją, zostali pozbawieni praw rodzicielskich, są małoletni lub legitymują się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 2) nie ma innych osób spokrewnionych w pierwszym stopniu, są małoletnie lub legitymują się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) nie ma osób, o których mowa w pkt 2 i 3, lub legitymują się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Od 1 stycznia 2013 r. świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli niepełnosprawność osoby wymagającej opieki powstała:

- 1) nie później niż do ukończenia 18. roku życia lub
- 2) w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia.

Od 1 lipca 2013 r. do 1 maja 2014 wysokość świadczenia pielęgnacyjnego wynosiła 620 zł miesięcznie. Osoby otrzymujące świadczenie pielęgnacyjne miały również prawo do przyznawanego z urzędu dodatku w wysokości 200 zł miesięcznie na podstawie rządowego programu wspierania osób otrzymujących świadczenie pielęgnacyjne. Łączna wysokość wsparcia dla osób otrzymujących świadczenie pielęgnacyjne wynosiła więc do maja 2014 r. – **820 zł miesięcznie. Od 1 maja do 31 grudnia 2014 r. kwota świadczenia wynosiła 800 zł, które łącznie z dodatkiem 200 zł stanowiło pomoc rządu 1 tys. zł miesięcznie.**

W 2014 r. wypłacono 123 263 świadczeń pielęgnacyjnych w kwocie 161 951 147 zł.

Specjalny zasiłek opiekuńczy

Dodatkowo, osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2012 r. poz. 788 i 1529) ciąży obowiązek alimentacyjny, jeżeli rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji przysługuje **specjalny zasiłek opiekuńczy.**

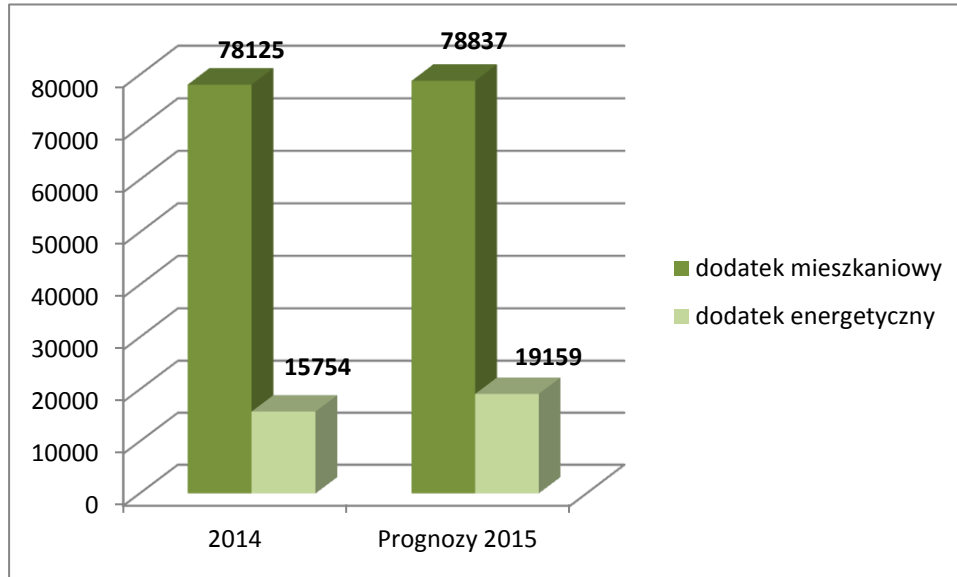
W 2014 r. wypłacono 10 666 świadczeń w kwocie 5 791 261 zł. W porównaniu do 2013 r. wypłacono o 42% więcej świadczeń w kwocie o 39% większej.

5.1.3. Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka

W roku 2014 w województwie wielkopolskim wypłacono **29 129** tych świadczeń na łączną kwotę **29 129 000 zł.** Dodatkowe wsparcie dla rodziców stanowią **jednorazowe dodatki z tytułu urodzenia się dziecka** w wysokości **1000 zł.** W roku oceny zostało ich wypłaconych **13 529**, na co przeznaczonych zostało **13 529 000 zł.**

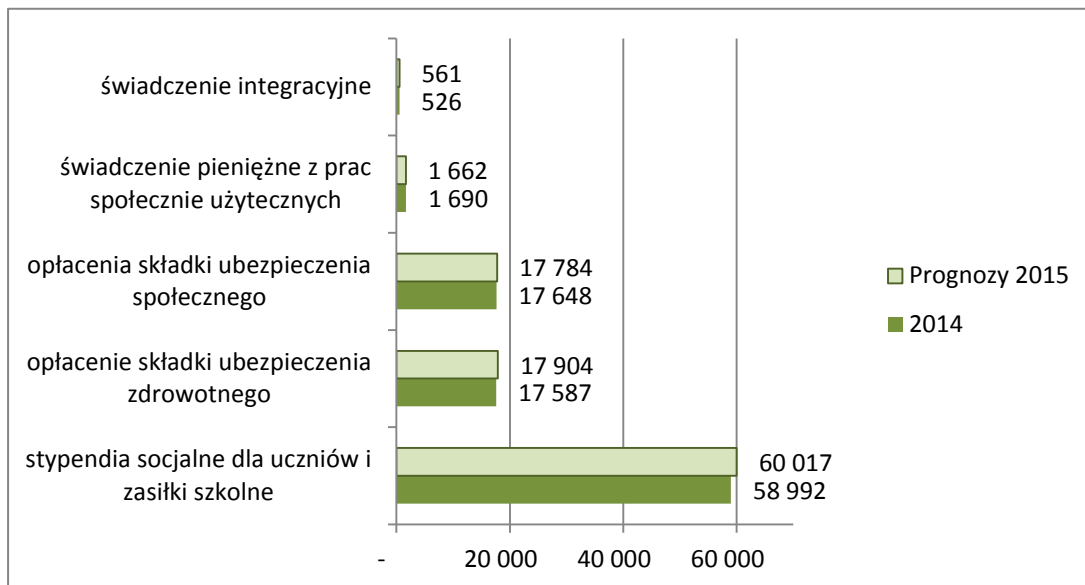
5.2. Inne rodzaje pomocy i świadczeń

Wykres nr 22 Liczba gospodarstw domowych korzystających z dodatków mieszkaniowych i dodatków energetycznych w 2014 r. oraz prognozy na 2015 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

Wykres nr 23 Liczba osób korzystająca ze świadczeń z kategorii „inne rodzaje pomocy i świadczeń” wypłaconych w 2014 r. oraz prognozy na 2015 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

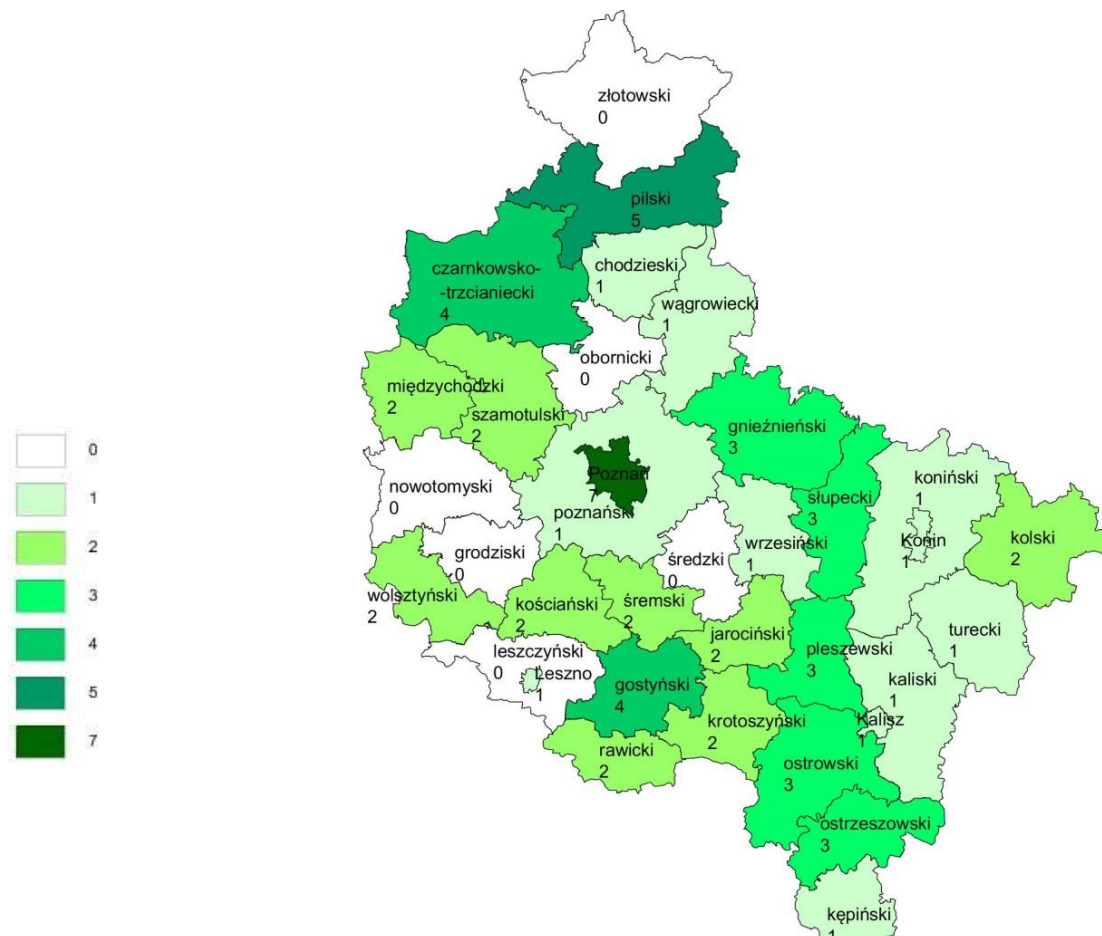
Najliczniej udzielanym świadczeniem z tej grupy były dodatki mieszkaniowe, które w 2014 r. wypłacono **78 125 gospodarstwom domowym**, w kwocie **93 147 699 zł**.

6. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Zasób instytucjonalny oznacza łączną liczbę instytucji i placówek działających w danym roku kalendarzowym na obszarze jednostki samorządu terytorialnego, utworzonych i finansowanych tylko przez tę jednostkę samorządu terytorialnego (gminę, powiat ziemski, miasto na prawach powiatu). Do zasobu instytucjonalnego na terenie danej jednostki samorządu terytorialnego wlicza się także te instytucje i placówki, które zostały utworzone przez inne podmioty (np. organizacje pozarządowe) i są prowadzone na zasadach zlecenia zadania publicznego (także zlecenia wykonywania usług na rzecz jednostki samorządu terytorialnego).

Przewidywany w kolejnych latach wzrost liczby osób starszych, w tym niesamodzielnych wymaga starannego rozplanowania usług skierowanych do tych osób w województwie. Usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności świadczą **domy pomocy społecznej**. W roku 2014 w województwie wielkopolskim działały **64 domy pomocy społecznej**, w tym 52 prowadzone przez JST, oferujące **6 320 miejsc**. Z ich usług w roku oceny skorzystało łącznie **6 963 osób** (↑ o 101 os.).

Mapa nr 32 Liczba domów pomocy społecznej w województwie wielkopolskim.

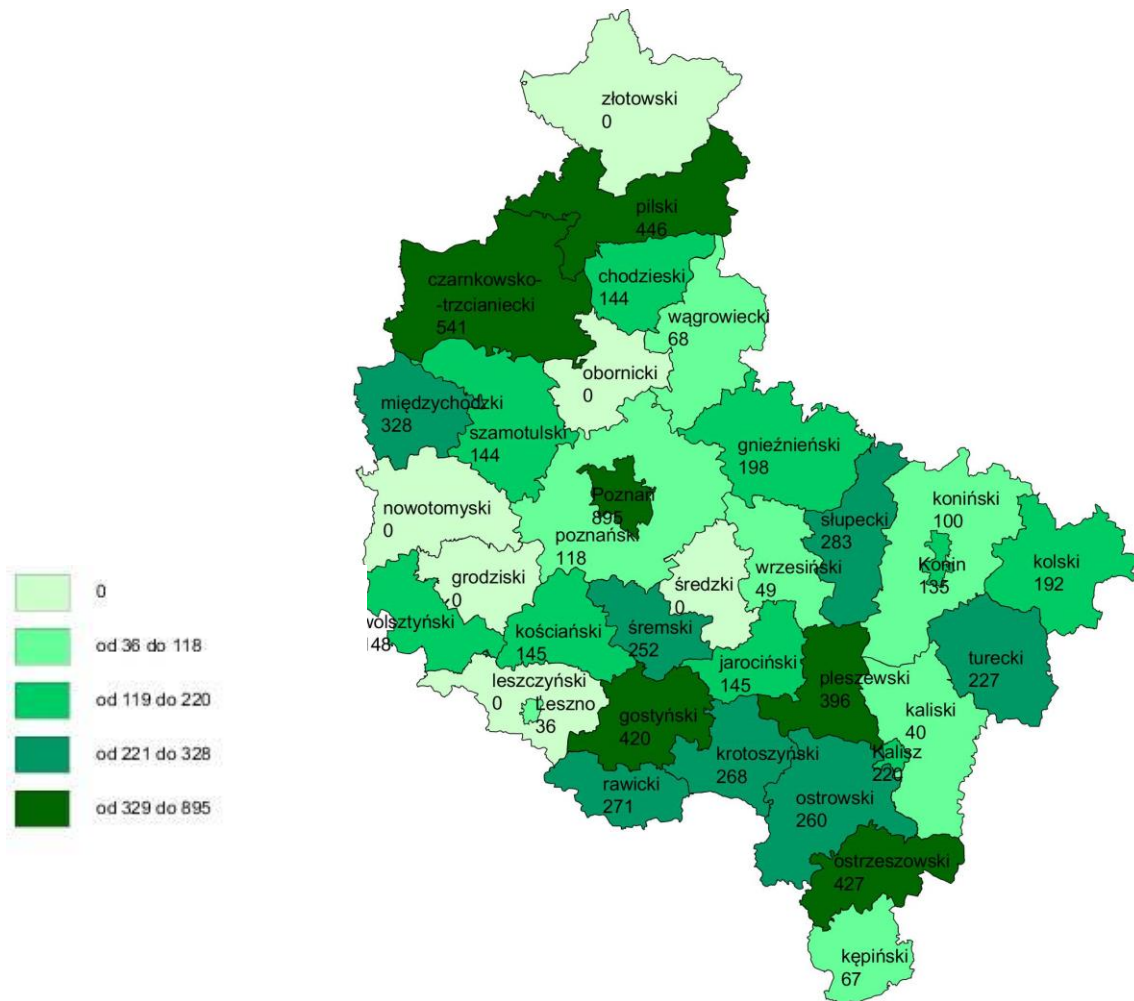
Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

Wizualizacja liczby osób korzystających z usług domów pomocy społecznej oraz oczekujących na miejsce w tych placówkach została przedstawiona na mapach nr 33 i 34. Pamiętać należy, że gminy i powiaty, które nie dysponują na swoim terenie danym typem placówki kierują swoich mieszkańców zgłaszających zapotrzebowanie na skorzystanie z tej formy pomocy do ośrodków zlokalizowanych na terenie sąsiednich jednostek samorządu terytorialnego.

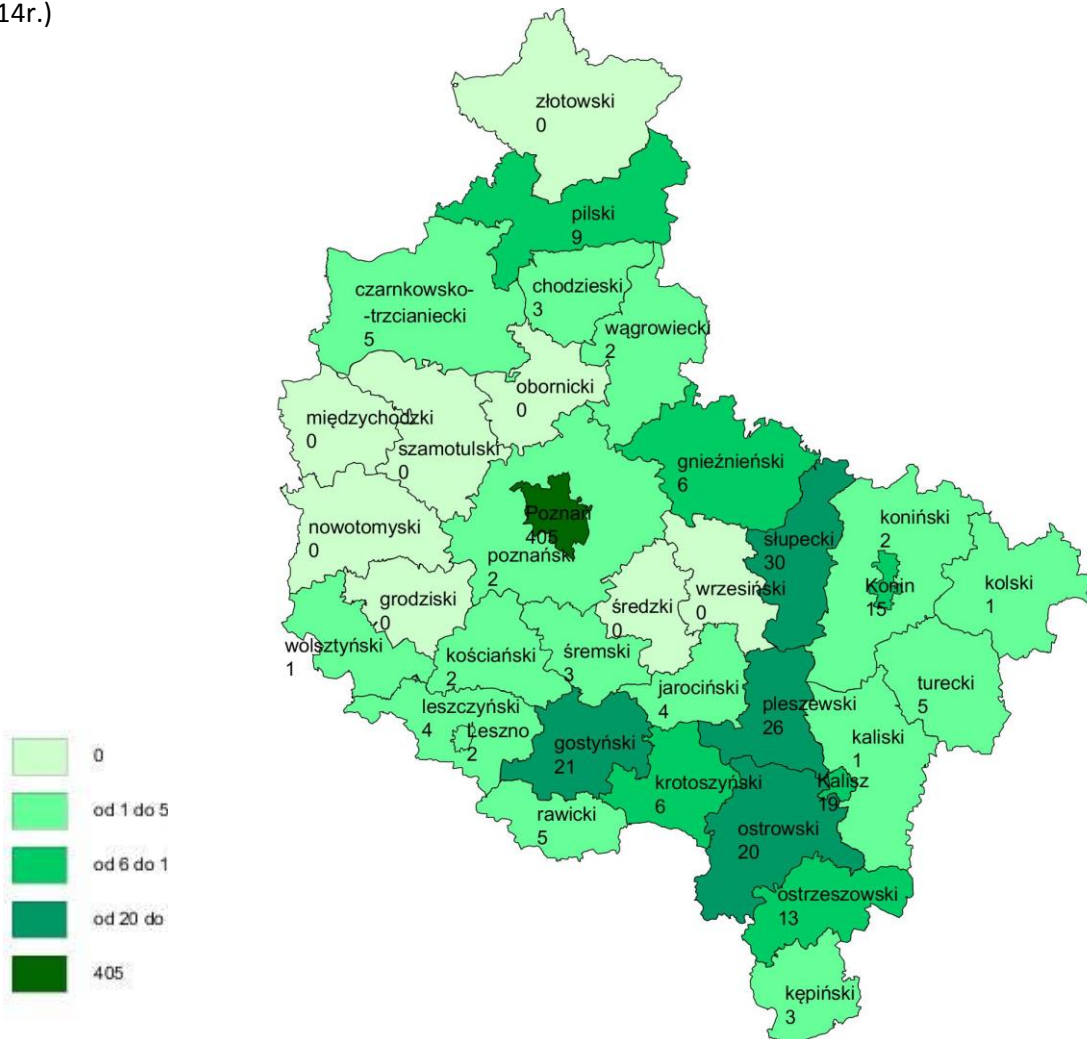
Najwięcej placówek zlokalizowanych jest na terenie powiatów: miasta Poznań (7), pilskiego (5), czarnkowsko-trzcianeckiego (4) i gostyńskiego (4). Ich brak na swoim terenie zgłosiły jednostki zlokalizowane w powiatach: złotowskim, obornickim, nowotomyskim, grodziskim, leszczyńskim i średzkim.

Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w domach pomocy społecznej wyniósł w roku 2014 – **0,77%** (stosunek liczby osób umieszczonych w stosunku do sumy osób oczekujących i umieszczonych). W ubiegłym roku wartość tego wskaźnika wyniosła 0,91 %. Na skorzystanie z tej formy pomocy nadal jeszcze oczekuje 615 osób. (↑ o 45 os.).

Mapa nr 33 Liczba osób korzystających z domów pomocy społecznej w 2014 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

Mapa nr 34 Liczba osób oczekujących na miejsce w domach pomocy społecznej (stan na 31 grudnia 2014r.)

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

Wsparcie starszym osobom w miejscu zamieszkania oferują **dzielne domy pomocy**. Są to ośrodki wsparcia przeznaczone dla osób samotnych lub osób w rodzinach, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają pomocy, a są jej pozbawione lub rodzina takiej pomocy nie może zapewnić.

Ich celem jest zorganizowanie czasu wolnego pensjonariuszom – osobom w wieku poprodukcyjnym z danego terenu. Może być to pomoc w zaspokojeniu ich potrzeb, a także wsparcie w samodzielnym egzystowaniu w środowisku lokalnym.

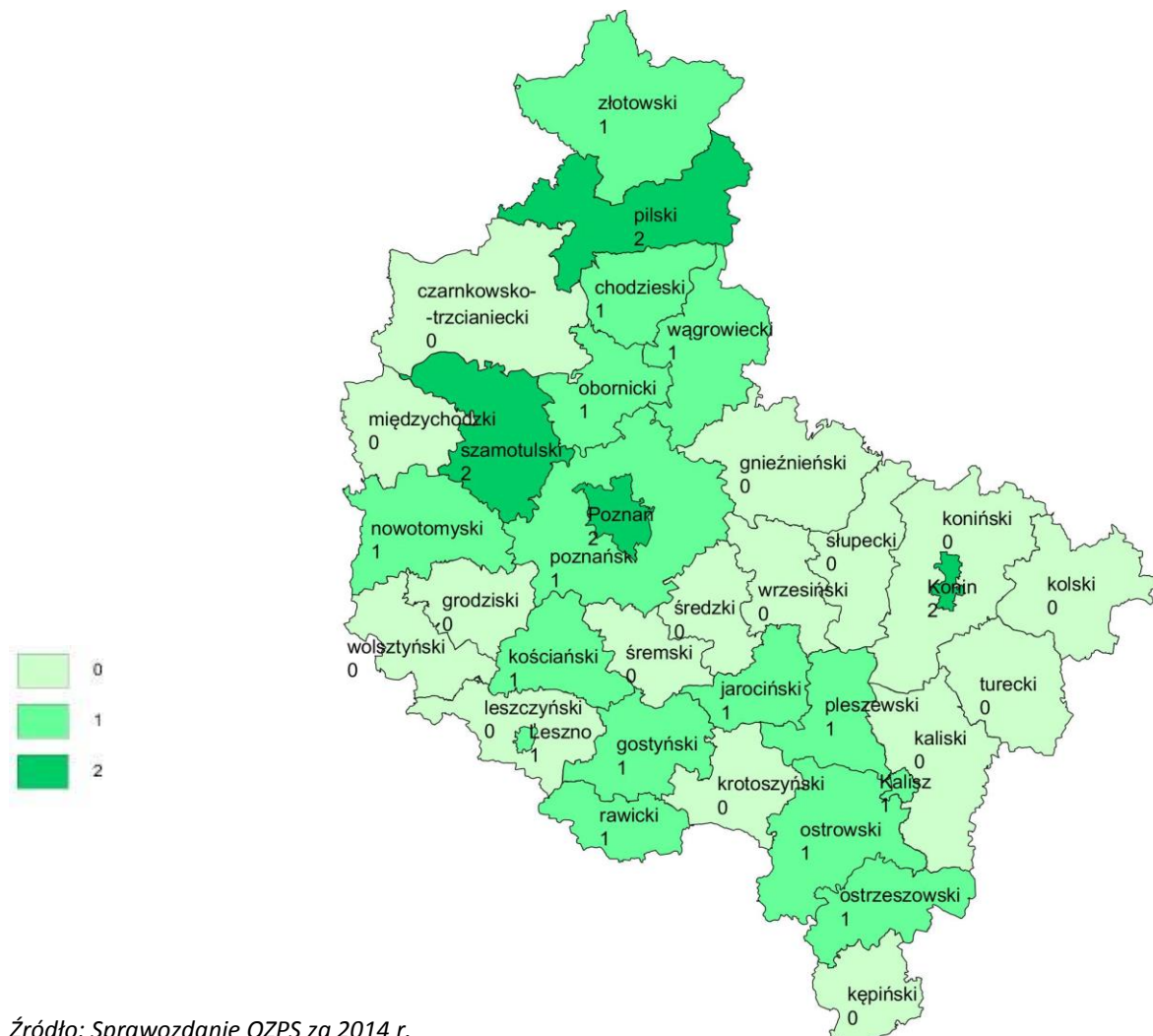
Oferta placówek jest zróżnicowana, m.in. obejmuje: codzienne obiady, terapie zajęciowe – plastyczne, informatyczne, teatralne czy muzyczne. W ośrodkach wsparcia odbywają się rozmaite

imprezy kulturalne, uroczystości oraz spotkania okolicznościowe, np. z okazji świąt. Dienne domy pomocy społecznej bardzo często korzystają z usług pielęgniarek, lekarzy czy też rehabilitantów.

W roku 2014 działały w Wielkopolsce **23** tego typu placówki, z czego 19 prowadzonych było przez JST. Skorzystało z nich łącznie **2 792 os.** (↑ o 71 os.). Rozmieszczenie dziennych domów pomocy społecznej wraz z informacją o liczbie osób z nich korzystających obrazuje mapa nr 35 i 36. Placówki są zlokalizowane na terenie powiatów: m. Poznań (2), pilskiego (2), szamotulskiego (2), złotowskiego (1), chodzieskiego (1), wągrowieckiego (1), obornickiego (1), nowotomyskiego (1), kościańskiego (1), gostyńskiego (1), jarocińskiego (1), rawickiego (1), pleszewskiego (1), ostrowskiego (1) i ostrzeszowskiego (1).

Tej formy wsparcia brakuje zwłaszcza w zasobach instytucjonalnych gmin i powiatów wielkopolskich zlokalizowanych na wschodnich i zachodnich krańcach województwa (powiaty: czarnkowsko-trzcianecki, międzychodzki, grodziski, wolsztyński i leszczyński, krotoszyński, kępiński, kaliski, turecki, kolski, koniński, słupecki, wrzesiński, średzki, śremski i gnieźniński).

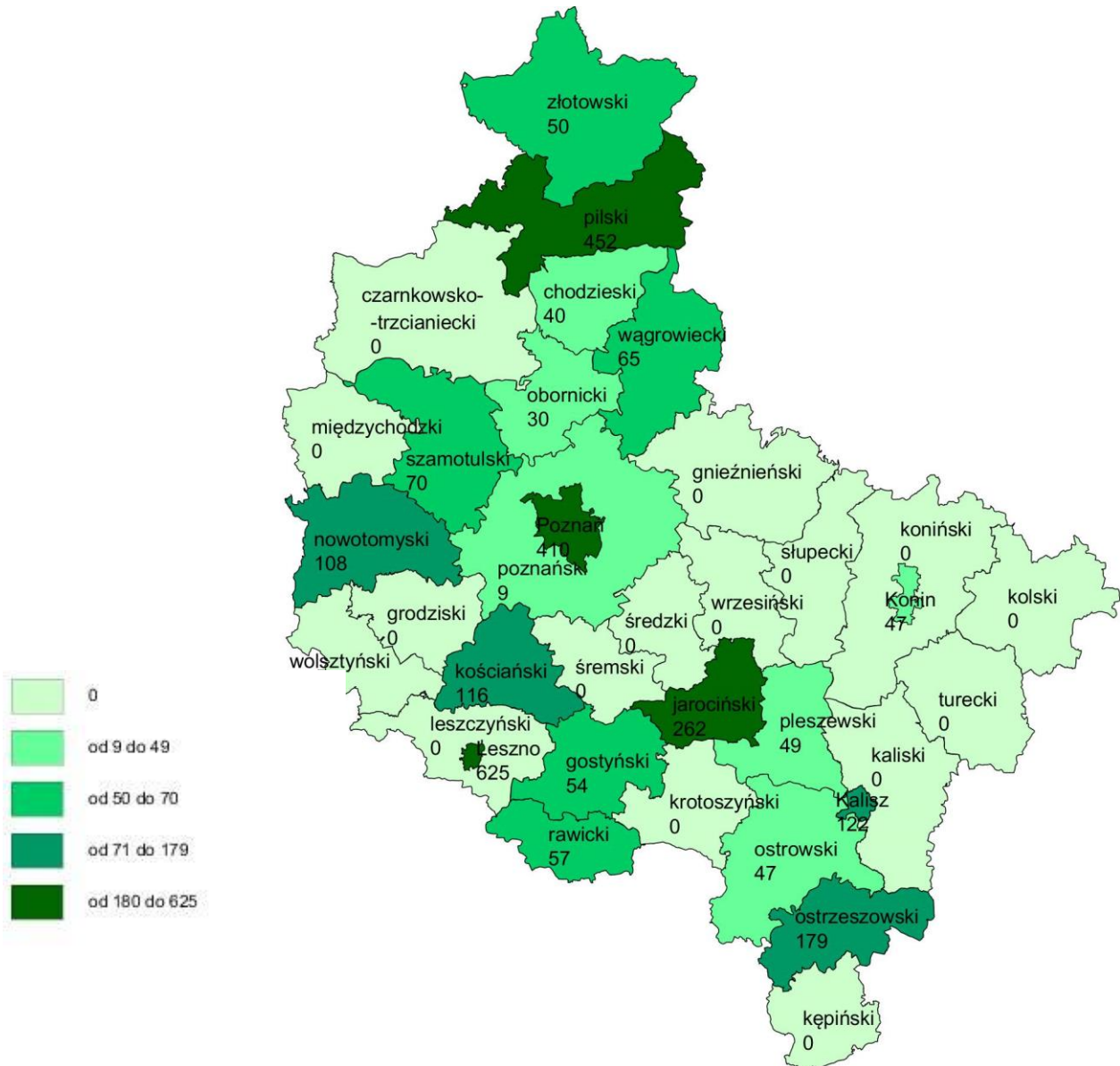
Mapa nr 35 Liczba dziennych domów pomocy w 2014 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

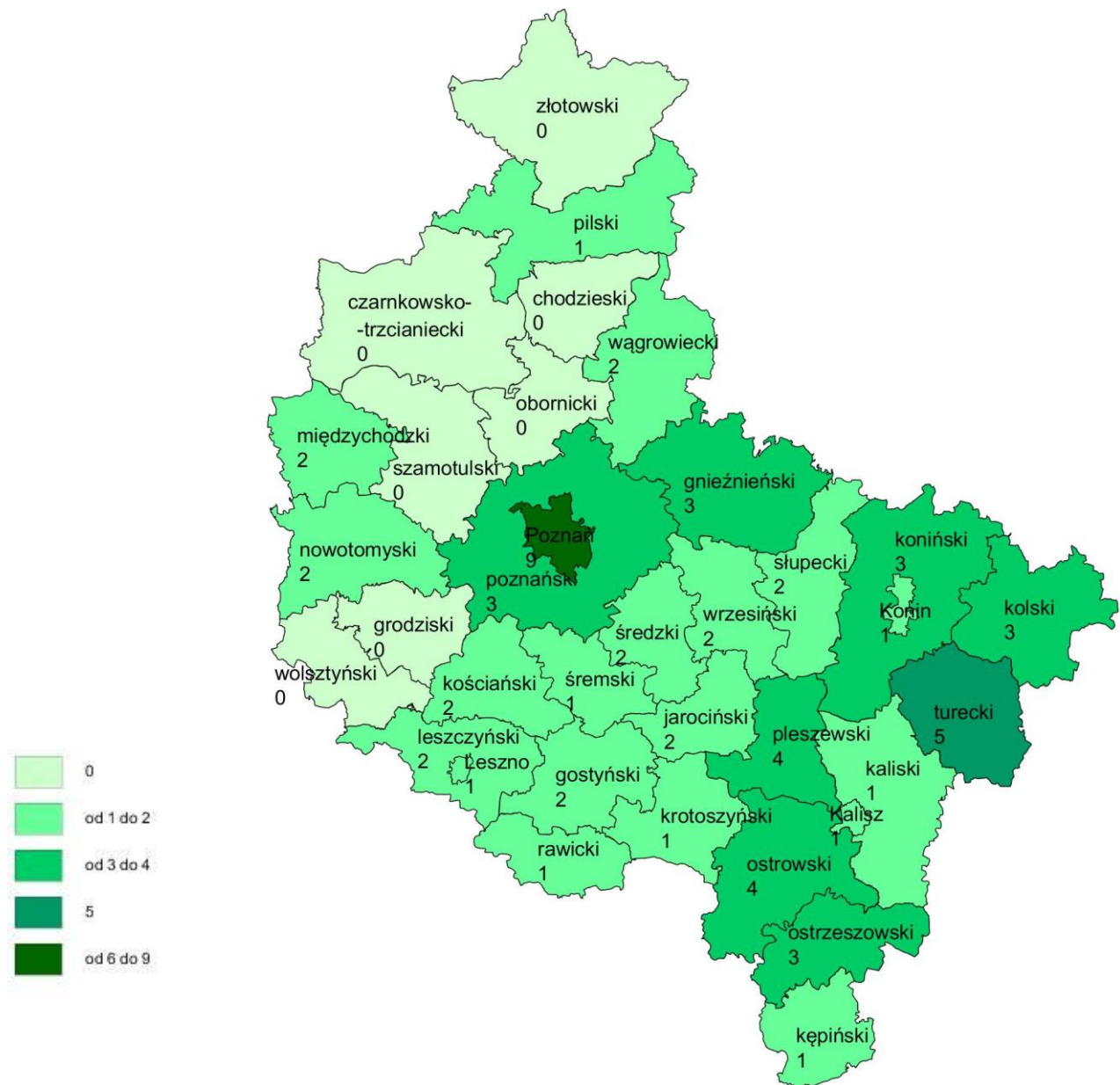
Najliczniej z tej formy wsparcia korzystają mieszkańcy powiatów: m. Leszno, m. Poznań, pilskiego i jarocińskiego.

Mapa nr 36 Liczba osób korzystających z dziennych domów pomocy w 2014 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

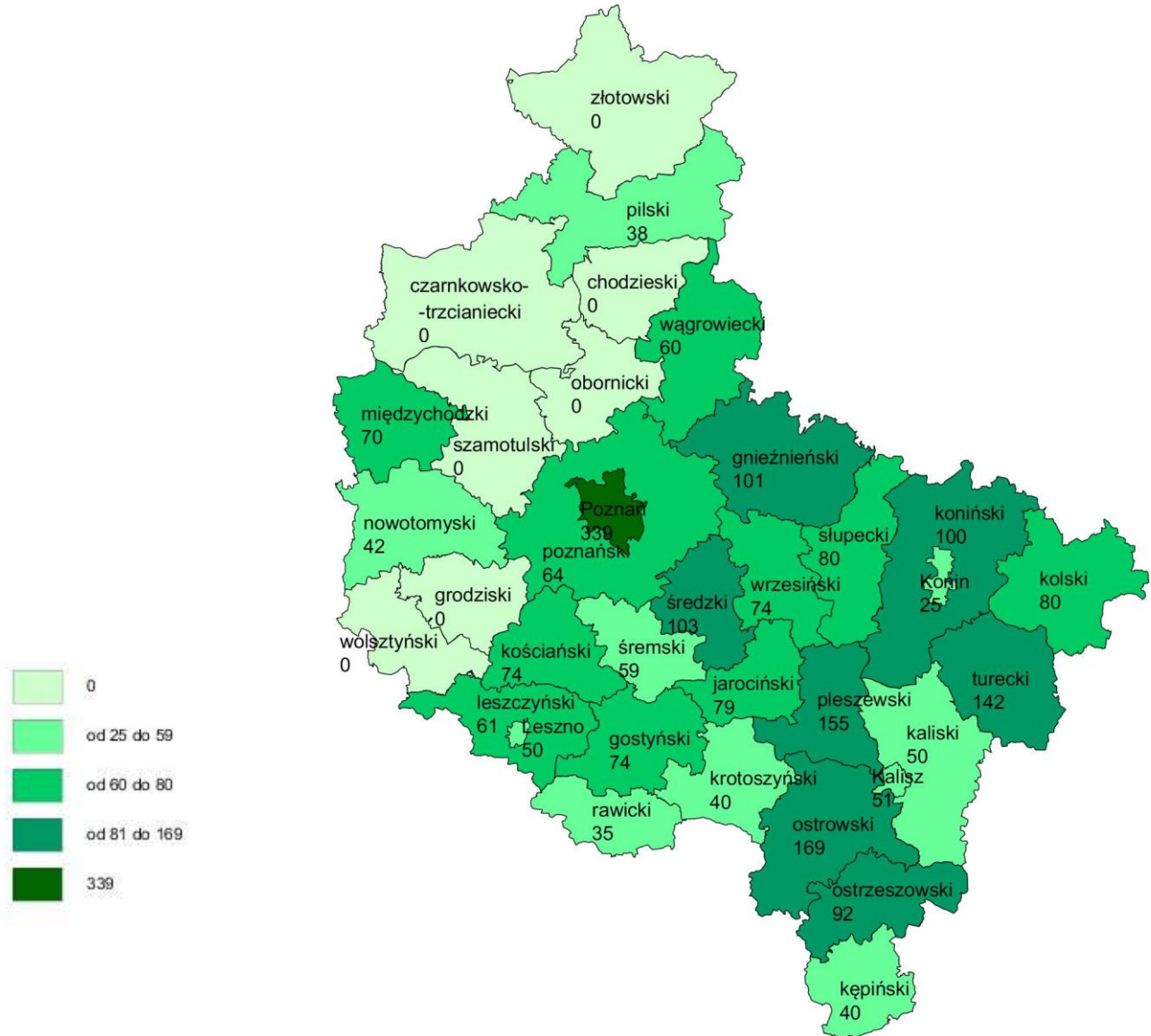
Wsparcie dla osób przewlekle psychicznie chorych oraz niepełnosprawnych intelektualnie zapewniają **środowiskowe domy samopomocy**. W roku oceny województwo wielkopolskie dysponowało **66** takimi placówkami (w tym 43 placówki prowadzone były przez JST), w których wsparcie uzyskało **2 347 os.** (↓ o 113 os.).

Mapa nr 37 Liczba środowiskowych domów samopomocy w województwie wielkopolskim.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

Najwięcej środowiskowych domów samopomocy znajduje się w powiatach: m. Poznań (9), tureckim (5), pleszewskim (4), ostrowskim (4), ostrzeszowskim (3), konińskim (3), kolskim (3), gnieźnieńskim (3) i poznańskim (3). Placówek brakuje w powiatach: złotowskim, czarnkowsko-trzcianieckim, chodzieskim, obornickim, szamotulskim, grodziskim i wolsztyńskim.

Z oferty ŚDS najliczniej korzystają mieszkańcy powiatów: m. Poznań, ostrowskiego, pleszewskiego, tureckiego, średzkiego, gnieźnieńskiego, konińskiego, ostrzeszowskiego.

Mapa nr 38 Liczba osób korzystających ze wsparcia środowiskowych domów samopomocy

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w środowiskowych domach samopomocy wyniósł w roku 2014 – **0,94%**. (bez zmian w stosunku do roku poprzedniego). Na skorzystanie z tej formy pomocy nadal oczekuje 88 osób (↓ o 3 os.).

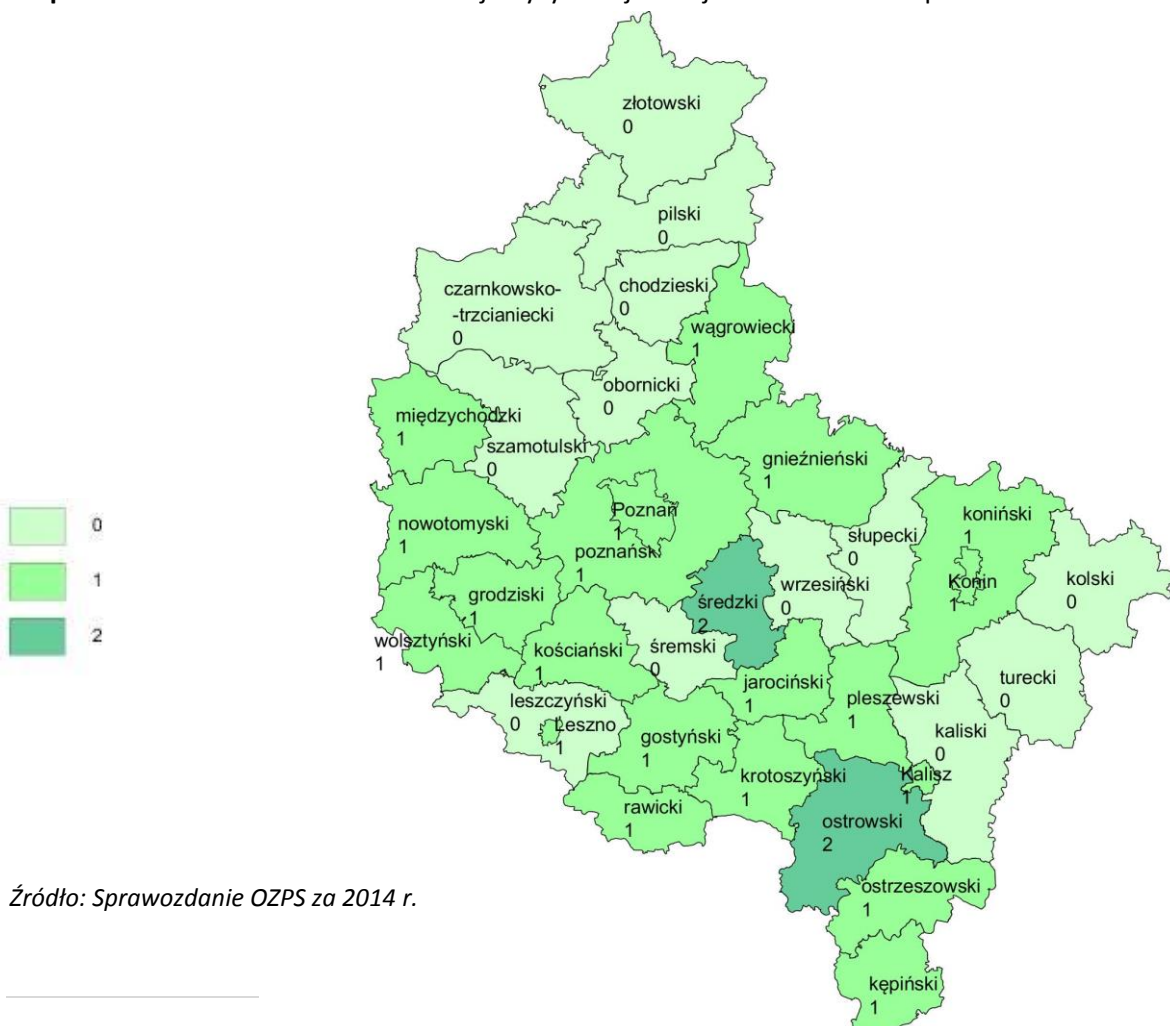
Komplementarną formę wsparcia dla tej kategorii beneficjentów oferują **kluby samopomocy**. Działania klubów opierają się na samopomocy, czyli wzajemnym wspieraniu się uczestników. Liczebność ich kadry jest bardzo ograniczona i finansowanie tych jednostek jest na dużo niższym poziomie niż środowiskowych domów samopomocy. Tworzone są najczęściej dla osób psychicznie chorych. Osoby uczestniczą w takich spotkaniach dobrowolnie (nie wydaje się decyzji kierującej do takiej jednostki). W roku 2014 na terenie Wielkopolski funkcjonowało **18** takich placówek

(↓ o 1 placówkę), a z ich usług skorzystało **1 133 os.** (↓ o 143 os.). Najwięcej KS było zlokalizowanych w gminach leżących wokół m. Poznania oraz powiatach: międzychodzkiem oraz m. Kalisz.

Ze sprawozdań nadesłanych przez wielkopolskie gminy i powiaty wynika, że na terenie województwa wielkopolskiego pod koniec roku 2014 funkcjonowało **38 noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych** (↓ o 4 placówki), z których 6 prowadziły JST. Z 1 415 miejsc skorzystało ogółem **3 715 os.** (↓ o 387 os.). Najwięcej – bo aż 16 placówek zlokalizowanych jest na terenie m. Poznań, gdzie liczba osób potrzebujących tej formy wsparcia jest również największa. Tego typu placówek nie posiadają powiaty: chodzieski, obornicki, szamotulski, międzychodzki, poznański, grodzki, wolsztyński, kościański, leszczyński, gostyński, rawicki, jarociński, wrzesiński, słupecki, turecki, kaliski i ostrzeszowski i ostrowski.

Osobom dotkniętym problemem przemocy w rodzinie wsparcie oferują **ośrodki interwencji kryzysowej**. Świadczą one nieodpłatnie, dostępne całą dobę specjalistyczne usługi psychologiczne w formie interwencji kryzysowej, w celu przywrócenia równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie. W roku 2014 w województwie wielkopolskim funkcjonowały **24** takie ośrodki (↓ o 1), z których usług skorzystało **3 766 os.** (↓ o 451os.)

Mapa nr 39 Liczba ośrodków interwencji kryzysowej w województwie wielkopolskim

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

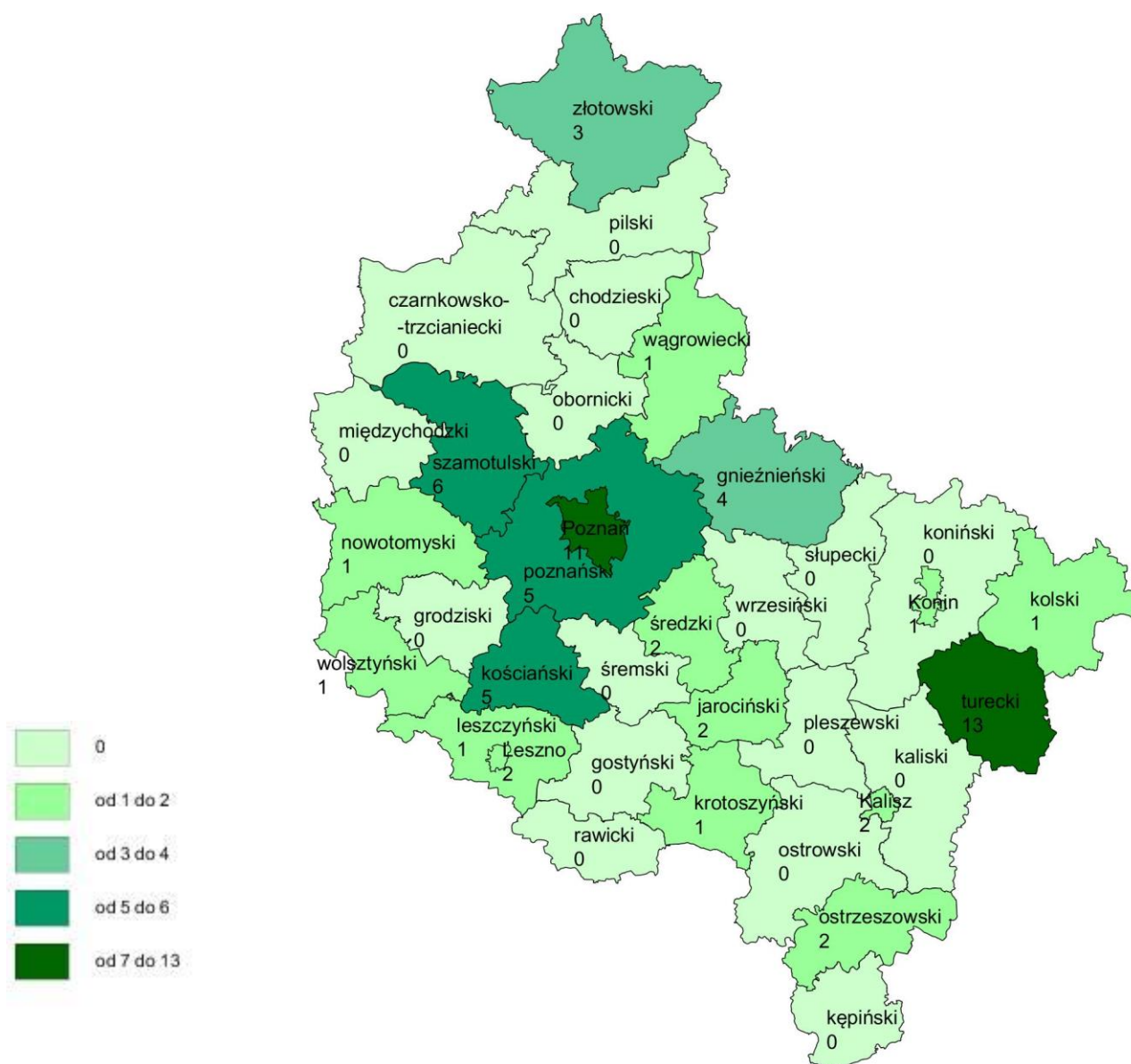
Placówki te funkcjonują głównie w centralnej części naszego województwa, natomiast brakuje ich na północnym i wschodnim jego krańcu w powiatach: złotowskim, pilskim, chodzieskim, czarnkowsko-trzcianeckim, obornickim, szamotulskim, śremskim, leszczyńskim, słupeckim, wrzesińskim, kolskim, tureckim i kaliskim.

Osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód świadczone może być poradnictwo specjalistyczne, które zgodnie z art. 46 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tekst jednolity: Dz. U. Nr 175, poz. 1362 z 2009 r. ze zm.) obejmuje w szczególności poradnictwo prawne, psychologiczne i rodzinne. W województwie wielkopolskim funkcjonuje **45 jednostek specjalistycznego poradnictwa** (↓ o 1 JSP). Wzrasta zapotrzebowanie na tego typu usługi – w roku 2014 z poradnictwa skorzystało **6 972 os.** (↑ o 1 882 os.).

Atrakcyjną formą pomocy skierowaną do osób, które wymagają częściowego wsparcia są **mieszkania chronione**. Dzięki temu, że łączą funkcję pobytu w samodzielnym (własnym) mieszkaniu z funkcją pobytu w placówce opiekuńczo-rehabilitacyjnej, przy niewielkich kosztach dla mieszkańca, osoba przebywająca w mieszkaniu chronionym z jednej strony uczy się samodzielności w naturalnych warunkach, a z drugiej – otrzymuje niezbędne wsparcie, które umożliwia jej codzienne funkcjonowanie i zapewnia poczucie bezpieczeństwa.

Taka forma pomocy osobom niesamodzielnym jest korzystniejsza pod wieloma względami dla JST niż tworzenie i utrzymywanie całodobowych jednostek, takich jak np. domy pomocy społecznej, czy placówki opiekuńczo-wychowawcze (o ile, oczywiście, jest to adekwatna forma wsparcia w konkretnym przypadku).

W roku 2014 na terenie województwa wielkopolskiego w zasobach gmin i powiatów znajdowały się **64 mieszkania chronione** (↓ o 1 mieszkanie chronione). Skorzystało z nich **327 osób** (↑ o 19 os.). Rozmieszczenie mieszkań chronionych na terenie Wielkopolski przedstawiono na mapie nr 40. – widoczna jest ich koncentracja w centralnej części województwa. Funkcjonują one najliczniej na terenie powiatów: tureckiego (13), m. Poznań (11), szamotulskiego (6), poznańskiego (5), kościańskiego (5), gnieźnieńskiego (4), złotowskiego (3), średzkiego (2), ostrzeszowskiego (2), jarocińskiego (2), m. Leszno (2) i m. Kalisz (2). Brakuje ich na terenie powiatów: pilskiego, chodzieskiego, obornickiego, czarnkowsko-trzcianeckiego, międzychodzkiego, grodzkiego, śremskiego, gostyńskiego, rawickiego, wrzesińskiego, słupeckiego, konińskiego, pleszewskiego, kaliskiego, ostrowskiego i kępińskiego. **Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w mieszkaniach chronionych** wyniósł w roku 2013 – **0,86** (bez zmian w stosunku do roku ubiegłego). Na skorzystanie z tej formy pomocy nadal oczekują 44 osoby.

Mapa nr 40 Liczba mieszkańców chronionych w województwie wielkopolskim.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

Placówki wsparcia dziennego wspierają rodzinę w sprawowaniu jej podstawowych funkcji. Współpracują z rodzicami lub opiekunami dziecka, a także placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Mogą być prowadzone w formie:

- a) opiekuńczej – zapewniają dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań.
- b) specjalistycznej – organizują zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne, realizują indywidualny program korekcyjny, program

psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię.

- c) pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę – prowadzą działania animacyjne i socjoterapeutyczne.

W 2014 roku ze wsparcia **80 placówek wsparcia dziennego** (↑ o 17 placówek) – 12 placówek jest prowadzonych przez powiaty a 68 przez gminy. Skorzystało z nich łącznie **2 056 dzieci** (↑ o 540 dzieci). W Wielkopolsce funkcjonuje: 50 placówek prowadzonych w formie opiekuńczej, 28 w specjalistycznej oraz 4 w formie pracy podwórkowej prowadzonej przez wychowawcę.

Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej może być umieszczone w **placówce opiekuńczo-wychowawczej** następującego typu:

- a) interwencyjnego (pogotowie opiekuńcze),
- b) rodzinnego (rodzinny dom dziecka),
- c) socjalizacyjnego (dom dziecka).

Placówka opiekuńczo-wychowawcza zapewnia dziecku całodobową ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby bytowe, rozwojowe, w tym emocjonalne, społeczne, religijne, a także zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych i kształcenia.

W województwie wielkopolskim na koniec 2014 roku działały **62 placówki opiekuńczo-wychowawcze** (↓ o 3 placówki), w tym 14 placówek typu rodzinnego, które dysponowały łącznie **1 169 miejscami**. Z ich wsparcia skorzystało łącznie **1 361 dzieci** (↓ o 403 dzieci).

W województwie wielkopolskim nie powstała dotąd żadna **regionalna placówka terapeutyczna**, w której specjalistyczną pomoc i rehabilitację uzyskać by mogły dzieci jej potrzebujące, ani interwencyjny **ośrodek preadopcyjny**, w którym umieszcza się dzieci wymagające specjalistycznej opieki podczas oczekiwania na przysposobienie (powyższe zadania leżą w kompetencji samorządu województwa).

Pracę z osobami wykluczonymi społecznie lub zagrożonymi wykluczeniem podejmują między innymi **centra integracji społecznej**. Proponowane w CIS rozwiązania powinny posiadać wielotorowy charakter i obejmować zarówno oddziaływania w zakresie nabycia umiejętności aktywnego poruszania się na rynku pracy, przekazu kompetencji zawodowych, jak i zajęcia wspomagające osobistą zmianę¹⁴. W 2014 roku w Wielkopolsce działało **17 CIS** (↑ o 2 CIS), które swymi działaniami objęły **917 osób** (↑ o 221 os.). Pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom

¹⁴ Marek Borowski, Małgorzata Kowalska, Małgorzata Pótorak, Joanna Tomaszczyk, Iwona Żukiert „Model centrum integracji społecznej”, str. 5 http://www.wrzos.org.pl/projekt1.18/download/Model%20CIS_7.03.pdf

w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych udzielają także **kluby integracji społecznej**. W roku oceny działało **16 KIS**, które udzieliły wsparcia **1480 os.**

Wsparcie osób niepełnosprawnych niezdolnych do podjęcia pracy poprzez możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia oferują **warsztaty terapii zajęciowej**. W **83 WTZ** w roku oceny udzielono wsparcia **2 826 os.**

Rehabilitacją zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych zajmują się również **zakłady aktywności zawodowej** – są one wyodrębnione organizacyjnie i finansowo przez powiat, gminę, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną. W Wielkopolsce funkcjonuje **9 ZAZ**: w Żerkowie, Pile, Liskowie, Koźminie Wlkp., Książenicach, Gołaszewie, Słupcy, Leonowie i Posadzie. Zatrudniają one łącznie **387 osób niepełnosprawnych**.

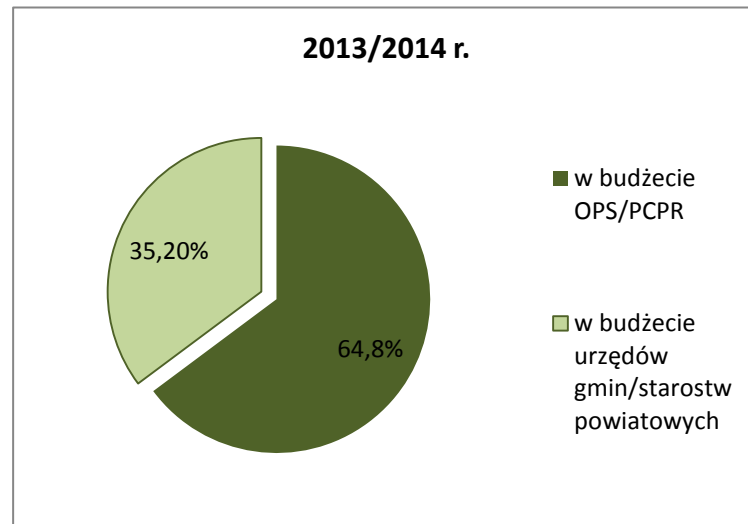
Oprócz wyszczególnionych powyżej zasobów pomocy i wsparcia na terenie województwa wielkopolskiego funkcjonują ponadto inne placówki, zabezpieczające potrzeby społeczne w tym zakresie, np.: kluby seniora, uniwersytety III wieku, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, świetlice środowiskowe oraz socjoterapeutyczne.

Jak wynika ze sprawozdania OZPS – łącznie, ze wsparcia w ramach zasobów instytucjonalnych zlokalizowanych na terenie województwa wielkopolskiego skorzystało w 2014 r. **42 834 osób** (↑ o 2 452 os.).

Z powyższego zestawienia wynika, że istniejące zasoby pomocy i wsparcia w stosunkowej mierze zaspokajają potrzeby mieszkańców Wielkopolski. W większości prognoz na 2015 r. przedstawiciele JST wskazywali jednak na dalszy **przewidywany wzrost liczby osób z nich korzystających**, więc **zapotrzebowanie na wybrane formy wsparcia stale będzie rosło** – zwłaszcza w odniesieniu do osób starszych (w wieku poprodukcyjnym), których liczebność w populacji ogólnej sukcesywnie wzrasta. Coraz częściej zwraca się też uwagę na konieczność wzmocnienia i rozwijania usług społecznych zlokalizowanych w środowisku osoby korzystającej, zgodnie z ideą deinstytucjonalizacji. Ten sposób organizacji usług jest również tożsamy z wytycznymi do przyszłych programów nowej perspektywy finansowej 2014-2020. Zwraca również uwagę **nierównomierne rozlokowanie istniejących zasobów pomocy i wsparcia** – najczęściej w pobliżu centrum województwa, a więc głównie w mieście Poznań i w jego okolicach, a także innych większych miast (Konin, Kalisz, Leszno, Piła), natomiast gminy położone na obrzeżach województwa, zwłaszcza północnym oraz wschodnim nie dysponują już ofertą tak zróżnicowaną i dostosowaną do potrzeb mieszkańców. Warto byłoby uwzględnić ten fakt przy planowaniu kolejnych inwestycji w tym obszarze.

7. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego

Wykres nr 24 Procentowy rozkład środków finansowych przeznaczonych na pomoc społeczną w budżetach OPS/PCPR oraz budżetach urzędów gmin/starostw powiatowych w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2014 r.

Środki finansowe wydatkowane w obszarze polityki społecznej w 2014 r. w znacznej części znajdują się w budżetach jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. W 2013 r. rozkład ten wyglądał bardzo podobnie. **Kwota na realizację wybranych działań w zakresie pomocy społecznej i polityki społecznej wydatkowana w 2014 roku wynosiła 2 331 989 720 zł.** W 2013 roku na analogiczne zadania wydatkowano **2 262 456 544 zł.** Zarówno w 2014 roku, jak i w 2013 **w budżecie OPS/PCPR znajdowało się niemal 65% kwoty wydatkowanej** w zakresie wybranych zadań w obszarach pomocy społecznej i polityki społecznej. Środki finansowe wykazane w sprawozdaniu dotyczyły między innymi: ochrony zdrowia – przeciwdziałania narkomanii i przeciwdziałania alkoholizmowi, pomocy społecznej – wydatków na utrzymanie i prowadzenie zasobów instytucjonalnych pomocy i wsparcia, rodzin zastępczych, świadczeń rodzinnych, dodatków mieszkaniowych, specjalistycznego poradnictwa, wspierania rodzin biologicznych oraz innych zadań realizowanych przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie. Wykazane w sprawozdaniu środki finansowe dotyczyły również innych zadań w zakresie polityki społecznej takich, jak: prowadzenie i utrzymanie żłobków, klubów dziecięcych, rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, a także finansowanie zespołów orzekania i niepełnosprawności. Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie podczas wypełniania części finansowej sprawozdania zwracały się do urzędów gmin oraz starostw powiatowych o jej uzupełnienie w części w której jednostki organizacyjne pomocy społecznej nie dysponowały odpowiednimi danymi. Poniżej znajduje się

prezentacja środków finansowych wydatkowanych w Wielkopolsce na realizację wybranych zadań z zakresu polityki społecznej.

7.1. Wybrane wydatki w obszarze pomocy społecznej

Tabela nr 8 Środki finansowe przeznaczone w latach 2013-2014 na wybrane wydatki w obszarze pomocy społecznej oraz potrzeby dotyczące 2015 roku (zł).

WYDATKI		Lata poprzednie		2014
		Rok 2012	Rok 2013	
851 - OCHRONA ZDROWIA				
85153 - Przeciwdziałanie narkomanii	1	2 775 144	3 020 917	3 213 277
w tym: w budżecie OPS / PCPR	2	220 975	212 981	241 641
85154 - Przeciwdziałanie alkoholizmowi	3	50 699 963	53 280 935	54 716 444
w tym: w budżecie OPS / PCPR	4	7 033 020	7 119 885	7 406 595
852 - POMOC SPOŁECZNA				
85201 - Placówki opiekuńczo-wychowawcze	5	65 196 968	68 409 128	73 660 943
w tym: w budżecie OPS / PCPR	6	9 377 996	10 914 757	14 271 900
85202 - Domy pomocy społecznej	7	258 748 002	270 285 124	291 925 139
w tym: w budżecie OPS / PCPR	8	55 609 653	63 299 761	68 960 110
85203 - Ośrodki Wsparcia	9	40 736 779	42 456 292	43 013 902
w tym: w budżecie OPS / PCPR	10	15 404 515	16 237 089	15 299 975
85204 - Rodziny zastępcze	11	65 835 632	73 261 388	78 652 756
w tym: w budżecie OPS / PCPR	12	59 853 814	66 034 666	71 361 482
85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	13	2 457 503	2 752 165	2 736 680
w tym: w budżecie OPS / PCPR	14	1 641 397	1 929 239	1 841 135
85206 - Wspieranie rodziny (m.in. asystenci rodziny i rodziny wspierające)	15	2 711 526	9 498 950	9 365 830
w tym: w budżecie OPS / PCPR	16	2 655 561	5 829 698	8 951 600
85212 - Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	17	883 769 562	880 419 794	903 629 673
w tym: w budżecie OPS / PCPR	18	689 391 782	689 357 658	706 807 335
85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	19	21 075 107	21 765 012	23 628 680
w tym: w budżecie OPS/PCPR	20	20 544 303	21 765 012	23 628 680
85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej	21	175 931 892	180 481 804	191 487 497

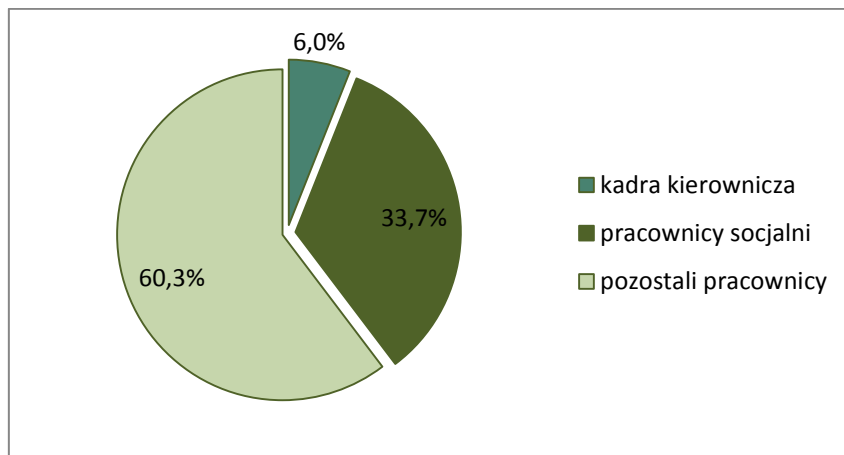
w tym: w budżecie OPS/PCPR	22	171 774 094	177 679 188	189 493 339
85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	23	5 544 308	5 864 728	6 925 080
w tym: w budżecie OPS / PCPR	24	2 249 984	2 508 978	2 795 195
85232 - Centra Integracji Społecznej	25	501 153	872 367	1 402 741
w tym: w budżecie OPS / PCPR	26	0	166 372	716 653
853 - POZOSTAŁE ZADANIA W ZAKRESIE POLITYKI SPOŁECZNEJ				
85305 - Żłobki	27	33 598 296	38 436 430	41 717 900
w tym: w budżecie OPS / PCPR	28	0	0	0
85306 - Kluby dziecięce	29	29 392	101 900	136 404
w tym: w budżecie OPS / PCPR	30	0	0	0
85307 - Dzienni opiekunowie	31	34 568	115 533	173 703
w tym: w budżecie OPS / PCPR	32	0	0	0
85311 - Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	33	18 898 385	17 540 529	18 914 380
w tym: w budżecie OPS / PCPR	34	9 855 174	8 442 243	9 644 793
85321 - Zespoły orzekania o niepełnosprawności	35	8 635 749	9 021 564	10 487 906
w tym: w budżecie dyspozycji OPS / PCPR	36	2 625 777	2 658 210	3 014 557
85324 - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	37	53 165 311	45 640 564	51 137 833
w tym: w budżecie OPS / PCPR	38	17 762 702	14 663 739	19 113 289
85395 - Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	39	64 577 461	67 653 832	43 622 582
w tym: w budżecie OPS / PCPR	40	37 528 621	40 285 455	23 251 004
854 - Edukacyjna opieka wychowawcza				
85415 - Pomoc materialna dla uczniów	41	28 007 640	33 809 361	38 616 080
w tym: w budżecie OPS / PCPR	42	7 795 290	11 161 308	12 301 019

Źródło: OZPS za 2014 rok

8. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej

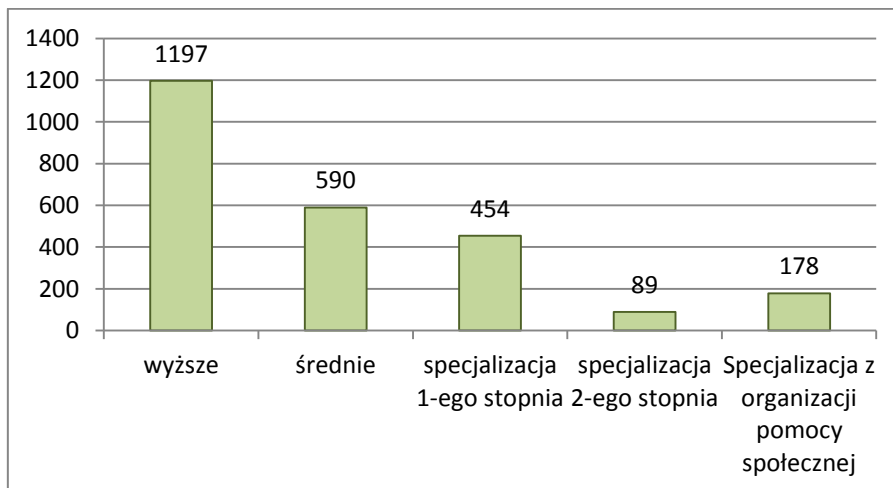
8.1. Struktura kadry

Kadrę wielkopolskich OPS, PCPR i MOPR stanowi **5 330 pracowników** (↑o 19 os.), z czego **1 794 to pracownicy socjalni** (↓o 60 os.). W tej grupie znajduje się również **80 osób** zatrudnionych w ramach EFS (↓o 143 os.). Należy jednak mieć na uwadze, iż w sprawozdaniu OZPS zostały ujęte wyłącznie osoby zatrudnione na podstawie umowy o pracę, nie wykazane natomiast zostały osoby zatrudnione na umowę zlecenie.

Wykres nr 25 Struktura zatrudnienia w OPS i PCPR.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

Spośród 1 794 pracowników socjalnych wyższe wykształcenie posiada 66,7%, 4,96% ma specjalizację 2-ego stopnia w zawodzie, a 9,92% – specjalizację z organizacji pomocy społecznej.

Wykres nr 26 Struktura wykształcenia pracowników socjalnych.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2013 r.

W skład kadry jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej wchodzi dodatkowo pracownicy: służb wojewody realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej, regionalnego ośrodka polityki społecznej, klubów integracji społecznej, domów pomocy społecznej, placówek specjalistycznego poradnictwa, ośrodków interwencji kryzysowej, ośrodków wsparcia.

łącznie, kadre jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej w 2014 r. tworzyło **10 252 os. (9 667,71 etatów)**.

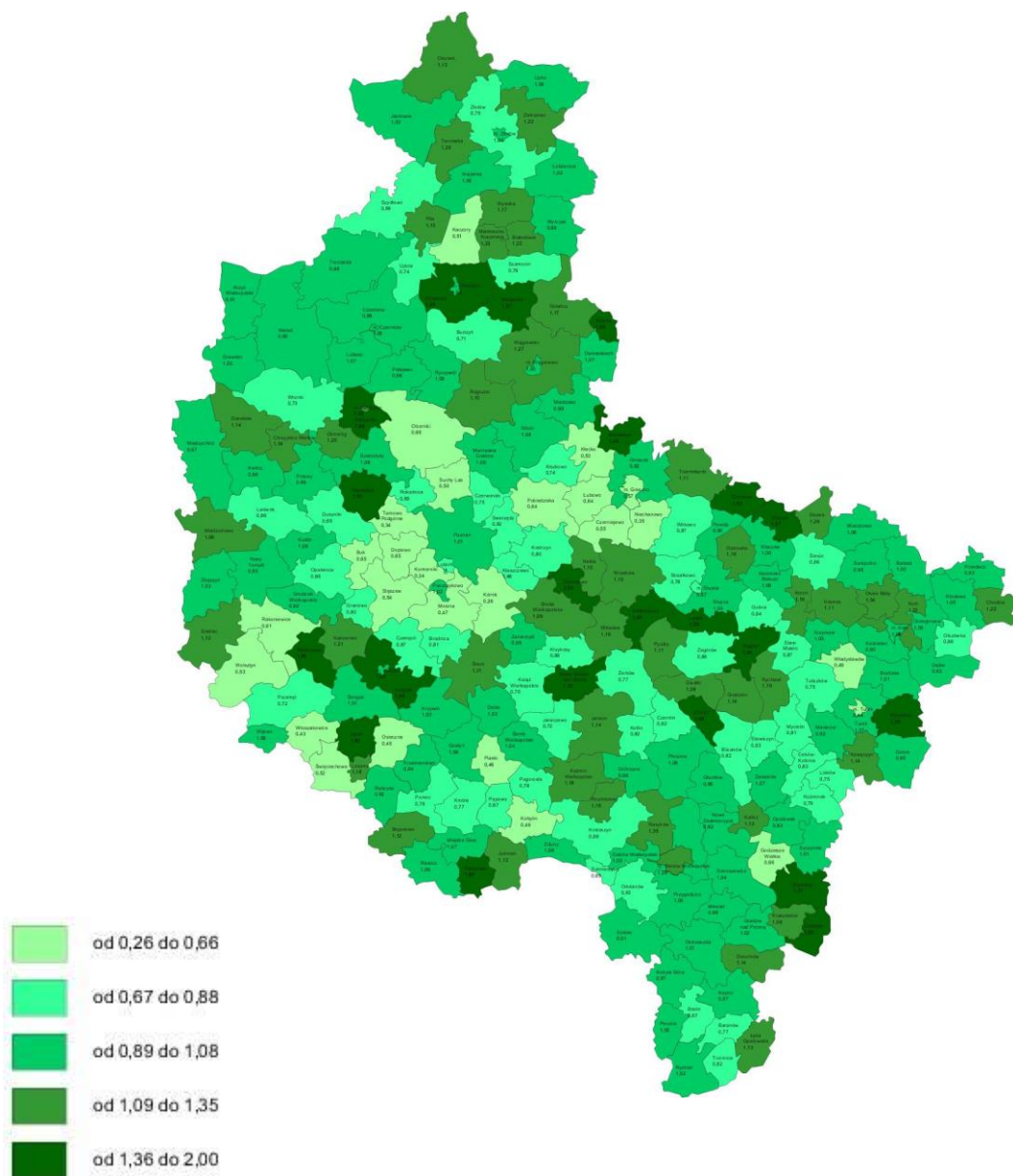
8.2. Dostępność kadry socjalnej

Art. 110 ust.11 *Ustawy o pomocy społecznej* nakłada na OPS obowiązek zatrudniania co najmniej 1 pracownika socjalnego na 2000 mieszkańców gminy, nie mniej jednak niż 3 pracowników.

W 2014 r., według danych OZPS w 47,7% (108/226) wielkopolskich gmin (włączając w to miasta na prawach powiatu) nie został spełniony ustawowy obowiązek (jeden pracownik socjalny przypada na ponad 2000 mieszkańców). Sytuacja dostępności kadry pracy socjalnej w porównaniu z rokiem ubiegłym uległa pogorszeniu, gdyż wówczas 35,3% gmin (80/226) nie spełniało tego obowiązku.

Średnia wartość tego wskaźnika dla wielkopolskich gmin i miast na prawach powiatu w 2014 r. wyniosła **0,98** co oznacza, że średnio na 2000 Wielkopolan przypada tu prawie 1 pracownik socjalny. W gminach oraz miastach na prawach powiatu w 2014 r. zatrudnionych było 1 694 pracowników socjalnych. Wskaźnik zatrudnienia pracowników socjalnych w 2014 r. był najniższy w gminach: Kórnik 0,26 (powiat poznański), Komorniki 0,34 (powiat poznański), Tarnowo Podgórne 0,34 (powiat poznański), Niechanowo 0,36 (powiat gnieźnieński). Wskaźnik dostępności pracowników socjalnych w 2014 r. był najwyższy w gminach: Dominowo 2,0 (powiat średzki), Lipno 1,95 (powiat leszczyński), Wapno 1,94 (powiat wągrowiecki), Nowe Miasto nad Wartą 1,76 (powiat średzki). Warto w tym miejscu podkreślić, iż powyższy wskaźnik nie do końca oddaje rzeczywistą dostępność pracowników socjalnych, ze względu na występujące między gminami różnice w faktycznej liczbie osób objętych pomocą społeczną.

Mapa nr 41 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w 2014 r. (Liczba pracowników socjalnych w przeliczeniu na pełen etat x 2000/liczba mieszkańców gminy i miasta na prawach powiatu).

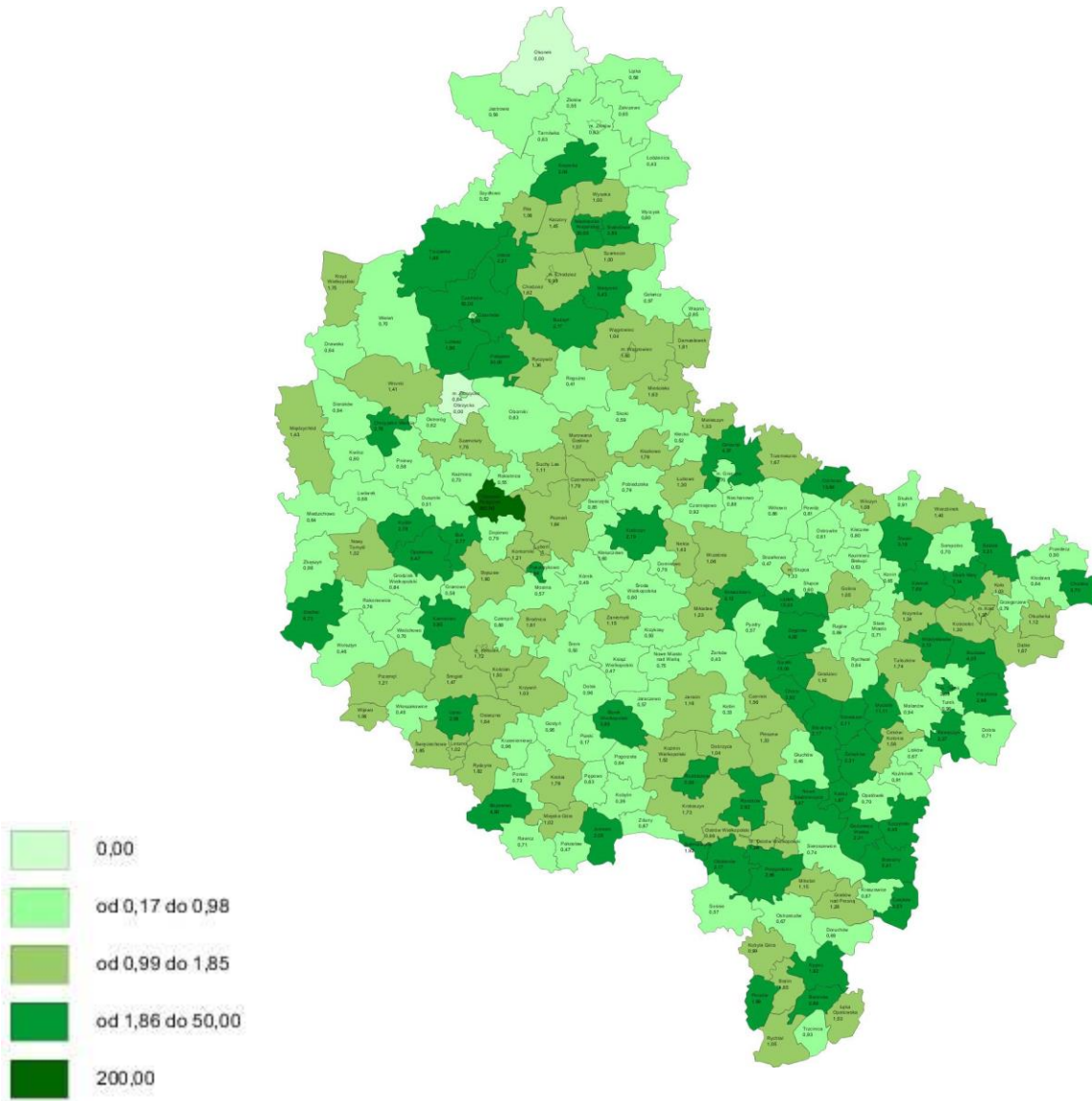

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

Z dniem 1 stycznia 2015 r. zaczął obowiązywać nowy zapis ust. 11 art. 110 ustawy o pomocy społecznej mówiący o tym, iż na jednego pracownika socjalnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy ma przypadać nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących. Średni wskaźnik dostępności kadry socjalnej dla rodzin korzystających z pomocy dla wielkopolskich gmin i miast na prawach powiatu w 2014 wynosił **1,09** – tak więc, w świetle nowego zapisu, ustawy wymóg

średnio dla województwa jest spełniony. Jednak, analizując sytuację w poszczególnych gminach na dzień 31 grudnia 2014 r., tego zapisu ustawy nie spełnia 100 z 226 gmin (44,2%).

Mapa nr 42 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w 2014 r. (Liczba pracowników socjalnych w przeliczeniu na pełen etat/liczba rodzin objętych pracą socjalną gminy i miasta na prawach powiatu x 50).

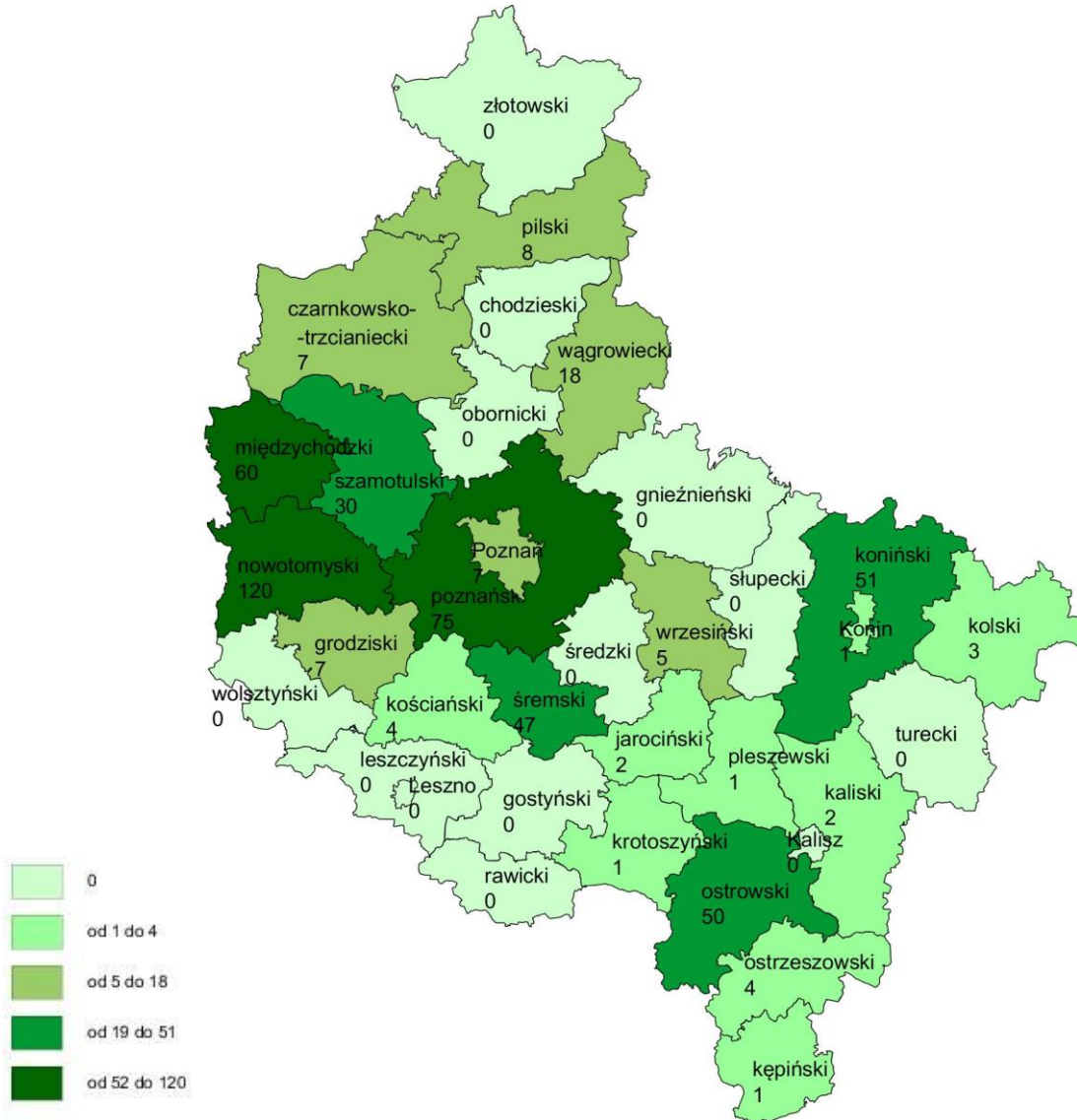
Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

8.3. Zatrudnienie pomocnicze

Zatrudnienie pomocnicze wykazane przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w sprawozdaniu za 2014 r. to **504 wolontariuszy** (↓ o 26 os.), **179 osób** (↓ o 63 os.), zatrudnionych

w ramach zatrudnienia subsydiowanego (robót publicznych, prac interwencyjnych) oraz **242 osoby** (↓ o 9 os.) zatrudnione w ramach staży .

Mapa nr 43 Wolontariusze pracujący w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w 2014 r. (ujęcie powiatowe).

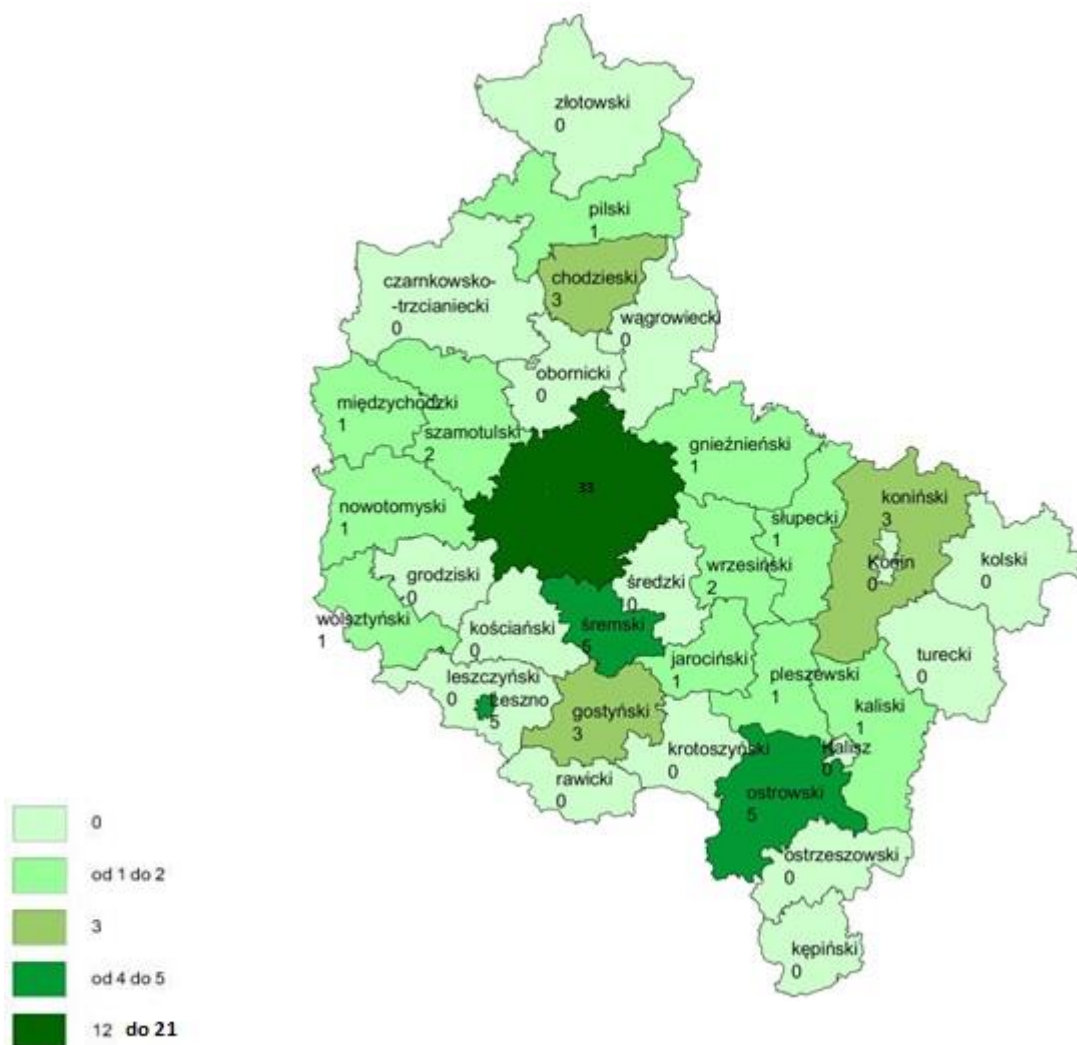
Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

W 2014 r. jedynie 10,4% spośród wszystkich (37) jednostek organizacyjnych pomocy społecznej korzystało z pracy wolontariuszy, JOPS wykazują potrzebę zwiększenia liczby wolontariuszy w przyszłym roku (do 553 os.).

8.4. Zespoły pracy socjalnej

W myśl art. 110 ustawy o pomocy społecznej, w ramach struktury organizacyjnej ośrodka pomocy społecznej może zostać wyodrębniony zespół realizujący zadania tego ośrodka w zakresie pracy socjalnej i integracji społecznej. Ze sprawozdania OZPS wynika, że w Wielkopolsce w 2014 roku funkcjonowało **70 takich zespołów** (↑ o 1 zespół). W ich skład wchodziły **563 osoby**, z czego 430 osób to pracownicy socjalni, a reszta to inni specjaliści realizujący zadania w zakresie pomocy społecznej. Najaktywniejsze w tym zakresie są gminy: m. Poznań (21), Czerwonak (6 zespołów), Śrem (5 zespołów), m. Leszno (5 zespołów),

Mapa nr 44 Liczba zespołów pracy socjalnej w 2014 r. (ujęcie powiatowe).

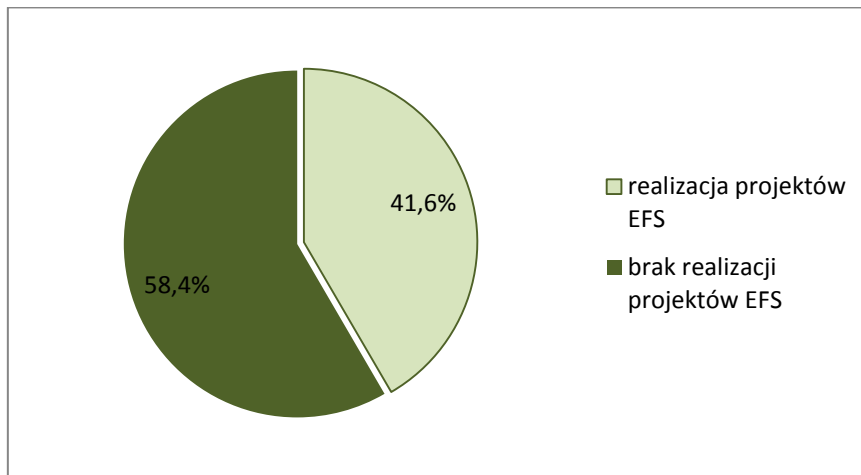
Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

Aktywność projektowo-konkursowa jednostki organizacyjnej pomocy społecznej

8.1. Udział w projektach współfinansowanych z EFS

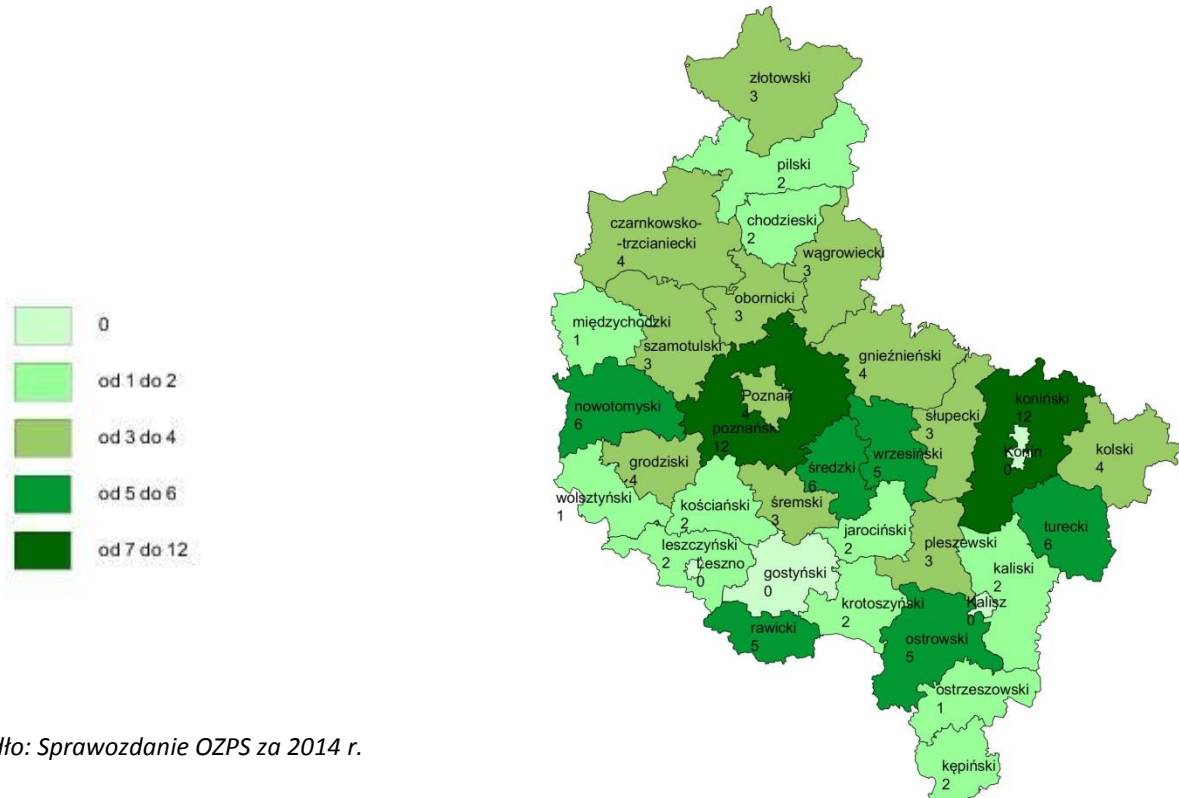
W celu upowszechniania aktywnej integracji i pracy socjalnej jednostki pomocy społecznej mogą aplikować o środki z EFS. W roku 2014 o tego typu dotacje wystąpiła prawie połowa (107) wielkopolskich jednostek (↓ o 91 jednostek).

Wykres nr 27 Stan realizacji projektów współfinansowanych z EFS przez wielkopolskie JOPS w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania OZPS za 2014 r.

Mapa nr 45 Liczba projektów współfinansowanych z EFS realizowanych przez wielkopolskie JOPS w 2014 r. (ujęcie powiatowe).

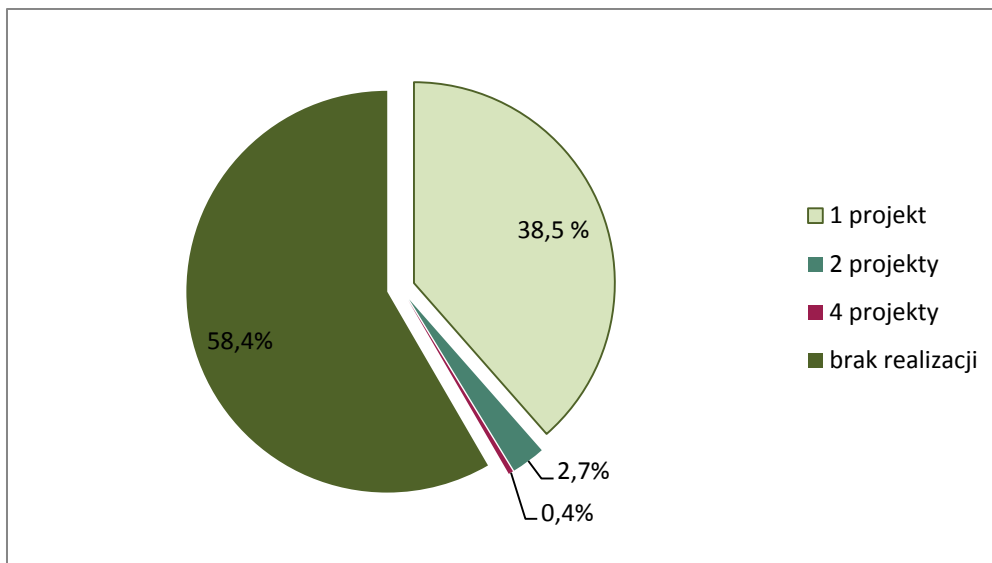

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

W 2014 r. wielkopolskie JOPS zrealizowały łącznie **117 projektów EFS** (↓ o 105). Zmalała również liczba osób objętych działaniami projektów EFS – z 29 634 os. w roku 2014 do **6 788 os.** w roku oceny. W swoich prognozach na rok 2015 wielkopolskie JOPS szacują dalszy spadek tej liczby – do 4176 os.

W 2014 roku 150 wielkopolskich JOPS nie podjęło się realizacji żadnego projektu EFS, 99 realizowało 1 projekt EFS, 7 z nich realizowało 2 projekty, a 1 podjął się realizacji 4 projektów.

Wykres nr 28 Ilość realizowanych projektów EFS przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

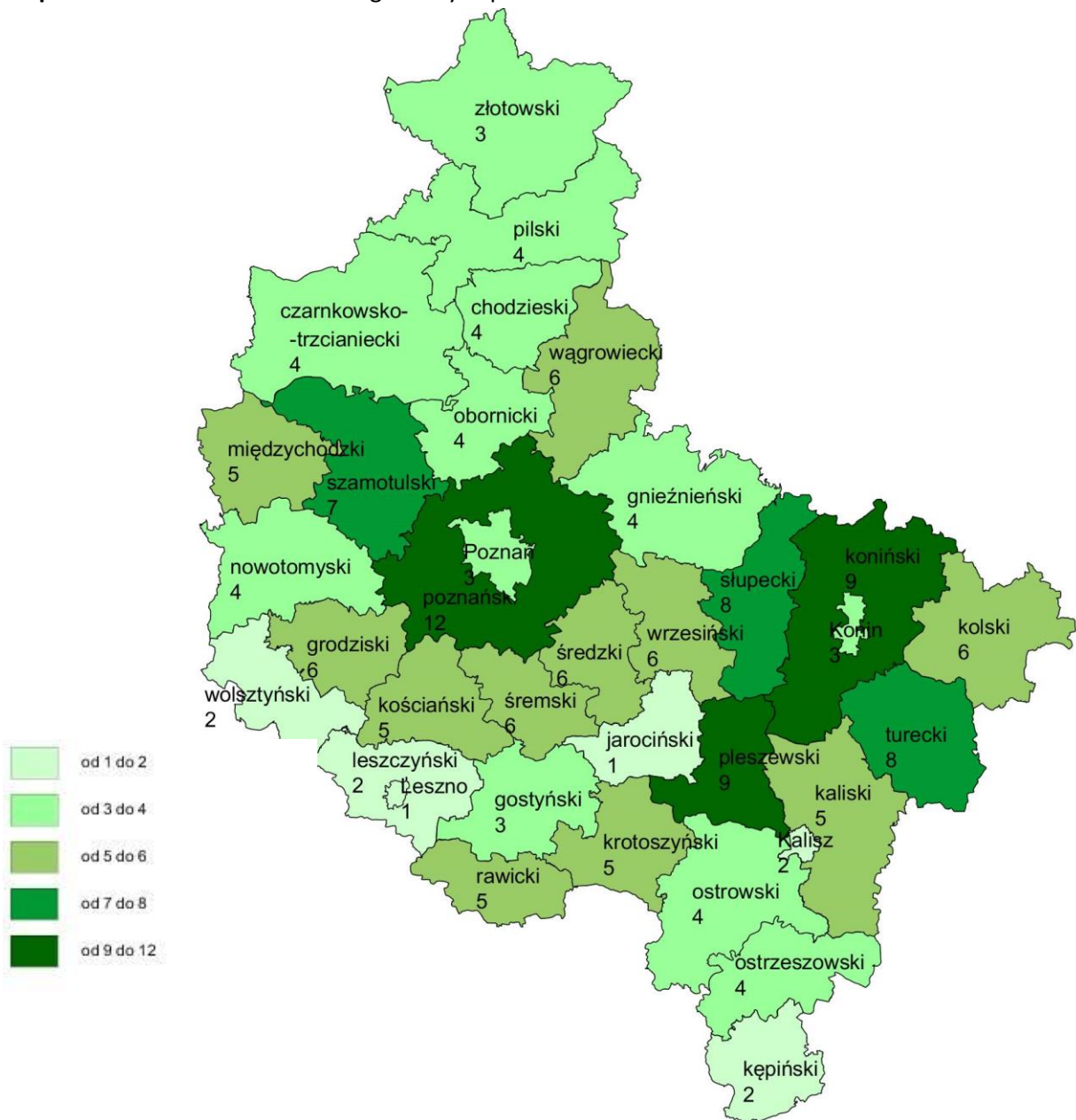
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania OZPS za 2013 r.

Stosunkowo niską aktywność jednostek w projektach współfinansowanych z EFS tłumaczyć należy specyfiką roku 2014 – jako roku przejściowego między poprzednią perspektywą finansową (2007-2013) a nową (2014-2020). Uruchomienie pierwszych projektów w nowej perspektywie finansowej planowane jest dopiero pod koniec 2014 r.

8.2. *Udział w konkursach ogłaszanych przez MPiPS*

Zgodnie z art. 18 ust. 6 Ustawy o pomocy społecznej do zadań zleconych przez administrację rządową gminom, oraz w myśl art. 20 ust. 3 tejże Ustawy – zleconych powiatom, należy realizacja rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych. W roku 2014 do konkursów ogłaszanych przez MPiPS przystąpiło **168** wielkopolskich JOPS (↑ o 20 JOPS).

Mapa nr 46 Udział w konkursach ogłaszanych przez MPiPS

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2014 r.

W części dotyczącej konkursów ogłaszanych przez MPiPS uwzględniona została realizacja projektów w ramach następujących konkursów:

- Program „Oparcie społeczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi”
- Program „Aktywne Formy Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu”
- Program „Świetlica – Dzieci – Praca na rzecz wsparcia dziecka i rodziny w gminie”
- „Program Wspierający Powrót Osób Bezdomnych do Społeczności”
- Program Ostonowy „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”
- „Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej na rok 2014”
- „Resortowy Program wspierania rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej”
- Finansowe wspieranie zadań z zakresu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „MALUCH – edycja 2014”

W tegorocznym sprawozdaniu OZPS wielkopolskie JOPS wykazały przede wszystkim udział w programie „**Asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej**” (135 JOPS). Założeniem Programu było stymulowanie podejmowania przez samorządy terytorialne odpowiednich szczebli (gmin i powiatów) takich działań, które służyły:

- wsparciu rodzin przeżywających trudności opiekuńczo–wychowawcze, które umożliwiłoby zatrzymanie w rodzinie dzieci zagrożonych umieszczeniem w pieczy zastępczej lub powrót do rodziny dzieci umieszczonych wcześniej w pieczy zastępczej, poprzez rozwój sieci asystentów rodziny zatrudnianych w gminach.
- wsparciu rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka poprzez rozwój sieci koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej zatrudnianych w powiatach¹⁵.

W drugiej kolejności wskazywano na uczestnictwo w „Resortowy Programie wspierania rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej” (22 JOPS), a jedynie sporadycznie wykazany został udział w pozostałych programach takich, jak:

- Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
- „Oparcie społeczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi”,

¹⁵ <http://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/swiadczenia-rodzinne/art,6595,program-asystent-rodziny-i-koordynator-rodzinnej-pieczy-zastepczej-na-rok-2014.html>

- „Otwarty konkurs ofert w ramach Programu Ministra Pracy i Polityki Społecznej „Aktywne Formy Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu edycja 2011-2015 r.”

8.3. *Udział w programach osłonowych*

Oprócz realizacji projektów współfinansowanych z EFS czy programów rządowych w gminach i powiatach mogą być prowadzone programy osłonowe, których celem jest, m.in. polepszenie sytuacji osób i grup społecznych, które według rozeznaczonych potrzeb są zagrożone wykluczeniem społecznym lub wymagają wsparcia, pomocy (Art.17 p.2, pp.4 Ustawy o pomocy społecznej – gminy, Art. 19 p.16 Ustawy o pomocy społecznej – powiaty). W przeważającej części, jednostki samorządu terytorialnego realizują takie programy w ramach projektów współfinansowanych z EFS lub też programów rządowych, stąd w sprawozdaniu za 2014 r. poza realizacją wieloletniego programu rządowego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” nieliczne JOPS (20) wskazały na ich prowadzenie. W szczególności programy te dotyczą aktywizacji zdrowotnej i społecznej mieszkańców gmin i powiatów, wykazywano też tutaj udział w programach mających na celu ochronę rodzin wielodzietnych.

Natomiast wszystkie wielkopolskie JOPS biorą udział w Programie „**Pomoc państwa w zakresie dożywiania**”. Strategicznym celem Programu jest ograniczenie zjawiska niedożywienia dzieci i młodzieży z rodzin o niskich dochodach lub znajdujących się w trudnej sytuacji, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów z terenów objętych wysokim poziomem bezrobocia i ze środowisk wiejskich oraz osób dorosłych, w szczególności osób samotnych, w podeszłym wieku, chorych lub osób niepełnosprawnych¹⁶.

Program przewiduje otrzymanie przez osoby uprawnione pomocy w formach:

- posiłku,
- świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności,
- świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych.

¹⁶ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoleczna/programy/program-wieloletni-pomoc-panstwa-w-zakresie-dozywiania/>

Tabela nr 9 Realizacja programu rządowego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” przez wielkopolskie JOPS.

WYSZCZEGÓLNIENIE	OGÓŁEM	w tym na wsi	w tym:					
			dzieci do 7 roku życia		uczniowie do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej		pozostałe osoby otrzymujące pomoc na podstawie art. 7 ustawy o pomocy społecznej	
			OGÓŁEM	w tym na wsi	OGÓŁEM	w tym na wsi	OGÓŁEM	w tym na wsi
RZECZYWISTA LICZBA OSÓB OBJĘTYCH PROGRAMEM OGÓŁEM	133 963	60 726	22 621	11 768	46 918	27 130	66 254	22 814
w tym liczba osób korzystających z: posiłku	58 962	30 705	13 607	7 649	38 547	22 666	7 629	865
w tym: liczba osób, którym dowieziono posiłek	5 650	4 405	1 153	960	4 078	3 341	471	136
zasiłku celowego	88 616	34 912	12 776	5 424	18 908	9 346	57 373	20 325
świadczenia rzeczowego	12 147	5 501	2 104	826	3 010	1 411	7 058	3 293
w tym: liczba osób, którym dowieziono świadczenie rzeczowe	17	17	2	2	7	7	8	8
KOSZT PROGRAMU OGÓŁEM (w zł)	66 034 565	23 603 767	X	X	X	X	X	X
z tego: środki własne	25 698 744	9 577 233	X	X	X	X	X	X
dotacja	40 335 821	14 026 534	X	X	X	X	X	X

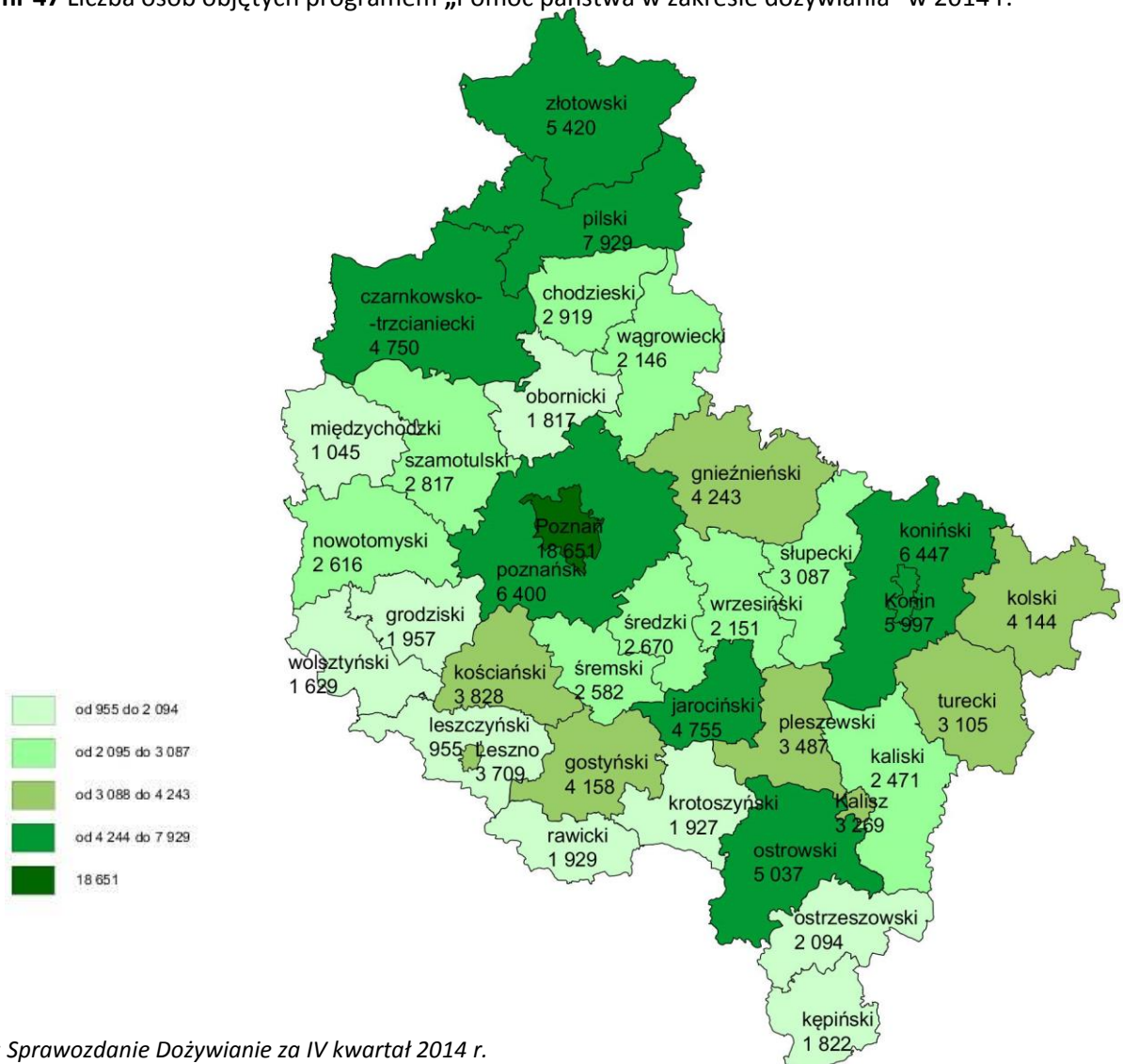
Źródło: Sprawozdanie Dożywianie za IV kwartał 2013 r.

Ogółem, z pomocy w dożywianiu skorzystało **133 963** mieszkańców (↓ o 8 542 os.) wszystkich gmin województwa wielkopolskiego, z czego 45,3% to mieszkańcy wsi. Programem objęto **22 621** dzieci do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej. **Z posiłku** w ramach programu skorzystało **58 962** osób (44,0% z liczby objętych programem), w tym **13 607** dzieci do 7 roku życia i **38 547** uczniów do czasu ukończenia szkół ponadgimnazjalnych. Pomoc w formie zasiłku celowego otrzymało **88 616** osób (66,1% z liczby objętych programem).

Koszt realizacji programu na terenie województwa wielkopolskiego wyniósł w 2014 roku ogółem **66 034 565 zł** (↓ o 7 802 498 zł), z czego **25 698 744 zł** (38,9 %) to środki własne gmin, a **40 335 821 zł** to dotacja (61,1 %).

Najliczniej z „Pomocy państwa w zakresie dożywiania” skorzystali mieszkańcy gmin zlokalizowanych na terenie powiatów: m. Poznań, złotowskiego, czarnkowsko-trzcianeckiego, pilskiego, m. Konin, konińskiego, jarocińskiego i ostrowskiego (mapa nr 43).

Mapa nr 47 Liczba osób objętych programem „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” w 2014 r.

Źródło: Sprawozdanie Dożywianie za IV kwartał 2014 r.

9. Współpraca OPS/PCPR z organizacjami pozarządowymi

Organizacje pozarządowe są ważnym elementem realizacji polityki społecznej państwa. „Dają one możliwość rozwijania aktywności obywatelskiej, ale także pozwalają na efektywną realizację zadań publicznych, w tym również zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego”¹⁷. Działalność organizacji pozarządowych w społeczności lokalnej odgrywa bardzo ważną rolę. Pozwala osobom najbardziej zaangażowanym w życie lokalnej społeczności podjąć działania na jej korzyść. Współpracę jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi określa ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.¹⁸

Tabela 10 Organizacje pozarządowe w poszczególnych województwach.

Województwo	Liczba organizacji pozarządowych Dział: Przewycięzanie trudnych sytuacji życiowych, działalność wspierająca	Liczba organizacji pozarządowych Dział: Przeciwdziałanie bezrobociu, rozwój gospodarczy	Łączna liczba organizacji pozarządowych w obu działach (Liczba ta nie jest ich sumą, ponieważ niektóre organizacje przynależą do obu działów)
Dolnośląskie	1979	722	2359
Kujawsko-pomorskie	1343	399	1561
Lubelskie	2462	518	2732
Lubuskie	700	219	817
Łódzkie	2176	501	2448
Małopolskie	2510	638	2856
Mazowieckie	4455	1591	5395
Opolskie	892	211	1011
Podkarpackie	1781	421	2020
Podlaskie	1109	293	1279
Pomorskie	1746	522	2007
Śląskie	2408	683	2747
Świętokrzyskie	1267	276	1435
Warmińsko-mazurskie	1286	423	1498
Wielkopolskie	2961	675	3338
Zachodniopomorskie	1067	407	1309
Ogółem	30142	8499	34812

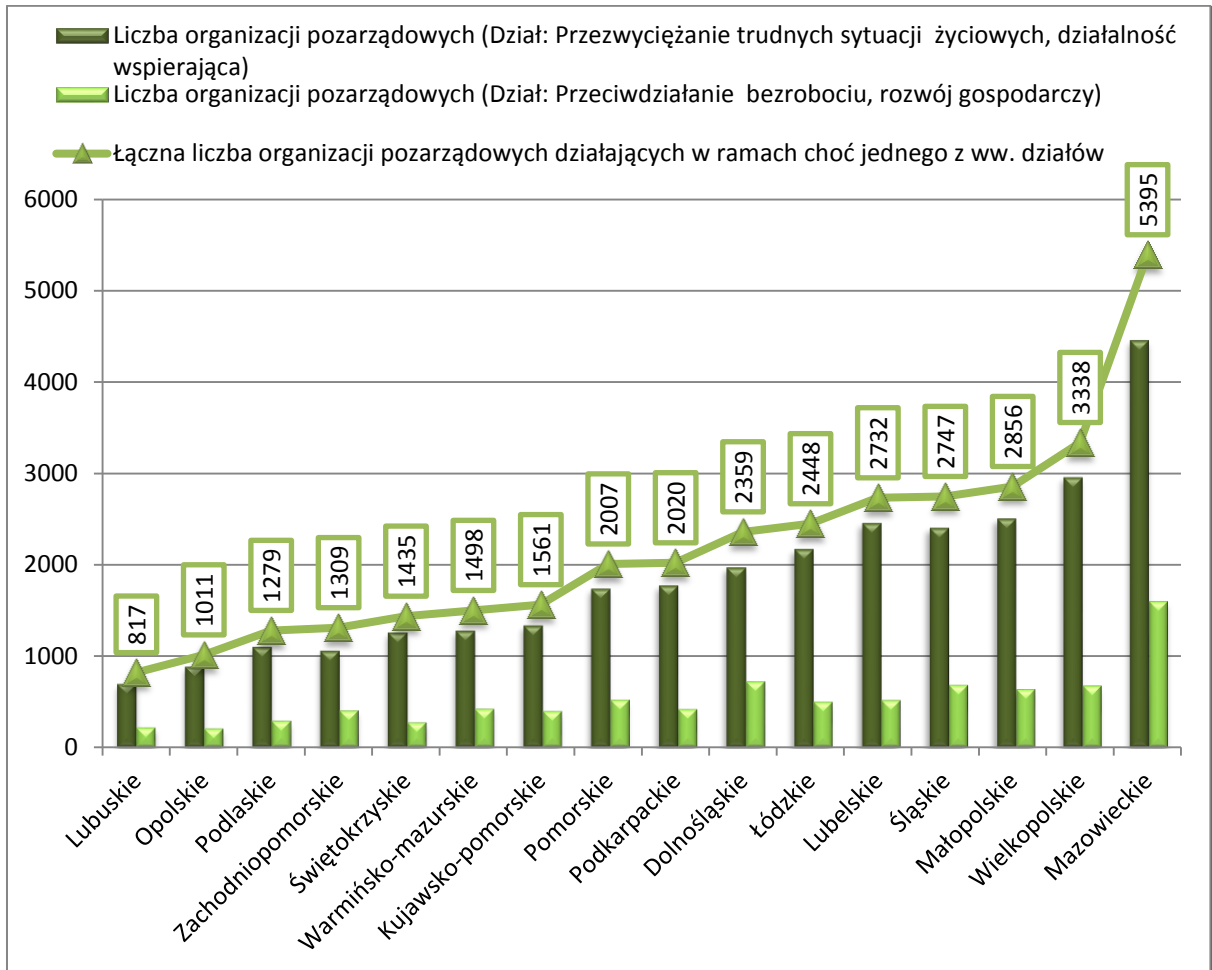
Źródło: Badanie Współpraca instytucji pomocy społecznej z innymi instytucjami na terenie gminy, powiatu, województwa zajmującymi się pomocą i wsparciem rodzin i jej wpływ na skuteczność działań pomocy społecznej. Wyniki badania ogólnopolskiego

¹⁷ J. Kosowski, Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi, Wyd. LEX, Warszawa 2012, s. 9.

¹⁸ Badanie Współpraca instytucji pomocy społecznej z innymi instytucjami na terenie gminy, powiatu, województwa zajmującymi się pomocą i wsparciem rodzin i jej wpływ na skuteczność działań pomocy społecznej. Wyniki badania ogólnopolskiego, Warszawa 2014

Największa liczba organizacji działających w ramach działu „Przewycięzanie trudnych sytuacji życiowych, działalność wspierająca” zarejestrowana była w województwie mazowieckim (4455), w drugiej kolejności w województwie wielkopolskim (2961), a w trzeciej w woj. małopolskim (2510); najniższa natomiast w woj. lubuskim (700) i woj. opolskim (892).

Wykres 29 Liczba organizacji pozarządowych w poszczególnych województwach

Źródło: Badanie Współpraca instytucji pomocy społecznej z innymi instytucjami na terenie gminy, powiatu, województwa zajmującymi się pomocą i wsparciem rodzin i jej wpływ na skuteczność działań pomocy społecznej. Wyniki badania ogólnopolskiego

Tabela 11 Wskaźniki dot. współpracy (wg województw, 2013 r.)

Województwo	Odsetek gmin, które zleciły organizacjom pozarządowym zadania w trybie działalności pożytku publicznego (pomoc społeczna) i /lub w trybie zamówień publicznych (pomoc społeczna) do ogólnej liczby gmin w województwie	Odsetek gmin, w których funkcjonują instytucje pomocy i wsparcia, w tym prowadzone przez organizacje pozarządowe (do wszystkich gmin)
Dolnośląskie	30,18%	b.d.
Kujawsko-pomorskie	30,55%	36,11%
Lubelskie	26,76%	39%
Lubuskie	2,71%	b.d.
Łódzkie	18,08%	29,38%
Małopolskie	46,78%	58,20%
Mazowieckie	59,59%	32%
Opolskie	51%	47,70%
Podkarpackie	38,13%	13,13%
Podlaskie	16,10%	17,80%
Pomorskie	29,27%	21,14%
Śląskie	34,10%	20,40%
Świętokrzyskie	25,50%	41,20%
Warmińsko-mazurskie	42,24%	38,79%
Wielkopolskie	29,20%	18,60%
Zachodniopomorskie	44%	46%

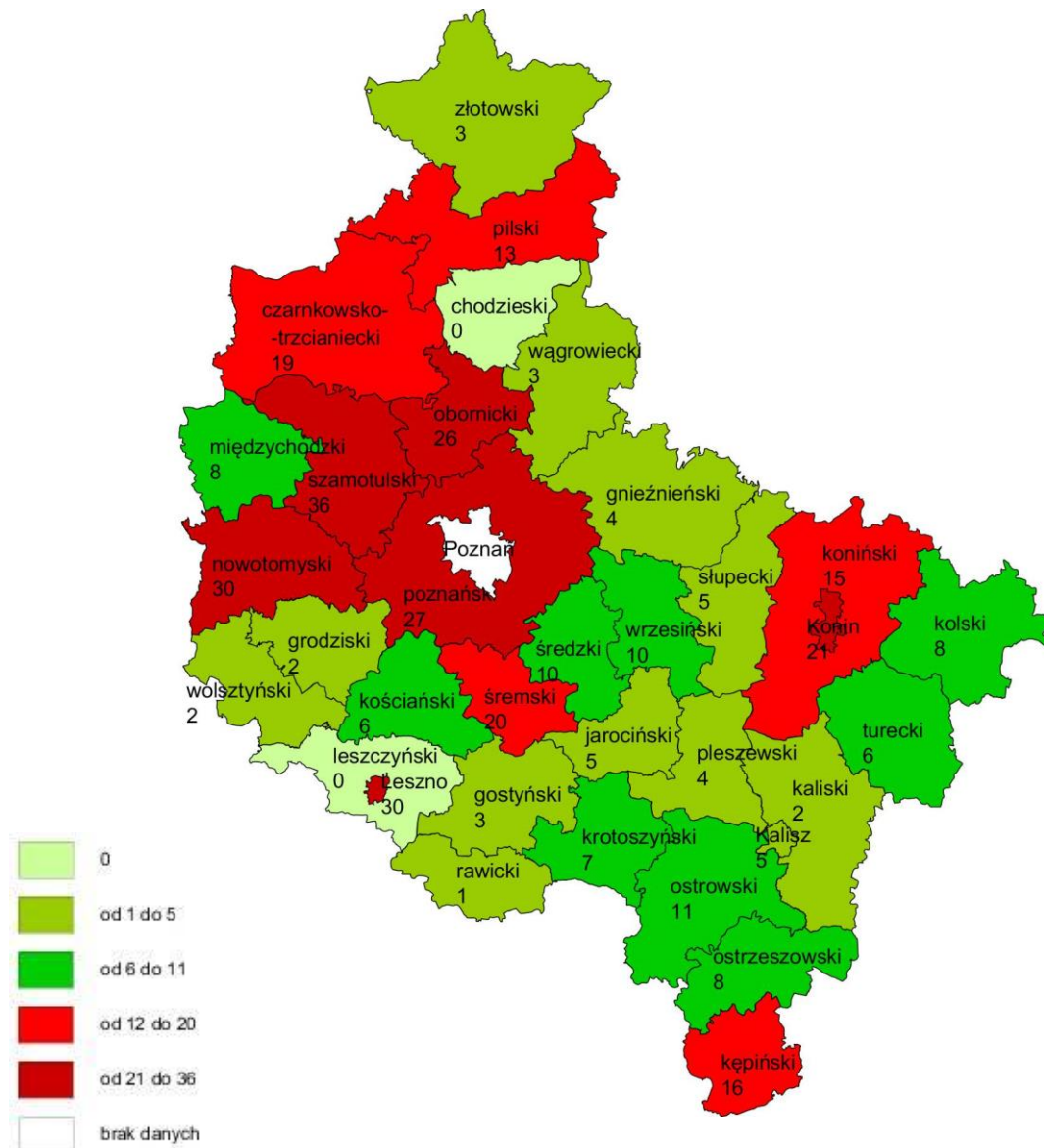
Źródło: Badanie Współpraca instytucji pomocy społecznej z innymi instytucjami na terenie gminy, powiatu, województwa zajmującymi się pomocą i wsparciem rodzin i jej wpływ na skuteczność działań pomocy społecznej. Wyniki badania ogólnopolskiego

Odsetek gmin zlecających zadania NGO w trybie działalności pożytku publicznego (pomoc społeczna) i /lub w trybie zamówień publicznych charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem w podziale na województwa. Choć średnia ogólnopolska wynosi 31,83%, to najwyższy wskaźnik współpracy odnotowano na terenie woj. mazowieckiego, gdzie wyniósł on niemal 60%. Oprócz województwa mazowieckiego wysokim odsetkiem współpracy gmin i instytucji pozarządowych może pochwalić się województwo opolskie (51,0%), a także województwa: zachodniopomorskie (44,0%) i warmińsko-mazurskie (42,24%). Zdecydowanie wyróżnia się na tle pozostałych regionów woj. lubuskie, gdzie zaledwie 2,71% gmin zleciło zadania NGO. Niskim odsetkiem współpracy wyróżniają się również województwa: łódzkie i podlaskie, w nich bowiem procent zleczonych zadań nie przekroczył 20%.

W pozostałych województwach gminy zlecają zadania NGO na poziomie od 25% (np. województwo świętokrzyskie 25,50%) do 40% (np. podkarpackie 38,13%)

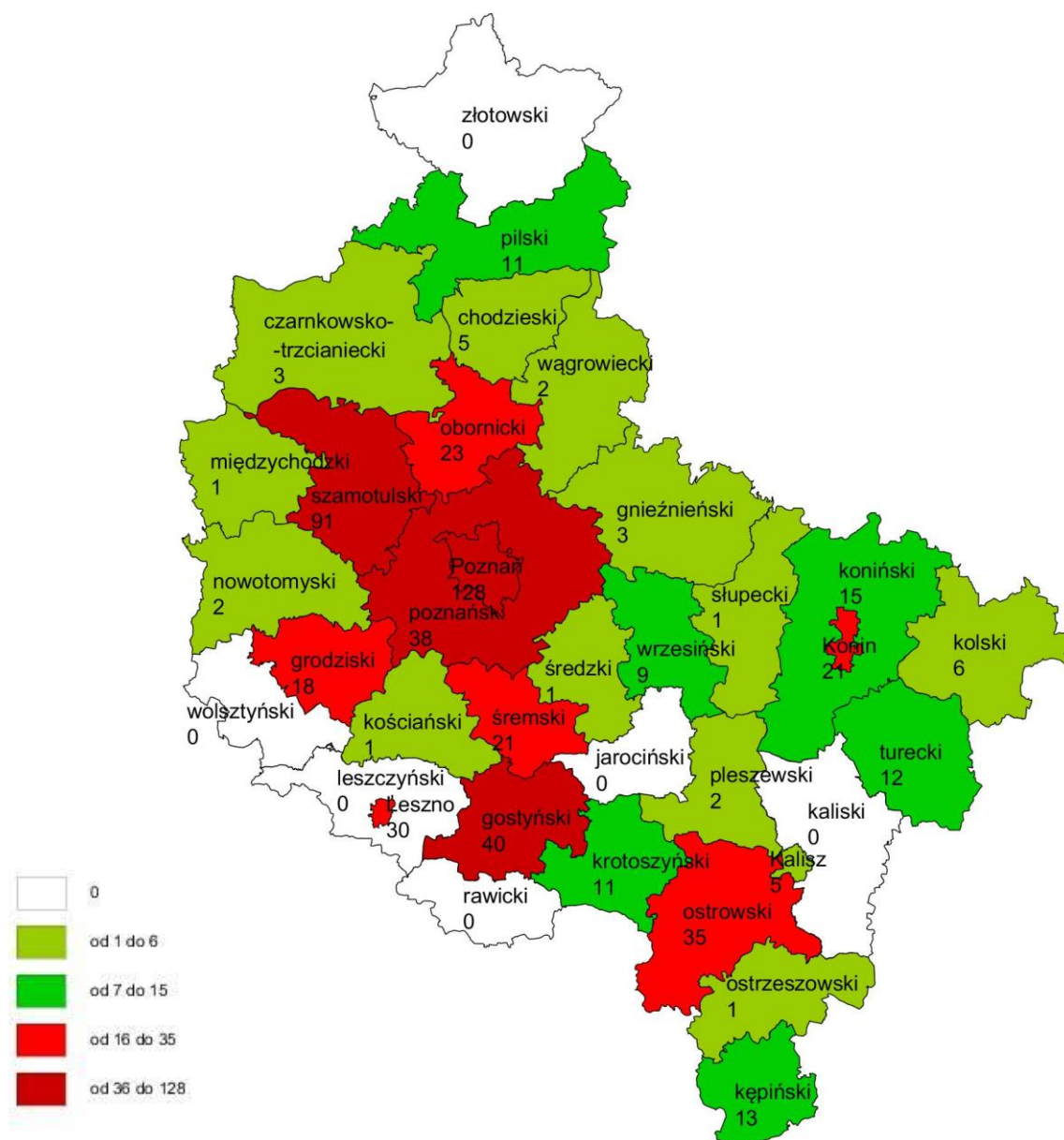
W tegorocznej edycji OZPS ośrodki wskazały, iż w roku oceny współpracowały z **578 organizacjami pozarządowymi**, w stosunku do 2013 roku liczba organizacji wzrosła o 36 NGO.

Mapa nr 48 Liczba organizacji pozarządowych współpracujących z OPS/PCPR w Wielkopolsce w 2014 r.

Źródło: OZPS za 2014r.

Mapa nr 49 Liczba organizacji pozarządowych którym w 2014 roku zlecono realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego.

Źródło: OZPS za 2014r.

Ośrodki w subregionie poznańskim oraz m. Poznań wyróżniają się na mapie województwa jako te najprężniejsze w kontekście zlecenia zadań organizacjom pozarządowym. Te dwa subregiony wyróżniają się na tle województwa, pod względem dużej liczby działających na ich terenie NGO.

10. Wnioski i rekomendacje

10.1. Infrastruktura społeczna

1. Zdecydowana większość przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zgłaszała potrzebę **rozwoju budownictwa komunalnego** i socjalnego lub adaptację istniejących pomieszczeń w zasobie gminy na pomieszczenia mieszkalne. Chociaż liczba lokali socjalnych wykazanych przez gminy w roku oceny wzrosła w stosunku do sprawozdania za 2012r. o nieco ponad 10%, w dalszym ciągu nie jest ona wystarczająca. Dodatkowo, realizacja przez gminy zapisów ustawy o ochronie praw lokatorów i zasobie mieszkaniowym, nakładających na gminę obowiązek zabezpieczenia pomieszczeń tymczasowych dla osób i rodzin eksmitowanych, wymaga zwiększenia zasobu lokali socjalnych. W 2014 r. ponownie odnotowano spadek liczby mieszkań komunalnych – o 589 lokali (56 038 mieszkań w zasobach gmin w 2013 r.), natomiast wzrosła liczba wniosków złożonych na mieszkanie komunalne z zasobów gminy – z 6 015 w 2013 roku do 6 377 w roku 2014.
2. Istotnym problemem większości gmin są **niewystarczające zasoby w infrastruktury społecznej w zakresie opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 oraz w wieku przedszkolnym**. Szczególnie dotkliwe są deficyty w opiece żłobkowej. Pomimo stałego wzrostu dostępności różnych form opieki nad najmłodszymi nadal występują powiaty, na terenie których nie występuje żadna z form instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3. Pomimo znaczącej podaży usług oferowanych przez żłobki (↑ o 28,2%), w powiatach posiadających na swoim terenie takie instytucje, w roku 2014 r. nie zapewniono miejsc 1 476 dzieciom (↑ o 150 dzieci), co wskazuje na rosnące zapotrzebowanie wśród mieszkańców na tego typu usługi, widoczne zwłaszcza w powiecie poznańskim i m. Poznań. W sytuacji niewystarczających środków finansowych na realizację zadań własnych gmin, rozbudowa infrastruktury mogłaby odbyć się w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne lub wykorzystanie możliwości poszerzenia infrastruktury w ramach środków będących do dyspozycji Wielkopolskim Regionalnym Programie Operacyjnym. Rekomenduje się również zwiększenie środków z budżetu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej na upowszechnianie alternatywnych form opieki nad małym dzieckiem, taki jak klub dziecięcy oraz dzienny opiekun, których celem jest pomoc rodzicom w godzeniu pracy zawodowej z obowiązkami rodzinnymi (opieką nad dziećmi).
3. W wielu gminach województwa wielkopolskiego konieczne jest **zwiększenie nakładów na utrzymanie dzieci w świetlicach przyszkolnych w związku ze zwiększoną liczbą uczniów przyjmowanych do klas pierwszych szkół podstawowych**. Należy zwrócić również uwagę na niedostateczną liczbę świetlic w na terenach wiejskich.

10.2. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

1. W Polsce, w ostatnich latach, zaobserwować można znaczącą poprawę długości życia. Nasz kraj należy do państw o najwyższym oczekiwanym trwaniu życia w Europie Środkowo-Wschodniej (w 2013 roku dla mężczyzn wynosiło 72,7 lat, zaś dla kobiet 81,0 lat). W konsekwencji zwiększa się w strukturze demograficznej liczba osób starszych, co wymaga zintensyfikowania działań w zakresie pomocy i wsparcia dla tej kategorii wiekowej. Starzejące się społeczeństwo, a co za tym idzie wzrastająca liczba osób niepełnosprawnych, często też opiekuńcza niewydolność rodzin wobec dorosłych osób niesamodzielnych wymagać będzie wysokich nakładów finansowych na zapewnienie im opieki i całodobowego lub dziennego wsparcia. Pracownicy socjalni zgłaszali zatem konieczność **powstawania, czy w innych przypadkach rozbudowy, całodobowej pomocy, którą realizują domy pomocy społecznej**. Mimo wysokich kosztów utrzymania tych instytucji, w przypadku całkowitej niesamodzielności osoby starszej i braku wsparcia rodziny, są one jednak najefektywniejszą formą wsparcia.
2. Większość pracowników socjalnych rekomendowała również inne formy wsparcia poza ofertą domów pomocy społecznej. Istotna jest zatem dywersyfikacja form wsparcia instytucjonalnego oferowanego osobom starszym tak, aby w najlepszy sposób odpowiedziały na ich zróżnicowane potrzeby. Zaleca się zatem utworzenie **większej liczby ośrodków wsparcia dziennego i mieszkań chronionych, dla osób, które są na tyle samodzielne, aby funkcjonować przy umiarkowanym wsparciu i nie są obłożnie chore**. Plusem powyższych rozwiązań są ich koszty relatywnie niższe niż opieka w domach pomocy społecznej. Po drugie, osoba starsza pozostaje w swoim naturalnym środowisku społecznym, co gwarantuje poczucie ontologicznego bezpieczeństwa. W 2014 roku na terenie całego województwa wielkopolskiego funkcjonowały tylko 64 mieszkania chronione, z których skorzystało 327 osób oraz 23 Dzielne Domów Pomocy Społecznej. Zasoby te są niewystarczające w porównaniu ze zgłaszanymi potrzebami. Według OZPS za 2014 rok liczba osób oczekujących na skorzystanie z tych form wsparcia środowiskowego wynosi ok. 60 osób.
3. Z uwagi na obciążenie opiekunów osób niesamodzielnych należy rozważyć tworzenie **instytucji opieki „wytchnieniowej”** (takich jak Dom Krótkiego Pobytu).
4. Istotne znaczenie ma również szereg rekomendacji związanych z problemem przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zwracano uwagę na konieczność utworzenia większej liczby **Ośrodków Interwencji Kryzysowej (OIK)** – jako formy pomocy dla ofiar przemocy, **rozszerzenie zakresu pracy z tymi rodzinami o specjalistyczne poradnictwo, tworzenie grup samopomocowych, uruchomienie szkół dla rodziców, organizowanie szkoleń i warsztatów związanych z funkcjonowaniem rodziny i prowadzeniem gospodarstwa domowego**. Z danych OZPS wynika,

iz liczba rodzin, która korzysta z pomocy i wsparcia z powodu przemocy w rodzinie ma wzrosnąć z 2 128 w 2014r. do 2 311 w 2014r. W tym kontekście istotne jest również **zintensyfikowanie działań Zespołów Interdyscyplinarnych ds. Przeciwdziałania Przemocy** chociażby poprzez inicjowanie działań informacyjnych w środowisku o możliwościach uzyskania pomocy dla ofiar przemocy. Zasadne jest również zwiększenie środków finansowych na szkolenia członków Zespołów Interdyscyplinarnych.

5. Zgłaszano potrzebę kontynuowania działań w zakresie **aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych**. Niniejsze wsparcie uwzględniać ma trzyetapowy proces aktywizacji zawodowej szczególnie dedykowany osobom niepełnosprawnym w stopniu umiarkowanym i znacznym. W pierwszym etapie zakłada się uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej, następnie osoby, które są w stanie pracować, mogą podjąć zatrudnienie w zakładach aktywności zawodowej i tym samym uzyskać niezbędne umiejętności i doświadczenie przed wejściem na otwarty rynek pracy. Wsparciem powinny być zatem objęte nie tylko zakłady aktywności zawodowej oraz warsztaty terapii zajęciowej, ale pomoc finansowa powinna być również dedykowana osobom niepełnosprawnym chcącym podjąć zatrudnienie na otwartym rynku pracy. Istotny w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych jest monitoring obecności na rynku pracy byłych uczestników warsztatów aktywności zawodowej oraz zakładów aktywności zawodowej.
6. W wielu wnioskach końcowych formułowanych w OZPS pojawił się problem niezaradności opiekuńczo-wychowawczej rodzin. Gospodarstwa domowe przeżywające trudności w wypełnianiu swoich podstawowych mogą liczyć na wieloaspektowe wsparcie. Formy pomocy wobec tego typu rodzin zostały zapisane w Ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Wzrasta liczba dzieci umieszczanych w systemie pieczy zastępczej, co przyczyniło się do **zwiększenia wydatków na utrzymanie rodzin zastępczych**. Przedstawiciele JOPS rekomendują zwiększenie nakładów finansowych na realizację przywołanych wyżej ustawowych zapisów. Konieczne jest zatem zabezpieczenie środków finansowych na dalszy rozwój rodzin zastępczych niezawodowych, zawodowych i rodzinnych domów dziecka. Zadania z tym związane to: diagnozowanie, szkolenie i kwalifikowanie kandydatów zgłaszających chęć stworzenia rodziny zastępczej, wypłata pełnego zakresu świadczeń obligatoryjnych i fakultatywnych na rzecz tych rodzin.
7. Należy dążyć do usprawnienia systemu wsparcia rodzin zastępczych przez **rodziny pomocowe** poprzez wprowadzenie zmian ustawowych regulujących kwestię zdobywania uprawnień do pełnienia tej funkcji.
8. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej pozwala na funkcjonowanie instytucjonalnej pieczy zastępczej (placówki opiekuńczo-wychowawcze) z miejscami dla 30 dzieci do końca roku 2020. Po tym okresie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych może przebywać

tylko 14 dzieci. Mając świadomość konsekwencji nadchodzących zmian systemowych **pracownicy socjalni zgłaszali konieczność podejmowanie dalszych działań na rzecz tworzenia rodzinnych domów dziecka oraz rodzin zastępczych zawodowych.**

9. Rekomenduje się **zwiększenie nakładów na szkolenia dla rodzin zastępczych, osób prowadzących rodzinne domy dziecka i kandydatów na rodziny adopcyjne.** Jak wynika również z rekomendacji eksperckich sformułowanych w ramach raportu „Diagnoza pieczy zastępczej w Wielkopolsce”: „Służby profesjonalne muszą aktywnie zachowywać się w stosunku do rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka sugerując im fachowe wsparcie dla dziecka, czy to medyczne, czy psychologiczno-pedagogiczne czy też inne”.
10. Wskazane byłoby **prowadzenie mieszkań chronionych dla pełnoletnich wychowanków rodzin zastępczych oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych, jak i dziennych ośrodków wsparcia.** Jednakże należy zaznaczyć, że zwiększenie ww. zasobów pomocy społecznej możliwe jest pod warunkiem posiadania dodatkowych środków finansowych.
11. Z uwagi na sygnalizowany przez przedstawicieli wielkopolskich PCPR problem rosnącej liczby dzieci wymagających specjalistycznego wsparcia (w rozumieniu art. 183 ustawy o pieczy zastępczej), rekomenduje się utworzenie na terenie województwa wielkopolskiego **regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej** – formy instytucjonalnej pieczy zastępczej.
12. Pracownicy socjalni zgłaszali również potrzebę podjęcia zintensyfikowanych działań na rzecz opracowania systemowego wsparcia dla osób niepełnosprawnych intelektualnie. **Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi** poprzez działalność Zespołu Wczesnego Rozpoznawania i Wczesnej Terapii, którego głównym celem byłaby wszechstronna pomoc dzieciom upośledzonym umysłowo, poprzez zdiagnozowanie i określenie właściwej terapii, jak również pomoc i wsparcie rodziny w długotrwałym procesie terapeutycznym dziecka. We wnioskach końcowych jeden z ośrodków pomocy społecznej podniósł kwestię niepełnosprawnych dzieci o szczególnych potrzebach opiekuńczych. Mianowicie podkreśla się konieczność uzupełnienia luki w katalogu typów domów pomocy o domy dla dzieci i młodzieży chorych psychicznie lub z zaburzeniami psychicznymi.
13. Rekomenduje się poszerzenie środowiskowego systemu wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi poprzez **zwiększenie liczby klubów samopomocy oraz utworzenie dodatkowych miejsc w Środowiskowych Domach Samopomocy,** np. poprzez zlecenie tych zadań w drodze otwartych konkursów ofert organizacjom pozarządowym.
14. Z uwagi na wzrastającą liczbę osób w wieku poprodukcyjnym wielu pracowników socjalnych zgłaszało potrzebę intensyfikacji działań w zakresie rozwoju potencjału, zainteresowań i samorealizacji osób starszych. Możliwości takie dają **kluby seniora, czy uniwersytety trzeciego wieku.**

15. We wnioskach końcowych OZPS zgłaszano brak na terenie wielu gmin **jednostek specjalistycznego poradnictwa** oraz brak specjalistów takich, jak psycholog, terapeuta, mediator, prawnik. Często wsparcie to świadczą pracownicy socjalni, jednak w wielu przypadkach konieczne jest organizowanie doradztwa/konsultacji o charakterze specjalistycznym.
16. Analizując rozmieszczenie istniejących zasobów pomocy i wsparcia zwraca uwagę **nierównomierne ich rozlokowanie** – w pobliżu centrum województwa, a więc głównie w mieście Poznań i w jego okolicach, a także innych większych miast (Konin, Kalisz, Leszno, Piła), natomiast gminy położone na obrzeżach województwa, zwłaszcza północnym oraz wschodnim nie dysponują już ofertą tak zróżnicowaną i dostosowaną do potrzeb. Warto byłoby uwzględnić ten fakt przy planowaniu kolejnych inwestycji.

10.3. Kadra pomocy społecznej

1. Zmieniające się otoczenie prawne, funkcjonowanie nowych instytucji wsparcia rodziny oraz nowych narzędzi aktywizacji społecznej wymaga od **pracownika socjalnego ciągłego podnoszenia swoich kompetencji**. Konieczna jest stała ewaluacja pracy kadry pomocy społecznej oraz profesjonalna superwizja i specjalistyczne szkolenia. Warto w tym kontekście rozważyć postulat cyklicznego szkolenia pracowników pomocy społecznej w zakresie jakości procedur sprawozdawczych, ze szczególnym uwzględnieniem ich wagi w projektowaniu gminnych strategii rozwiązywania problemów społecznych (w tym przeciwdziałania ubóstwu)
2. Pracownicy socjalni zwracali również uwagę, iż **przy realizacji zadań związanych z projektami: Emp@tia oraz SEPI powinny być niezwłocznie uruchomione możliwości związane z zaopatrzeniem przekazanego sprzętu w odpowiednie oprogramowanie, zabezpieczenie środków na utrzymanie systemu**. Konieczne jest również dostosowanie obowiązujących przepisów, np. w odniesieniu do procedury przeprowadzania wywiadu środowiskowego.
3. Rekomenduje się **opracowanie standardu odpowiednich warunków pracy pracownika socjalnego i asystenta rodziny**, w szczególności stworzenie warunków godnego przyjmowania osób korzystających ze wsparcia systemu pomocy społecznej.
4. Niewspółmiernie niskie zatrudnienie w Ośrodkach Pomocy Społecznej w stosunku do dużej liczby wykonywanych zadań wymaga **zwiększenia liczby pracowników socjalnych**, zwłaszcza, że w 2014 r., według danych OZPS w 47,7% (108/226) wielkopolskich gmin (włączając w to miasta na prawach powiatu) nie został spełniony ustawowy obowiązek (jeden pracownik socjalny przypada na ponad 2000 mieszkańców). Sytuacja dostępności kadry pracy socjalnej w porównaniu z rokiem ubiegłym uległa pogorszeniu, gdyż wówczas 35,3% gmin (80/226) nie spełniało tego obowiązku.

5. W związku z niską dostępnością kadry pracy socjalnej oraz wysokim obciążeniem pracą administracyjno-sprawozdawczą rekomenduje się **upowszechnienie praktyki wolontariatu w administracji samorządowej**, który mógłby odciążyć pracowników socjalnych np. w kwestiach technicznych związanych z bieżącym uzupełnianiem dokumentacji oraz ze sprawozdawczością.
6. Pracownicy socjalni zgłaszali potrzebę **zwiększenia środków finansowych na działalność asystenta rodziny**, jako skutecznej formy wsparcia rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze. Mimo, iż instytucja asystenta rodziny jest względnie nowa w polskim systemie prawnym, to jednak potrzeby w tym zakresie są bardzo duże. Niestety, wielu asystentów w Wielkopolsce zatrudnionych jest w ramach umów cywilno-prawnych, na cząstki etatów, jest to niepokojące zjawisko szczególnie w sytuacji, kiedy prognozy dotyczące liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej w 2015 roku z uwagi na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, potrzeby ochrony macierzyństwa, wielodzietności oraz przemocy w rodzinie, mówią o wzroście liczby takich rodzin.

10.4. *Korzystający z pomocy i wsparcia*

1. W Wielkopolsce świadczenie z pomocy społecznej w 2014 r. przyznano **158 956 os.** (↓ o **8 790 os. aniżeli w 2013 r.**), co w 2014 r. stanowiło niecałe **56% ogółu osób, którym udzielono pomocy i wsparcia (świadczenie z pomocy społecznej w 2014 r. przyznano 101 319 rodzinom, które liczyły 260 098 os.)**. Wśród 158 956 świadczeniobiorców **47% było długotrwale korzystających**. Pomimo znacznego spadku liczby osób którym przyznano świadczenie w 2014 r. w 2015 prognozowany jest wzrost liczby świadczeniobiorców o 802 os. Należy **zabezpieczyć środki finansowe na: pomoc materialną w postaci świadczeń pieniężnych kierowanych do grup zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym**, pomoc niematerialną: działania wykwalifikowanej kadry pomocy społecznej (np. asystenci rodziny), rozwój infrastruktury pomocy społecznej adresowanej do tych grup.
2. W 2014 roku w porównaniu do 2013 o **7% (o 4 856 os.) zmalała liczba** osób korzystająca z posiłków. W grupie osób korzystających z posiłku w porównaniu do 2013 roku, w roku oceny o **7% zmalała liczba dzieci (o 4050 os.)**. W 2015 roku prognozowany jest **niewielki wzrost liczby osób**, w tym dzieci korzystających z tego typu wsparcia. Spadek liczby osób korzystających z rządowego programu „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”, który miał miejsce w 2014 r. wynika w głównej mierze z niższymi środkami przekazywanymi na ten cel przez państwo.

3. Głównymi powodami korzystania z pomocy społecznej w roku 2014 były: **1. Ubóstwo – 52 957 rodzin** (↓ o 2 624 rodziny), **2. Bezrobocie – 45 083 rodzin** (↓ o 4 924 rodziny) **3. Długotrwała lub ciężka choroba – 39 735 rodzin** (↓ o 1 013 rodzin), **4. Niepełnosprawność – 34 707 rodzin** (↓ o 17 rodzin). Zaleca się zintensyfikowanie działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, adresowanych do tej grupy beneficjentów.
4. W latach 2012-2014 widać przyrost liczby osób, którym gmina opłacała pobyt w DPS. W 2014 roku wielkopolskie gminy ponosiły odpłatność za pobyt **3 508 os. (↑ o 250 os.)** w domu pomocy społecznej w wysokości **78 078 023 zł (↑ o 7 053 407 zł)**. W 2015 roku prognozowany jest **4,4% wzrost liczby osób** za których pobyt w domu pomocy społecznej gminy poniosą prawie **8% większą odpłatność**. Samorządy gminne w 2014 r. zwracały uwagę na zwiększające się w latach 2012-2014 obciążenie gminnych budżetów związane z tym ustawowym zadaniem.
5. Pomimo osiągniętych przez województwo wielkopolskie wysokich średnich wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego, sytuacja społeczno-gospodarcza wewnątrz wielkopolskich powiatów jest bardzo zróżnicowana. Od kilku lat obserwujemy na rynku pracy niekorzystne tendencje m.in. zwolnienia grupowe, brak bezpieczeństwa ciągłości zatrudnienia. Brak zatrudnienia negatywnie wpływa nie tylko na ekonomiczną kondycję rodzin, ale także na pozamaterialne kwestie życia rodzinnego. Dla 45% rodzin, które w 2014 r. skorzystały ze świadczenia z pomocy społecznej, powodem przyznania pomocy było bezrobocie. Problem bezrobocia, zaraz po ubóstwie stanowi główny powód udzielania pomocy społecznej. **Stopa bezrobocia rejestrowanego dla województwa wielkopolskiego wynosiła w 2014 r. 7,8%**, natomiast najwyższą stopą bezrobocia charakteryzowały się powiaty: **konińskim (17,3%), wągrowieckim (16%) i złotowski (15,1%)**. Powiaty te charakteryzują się jednocześnie wysokim wskaźnikiem deprivacji lokalnej. Należy zatem podjąć działania, mające na celu aktywizację zawodową i społeczną mieszkańców wyżej wymienionych powiatów. Do skutecznych form aktywizacji zawodowej zaliczyć można między innymi:
- kontynuowanie wsparcia kierowanego w formie zatrudnienia subsydiowanego (roboty publiczne, prace interwencyjne)
 - inicjowanie powstawania, szczególnie na terenach o najwyższych wskaźnikach bezrobocia, podmiotów ekonomii społecznej,
 - staże, szkolenia szczególnie dla grup znajdujących się trudnej sytuacji na rynku pracy ze względu na wiek osoby najmłodsze i najstarsze) oraz niepełnosprawność.
6. Pracownicy socjalni podkreślali również konieczność **podjęcia zintensyfikowanej współpracy z powiatowymi urzędami pracy w zakresie pomocy wspólnemu klientowi**. Współpraca polegałaby na wymianie informacji na temat możliwych i dostępnych form wsparcia, czy

wspólnej próbie rozwiązania trudnej sytuacji socjalnej klienta. Rekomenduje się zatem podpisywanie porozumień pomiędzy JOPS a urzędami pracy w gminach, które ww. porozumień nie posiadają.

7. Zauważa się wzrost liczby rodzin, których członkowie (w tym dzieci) długotrwale chorują lub są osobami niepełnosprawnymi. Oba czynniki wpływają na pogorszenie sytuacji ekonomicznej tych rodzin powodując wzrost liczby świadczeń pomocy społecznej przyznawanych z tego tytułu. Natomiast wzrost liczby osób niepełnosprawnych przyczynia się również do wzrostu liczby osób korzystających z zasiłków pielęgnacyjnych i świadczeń pielęgnacyjnych. Z uwagi na powyższe:
 - należy zabezpieczyć środki w budżecie JOPS na wypłatę ww. świadczeń,
 - istnieje też konieczność podejmowania działań osłonowych na rzecz osób starszych, długotrwale chorujących i niepełnosprawnych
 - wskazane jest zwiększenie nakładów na usługi opiekuńcze dla osób, które z powodu wieku, choroby i innych przyczyn wymagają pomocy w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych oraz opiekę higieniczną, czy zaleconą przez lekarza pielęgnację.
8. Część pracowników socjalnych we wnioskach końcowych zwracała uwagę na **potrzebę opracowania i wdrożenia Karty Rodziny**. Posiadaczami karty miałyby być rodziny posiadające trójkę lub więcej dzieci, którym przysługiwało by korzystanie z usług gminnych, powiatowych instytucji takich jak muzea, teatry, baseny na preferencyjnych warunkach, czy usług lokalnych przedsiębiorców. Poza wsparciem finansowym dla rodzin wielodzietnych, niewątpliwą wartością dodaną niniejszej karty jest promocja rodzin wielodzietnych.
9. Zaleca się prowadzenie **aktywnej integracji adresowanej do klientów pomocy społecznej z wykorzystaniem instrumentów aktywizacji społecznej, zawodowej i edukacyjnej**. Należy również podejmować działania na rzecz zmiany postaw klientów, zwiększania ich aktywności i oraz współuczestnictwa w rozwiązywaniu ich trudnych sytuacji życiowych. Należy w większym stopniu wykorzystywać dostępne narzędzia pracy socjalnej. W 2014 r. zawartych **4 947 kontraktów socjalnych** (↓ o **1 492 kontraktów mniej aniżeli w 2013 r.**). Kontraktem zostało objętych ogółem **5 800 os.** (↓ o **1 722 os. mniej aniżeli w 2013 r.**). Prawie **12%** wszystkich osób objętych kontraktem podpisało go w Klubach Integracji Społecznej. Jak wynika z OZPS wśród wszystkich osób, którym w 2014r. przyznano decyzją świadczenie **zaledwie 4% podpisało kontrakt socjalny**. Konieczne jest zatem upowszechnianie kontraktu socjalnego podpisywanego z osobą korzystającą z pomocy i podkreślenie jego roli jako głównego narzędzia motywującego do podjęcia działań w celu poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej.

ROPS